

ЗАКАРПАТСЬКА ОБЛАСНА УНІВЕРСАЛЬНА НАУКОВА
БІБЛІОТЕКА ім. Ф. ПОТУШНЯКА
ЦЕНТРАЛЬНИЙ ДЕРЖАВНИЙ АРХІВ-МУЗЕЙ ЛІТЕРАТУРИ
І МИСТЕЦТВА УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА БІБЛІОТЕКА УКРАЇНИ ім. В. І. ВЕРНАДСЬКОГО

ЮРІЙ ГОЙДА: ПОСТСКРИПТУМ

ЮВІЛЕЙНИЙ ЗБІРНИК ДО СТОРІЧЧЯ
ПОЕТА І ГРОМАДСЬКОГО ДІЯЧА

Ужгород ▪ Поліграфцентр “Ліра” ▪ 2020

ЮРІЙ ГОЙДА : ПОСТСКРИПТУМ : Ювілейний збірник до сторіччя поета і громадського діяча / Закарпат. обл. універс. наук. б-ка ім. В. Потушняка ; Центр. держ. архів-музей літератури і мистецтва України; Нац. наук. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; упоряд. О. Д. Гаврош, С.С. Кіраль. – Ужгород: Поліграфцентр “Ліра”, 2020. – 256 с.

Юрій Гойда (псевд. І. Карпатський) (1919–1955), випускник природничо-географічного факультету Дебреценського університету, відповідальний секретар Закарпатського відділення Спілки письменників України (1947–1954), редактор альманаху «Радянське Закарпаття» (з 1953 р.), відомий поет, автор пісень, ораторій, кантат, громадський діяч. Його твори вийшли в перекладі багатьма мовами світу, лауреат премії ім. Д. Вакарова (посмертно, прожив лише 36 років).

Вихід збірника приурочено до століття від дня народження Ю. Гойди. Сюди ввійшли кращі вибрані поезії митця, матеріали про його творчість (В. Сочки-Боржавіна, Л. Озерова, В. Попа, В. Фединишинця, М. Трояна, Н. Варваринець, В. Басараба, С. Панька, С.С. Панька, Н. Ференц, І. Поповича, В. Глодана, Г. Горвата), поетичні присвяти Ю. Шкробинця й В. Ладичця, спогади дочки поета М. Мигович, есе В. Дрогальчука та Б. Кушніра про сина поета, художника А. Гойду, уривки зі «Щоденника» його сучасника, письменника І. Чендея (друкуються вперше у подачі О. Гавроша). Тут також розміщено архівні документи про Ю. Гойду (публікуються вперше) із фондів Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України із супровідною статтею проф. С. Кіраля.

Книжка виходить за сприяння депутата Мукачівської районної ради Георгія Горвата.

Збірник адресовано широкому колу читачів, зокрема тим, хто цікавиться літературою та культурою Закарпаття.

У художньому оформленні книжки використано ілюстрації Андрія Гойди

© Закарпатська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Ф. Потушняка, 2020

© Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України, 2020

© Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського, 2020

© Поліграфцентр “Ліра”, 2020

«ПОЕТИ ПОМИРАЮТЬ МОЛОДИМИ...»

Замість передмови

До поета Юрія Гойди в мене ставлення земляцьке. Адже він народився на межі сіл Дубрівка і Зняцево, де Ужгородський і Мукачівський райони подають собі руки. Номінально батьківське обійстя Гойд належало до Дубрівки, знаходячись на віддаленому хуторі біля невеликого лісу, за кілька десятків метрів од зняцівських земель. Отож дитячі та юнацькі роки поета пов'язані переважно з «географічно» ближчим до їхньої садиби Зняцевим. Тут малий Юрко сів уперше за парту, пізнаючи початкові ази науки, тому недарма й місцеву середню школу згодом нарекли іменем Гойди. Тож поетова слава належить двом населеним пунктам – і Зняцеву, і Дубрівці, адресу якої вказував на своїх листах, відписуючи друзям під час студентських вакацій.

Для мене ж Дубрівка – це особливе село: мала батьківщина моєї мами Віри. Звідси століттями тягнеться родовід Пеців, що були помітними людьми у цій місцині. І мій дід, Юрко Пеца, голова дубрівського колгоспу, а згодом і сільради, без сумніву, добре знався із батьками Юрія Гойди, адже село невелике – до тисячі душ, тож всі, як на долоні. До того ж, Андрій Гойда, вправний костоправ, славився на цілу околицю: навчився цьому ремеслу на фронті у Першу світову, де асистував медикам, оскільки натовді бракувало фахівців. Та й моїх родаків Гойда-старший не раз ставив на ноги.

Тому з таким ентузіазмом взявся за впорядкування цієї книжки до 100-річчя від дня народження Юрія Гойди. На жаль, поетів

земний шлях був занадто коротким. Доля відміряла йому всього-навсього 36 років. Та не зважаючи на це він став помітною постаттю на закарпатському літературному овиді. Вихід цього збірника зініціювали директор Зняцівської ЗОШ I-III ступенів Володимир Глодан та депутат Мукачівської районної ради Георгій Горват. Сюди ввійшло найцінніше з творчого набутку поета й проєккзаменоване найсуворішим критиком – Життям. Зокрема, у збірнику вміщено кращі поезії Юрія Гойди, спомини і статті про нього різних років, подано найновішу бібліографію, підготовлену фахівцями Закарпатської обласної універсальної бібліотеки імені Федора Потушняка, а також архівні документи, які оприлюднюються вперше.

Для розуміння тогочасної доби та ролі в літературному житті Закарпаття Ю. Гойди як другого голови письменницької організації особливе значення мають уривки зі щоденників Івана Чендея, його наступника на цій посаді.

Ми ж зачитуємо спомин його єдиного сина Андрія, про якого теж йдеться у збірнику: «...Весна 1955 року. Балкон мого дитинства. Унизу двір нарсуду. Штабелі дров попід стінами. Військові з охоронного взводу тюрми очікують «чорного ворона». На в'їзді загуркотів двигун автомобіля. Відразу, як зазвичай, клацають затвори карабінів, напружено застигають сторожові пси. З автофургона, схожого на хлібовозку, вискакує сторожа, а за ними виходять дивні люди, стрижені під «нульовку» в сірому одязі. Маховик судової машини крутиться щоденно, не зупиняючись, хоч Сталін уже лежить в мавзолеї, Берія розстріляний, не зрозуміло хто і що цей Маленков. Згодом, через декілька хвилин, на другому поверсі будівлі вилітає віконна рама з шибками скла, а за нею... сіра постать, яка досягши низу, кривавим місивом розпластується на штабелях.

Мені, тоді шестирічному, ця картина видалася настільки страшною, що навіть батькові боявся переповісти. А на самому початку літа – 2 червня 1955 року – його раптова смерть, донині оповита покровом таємничості...».

За порадою доктора філологічних наук, професора-літературознавця Сидора Кіраля, який виявив матеріали й докумен-

ти про Юрія Гойду, ми навідалися до Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України (надалі ЦДАМЛМ). Як не дивно, але більшості документів не торкалася рука дослідника. Цікавими є кілька автобіографій різних років, спілчанська характеристика, особова справа, що дали можливість зафіксувати факти, на яких раніше не наголошувалося.

Батьки Юрія Гойди

Отож витяг з метрики, виданої у Зняцеві в чехословацький період, свідчить, що Юрій Гойда народився 15 березня 1919 року у родині греко-католиків 31-річного Андрія Гойди (уродженця села Гісбітекош) та 22-річної Марії Бистрянин, уродженки Зняцева.

Свідцтво про шлюб інформує, що Юрій Гойда одружився з Єлизаветою Мотринцею (1926 року народження) у Мукачеві 26 квітня 1948 р. Наречена походила з Підгорода (Мукачево) та була на сім років молодшою за свого обранця.

В автобіографіях Юрій Гойда вказує, що народився в родині селянина, який довгий час наймитував (пас свиней) у дубрівського поміщика Вірані, – мабуть, тому й оселився під дубовим лісом, – аж поки Чехословацький уряд не віддав на викуп частину панських земель. Таким чином у 1932 р. Гойди отримали 5 гектарів землі – 3 гектари ріллі та 2 гектари заболочених сіножатей, з чого і жили, займаючись хліборобством. У 1932 р., подужавши 5 класів «в родной деревне», вступив до Ужгородської гімназії, яку закінчив у 1940 р. й обрав географічно-природничий факультет у Дебрецені, який «абсолютно вивчив» в 1944 році. З листопада 1944-го року – викладач географії в Мукачівському педучилищі. З жовтня 1945-го – завідує літературною частиною Будинку народної творчості в Ужгороді. Член Комуністичної партії Радянського Союзу з вересня 1945 року. З

1946 по осінь 1947 року – літпрацівник обласної газети «Закарпатська правда», а з листопада – відповідальний секретар Закарпатського відділення Спілки письменників України. Був редактором літературного альманаху «Радянське Закарпаття». Член правління Спілки радянських письменників України. Літературну діяльність розпочав з 1940-го на сторінках місцевих газет. У 1943 р. вийшла його перша книжка віршів «Живая синь» під псевдонімом Г. Карпатский.

В автобіографії зазначав, що дружина Єлизавета Василівна – студентка, донька робітника. Син Андрій – 1949 року народження. Далекі родичі мешкали в США та в Чехословаччині. Домашня адреса: Ужгород, вулиця Першотравнева, 1.

З газетної вирізки серед документів ЦДАМЛМ дізнаємося, що Юрій Гойда був висунутий у депутати обласної ради по Ізянському виборчому округу № 53 загальними зборами колгоспів імені Мічуріна с. Іза та «Радянська Україна» с. Нижнє Селище.

У ЦДАМЛМ збереглися деякі записи та нотатник письменника, із яких довідуємося, що він готувався до написання великого прозового твору. Зокрема, в одній із автобіографій він пише: «Роботаю над романом о жизни лесорубов». Натомість олівцем на півтора десятка аркушах російською мовою записані начерки до майбутнього прозового твору на антиклерикальну тематику. Судячи із відомих прізвищ – єпископів Стойки та Гебея, священників-політиків – Августина Волошина, родини Грабарів – це мало бути широке полотно про закарпатське священництво. Твір так і не був написаний через ранню смерть автора. До речі, є згадка, що сам Гойда не покидав думки про можливу священницьку кар'єру. Мабуть, цим і пояснюється його неабияке зацікавлення релігійною тематикою.

Промовистою є «Виписка з протоколу №21 засідання керівної частини Президії СРПУ від 17 листопада 1947 року», у якій йдеться про таке: «У зв'язку з виключенням з СРПУ А. Патруса-Карпатського, призначити тимчасово уповноваженим президії СРПУ по Закарпатській області і керівником Ужгородської філії СРПУ – тов. Гойду Ю.». Підписав цей документ голова правління Спілки радянських письменників України Олександр Корнійчук. 13

грудня 1947 року Юрій Гойда був призначений відповідальним секретарем Закарпатської організації СРПУ.

Але найцікавішою у цій історії є збережена в архіві заява самого Юрія Гойди від 5 жовтня 1948 року: «Прошу перевести мене з кандидатів до членів СРПУ. Нещодавно в Ужгороді вийшла моя збірка віршів «Люди моєї землі», яка отримала схвальну оцінку». Таким чином, «тимчасово уповноважений» Юрій Гойда, автор російськомовної збірки «Живая синь» (1943 р.), із виходом згаданої україномовної мав, так би мовити, юридичні підстави стати очільником закарпатського відділення СПУ. До того ж в організації сталися несподівані події: першого голову, фронтовика Андрія Патруса-Карпатського заарештували у 1947 р. за «ізми» й, зрозуміло, терміново виключили зі спілки письменників. Логічно, що стати новим очільником «інженерів людських душ» мав перевірений місцевий радянський письменник. Дорадянські «буржуазні» літератори (П. Лінтур, Ф. Потушняк тощо) довіри, як підтвердило їхнє подальше життя, у парткерівництві не мали.

Тому на відповідальну посаду терміново призначають 28-річного комуніста, літпрацівника обласної газети, радянського активіста Ю. Гойду, який одразу перейшов на українську мову й

став членом СПУ. За іронією долі у 1954 р., тобто через сім років, його звільняють із посади зі звинуваченнями у «розвалі роботи». Та насправді причиною звільнення став конфлікт між Ю. Гойдою та П. Цибульським – тоді редактором Закарпатського книжкового видавництва.

Докладно цю історію описує Іван Чендей (наступник на цій посаді) на сторінках «Щоденника» від 29 січня 1959 р., коли його настигла така ж доля, як і Ю Гойду. Натоді «повноправними» членами закарпатського відділення СПУ були Ю. Мейгеш, С.Панько, П. Лінтур, М. Томчаній, В. Ладижець, Л. Балла, Ф. Потушняк, М.Тевельов.

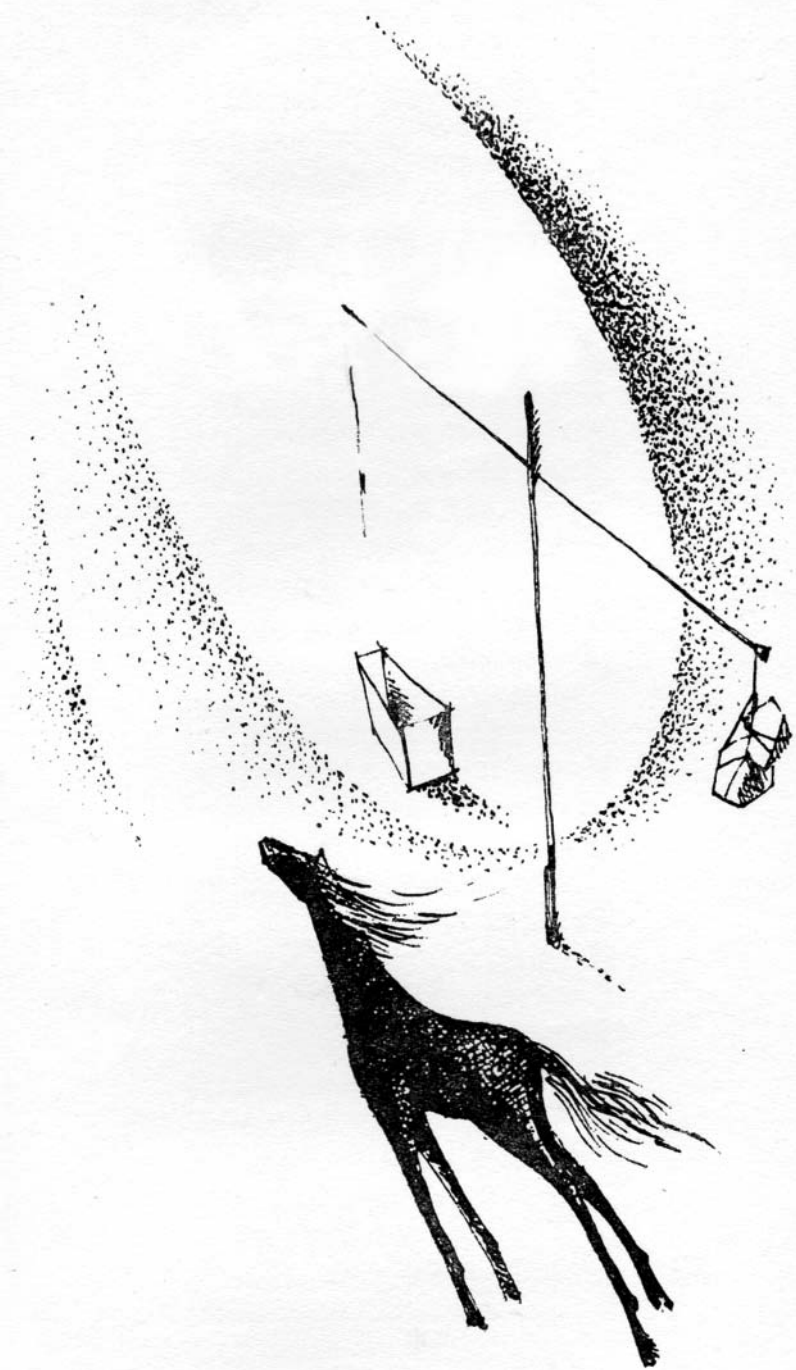
У Закарпатській спілчанській організації історія трьох перших її очільників, як не дивно, вельми схожа: все починалися з великого авансу і повної довіри тоталітарної влади, а закінчувалося показовим звільненням із посади і подальшим пресуванням.

Можна гадати, яких творчих висот сягнув би Юрій Гойда, якби прожив ще десять-двадцять-тридцять років. Адже справжній митець лише з часом поглиблює свій талант. А поет був напередодні свого розкриття. На жаль, вразливе серце не витримало тої задушливої атмосфери, яка панувала навколо нього в останній рік життя – після зняття з посади. Наділений тонким відчуттям поетичного слова і оригінальністю художнього мислення, він міг створити щемало, про що свідчать уміщені тут його твори. Та й через сто літ Юрій Гойда серед перших у гроні кращих майстрів української поезії Срібної Землі.

РОЗДІЛ І

Вибрані поезії Юрія Гойди

Дівчинка

Стояла дівчинка
Із чорною косою,
Стояла босоніж
Під хатою старою.
З рум'янцем на лиці,
У білій сорочині,
З букварем у руці.
Не знаю,
Дівчинко із чорною косою,
Чи агрономом будеш ти
Чи ланковою?
Та добре знаю:
Будеш чесним трударем,
Бо входиш ти в життя
З радянським букварем...

1947

Бокораш Канюк

Довгий,
Товстий,
Жовтуватий кругляк
Зв'язано в рівні ряди
Гужовками.
Взяв бокораш,
наче смілий моряк,
Кермо широке
міцними руками.

Гаті відкрито.
І водний поріг
Викинув бокори
в пінисті хвилі.
Хвилі торкаються
жилавих ніг
Й падають в річку бурхливу
безсилі.

Тису стискають
густі вербняки.
Сиплються в річку
віночки із рясту.
І валуни,
Наче сиві бики,
Рвуть течію
на шматиння сріблясте.

Радість горить
в Канюкових очах.
Бокори мчаться,
наче в погоні.

А верховинця
не мучає страх,
Хоч за серця тут бере плотогонів!

...Чорне волосся зволожує піт.
Та для гуцула цей день
наче свято...
Жив у колибі Канюк
сорок літ –
Нині уперше
будує він хату.

1947

Лісоруб

Скрипнув мороз під ногами,
Іній на шапці блищить,
Холод проходить руками,
Пальці твої леденить.

Хай заморожує буки,
Хай завівають вітри,
Дихай на струджені руки,
Дихай і снігом їх три!

Що з хуртовини тієї?
Буки над кручами ріж!
Знай,
що від праці твоєї
Тисячам
стане тепліш!

1947

Стукотять сокири

Крутить Тересва запінену воду,
Ранок дрижить біля синіх смерік.
Йдуть лісоруби від Чорного броду,
Вгору ідуть, до своїх лісосік.

Гори загорнуті в сиву завісу,
Сплять полонини, мов тихий пустир.
В білих туманах, що звисли над лісом,
Чути тверде стукотіння сокир.

Пили дзижчать у твердій деревині,
Падають буки з двигтінням важким,
Тільки далеко в гірськім гущавині
Чути навколо розкотистий грім.

Крутить Тересва запінену воду,
Вечір присів біля синіх смерік.
Йдуть лісоруби до Чорного броду.
Йдуть у село зі своїх лісосік.

1948

Після дощу

Ллється вода у щілини,
Наче у дзбани вино,
Річка біжить з Верховини,
Кремнем розчісує дно.

Соняшник випростав спину,
Глянув у чисту блакить.
Десь на краю полонини
Квітка-веселка тремтить.

Пурхає пташка у сині.
Вмита росою земля.
В кожній прозорій краплині
Світиться радість моя.

1948

Пташеня

Ми стоїмо на кордоні.
Гори у сивій імлі.
Свище у білі долоні
Хуга в чужому селі.

Щуляться ясени голі
В сріблі морозного дня
В лозах, у нашому полі,
Сіло мале пташеня.

Потім у небо пурхнуло,
Витягло крила малі, –
В льоті своєму відчуло
Силу моєї землі.

1949

Верхолаз

Ой високий димар –
Від землі аж до хмар!
В добру путь, в добрий час,
Молодий верхолаз!..

Сміло став на вершку,
Сіє з іскор зорю,
Ще й під небо ясне
Приніс пісню свою.

Потрудився як слід,
Ще й собі приповів:
– Не здолає цей спис
Навіть сила громів!..

Ой високий димар –
Від землі аж до хмар!
І вже каже народ:
– Такий вік, такий час.
Є висоти у нас –
Сонце теж верхолаз!..

1950

* * *

Син мій ступив перші кроки,
З хати до сонця спішить.
Сад попереду широкий
В цвіті веснянім кипить.

Світлі путі та алеї
В росяних тануть куцах
День Батьківщини моєї
Сяє у сина в очах...

1950

* * *

Ось той горбок,
Ось та страшна яруга
Де танк згорів
Над тілом мого друга.

Заріс бліндаж,
Де билась перша рота,
Його вкриває
Жита позолота.

Я сніп рясний
Беру і обіймаю, –
І вічність друга
В ньому відчуваю...

1950

Калина

В русі коси синю стрічку
Заплела Калина,
Мов між гори Тису-річку
Наша Верховина.

Кажуть, дівчина у ділі
Квітла, виростала,
З житом тим, що ув артілі
Вперше засівала.

Ось іде вона полями,
З радості співає,
І уся земля піснями
Їй відповідає.

І нема таких щасливих
Ділом і красою,
Як земля в хлібах шумливих
І дівча з косою...

1951

Дві річки

Ой чи чули, чи не чули,
Як гупорили гуцули,
Як домовились в діброві
Плотогони чорноброві:
В ясні дні й при блискавиці
З гір вести стрункі ялиці...
Щедро сонечко горіло,
Мов раділо за їх діло.
Потім Чорна й Біла Тиси,
Наче рідні, обнялися
І спустились по камінні,
Мов ті коні в білій піні,
І дараби понеслися
По одній і другій Тисі.
Тільки хвилі гучно грають,
Поміж скелями співають...

1951

* * *

Винороб нам по чарці налив
Берегівських настояних вин,
Запашних, як хліба наших нив,
І прозорих, як вись верховин.

Пролунали пісні від душі.
І здалось нам у сонячний день,
Що стоять виноградні кущі,
Наче ноти майбутніх пісень.

1952

Вижидає мати сина

(З минулого)

Журяться Карпати
В леготі весни.
Вижидає мати
Сина із війни.

У небесній сині
Гуси пропливли,
Що звістки від сина
Матері несли.

Вітер сушить роси,
Чеше коси нив.
Мати вітра просить
Щоб гусей спинив...

Та журба велика
В неї на лиці,
Ледь трима мотику
Мати у руці.

Бо весняний вітер
Не спинив гусей,
Тільки сльози витер
Матері з очей...

1947

Рояль

Кажуть, має душу той рояль,
Ми бо з ним, немов товариші,
Ділимо і радість, і печаль...
Що ж він може мати, крім душі?
Всього дві педалі із лиття,
Й клавіші, нанизані на вісь.
Та нема такого почуття,
Щоб рояль до серця не доніс...

1953

Дуби

Сніжок присипав віги
Задумливих дубів,
Снують навколо діти,
Мов зграя снігурів.

Тополі колихнуться
Й дрижать так щодоби.
Всю зиму не здригнуться
Одні лише дуби:

Спокійно сніг тримають,
Не ворохнуть гіллям, –
Спокійно, наче знають,
Що сніг розтане сам.

5 січня 1955

Гірська річка

До скель ідуть хвилі у грізнім кипінні
І рвуться безсилі на чорнім камінні,
Здається, з міжгір'я не вийдуть ніколи,
Бо пісня і сила їх тут захолили.

А потім із кручі побачиш бистрини,
Що линуть в квітучі, безмежні долини...
Коли в тебе віра у працю згасає,
Поглянь на ту річку, що скелі зриває.

1955

У скорому поїзді

Блимне поляна, ліс промигтить,
Поле колоссям ласкає блакить.
Мчаться вагони, гудуть щодоби,
Тануть за поїздом диму клуби...
...Так поринають віки в забуття, —
І без упину йде тільки життя.

Москва, 26 квітня 1955

Тебе немає вдома

Я прийшов додому,
А тебе нема.
І мене квартира
Зустріча німа.

Хоч доносить пісню
Радіоприймач,
Хоч купив мій батько
Для онука м'яч.

Все таке холодне,
Все таке нудне;
Навіть добра книга
Не втіша мене.

І визнаю я, мила,
В цю печальну мить,
Як це важко серцю
Гаряче любить.

1953

* * *

Я знову тугу відганяю зранку.
А син малий повторює мені:
«Татуню, чуєш, йди шукати мамку!» –
І пальцем очі протира ясні.

І знов я мучусь новим обіцянням,
Щоб сина заспокоїти скоріш...
Говорять, легше вдвох нести страждання,
А нам удвох тужити ще важкіш.

Вірш про чужу жінку

Як не усміхнутись жінці,
Якщо навіть і чужая,
Не спинитись на зупинці,
Там, де жде вона трамвая.
В неї ніжки рівні-рівні,
Та й сама – немов смерічка.
Гострий погляд – мов жарівня,
Обпікають чорні вічка!

Непотрібна хитра плітка
І не треба ображатись,
Бо ж для того й квітне квітка,
Щоби нею любитись.
Мила вибачить, я знаю,
Що гріха я не боюся,
Що її одну кохаю,
Та й на інших задивлюся.

1954

Ялинка-верховинка

Я ялиночка-ялинка,
Я зелена верховинка,
Я у горах виростала,
Вранці сонечко стрічала
Там, де бігають зайчата
І танцюють ведмежата.
Я росла, росла, росла,
А тепер до вас прийшла
І принесла повні клунки
Різних гарних подарунків.
Для слухняних, для хороших
В мене є цукерок кошик,
Є і пряники медові,
Є і яблука чудові.
Хто у школі гарно вчився,
Хто із друзями не бився –
Ось для кого є гостинці
На ялинці-верховинці.

1953

Потічок

Ой шепоче потічок –
Миє золотий пісок.
В темну ніч і в ясний день
Шум його, як звук пісень.
Потік, потічок...

В кого сила є така,
Як у того потічка?
Через гори кам'яні
Йде він в далі осяйні.
Потічок, потічок...

Про весну несе він вість,
Про врожаї розповідь,
І про щастя продзвенить,
І вколисує блакить.
Потічок, потічок...

В кого сила є така,
Як у того потічка?
Із землі бере він сік, –
Ой міцний же той потік!
Той потік, той потік...

Так по всій землі широкій
Всюди миру йдуть потоки
У могутній океан,
Незборимий океан,
Океан, океан!

1951

Лист

Хай лист безголосий
І в чорній торбині,
Та в хату приносить
Він щастя родині.

Зраділа сім'я вся,
Бо звістка хороша...
Ішов, усміхнувся
І сам листоноша.

1954

Тінь-тінь

Зяблик, зяблик, зябличок
Облети садки,
Понавішуй яблучок
На важкі гілки.

Будемо ранесенько
Яблука збирають,
Будем твою пісеньку
Все життя співать.

1954

Лелеки

Лелеки повернулисьь
В рідну сторону,
І на одній нозі
Стоять цілу весну...

Можливо через те,
Що на землі своїй
Приємно постояти
І на нозі одній.

1955

Скляр

Він нарізав різцем
Світлих шибок скляних
Так, щоб сонце ясне
Уміщалося в них.

І не бути біді
У будинку отім, –
Пропускає вікно
Тільки сонце у дім!

1950

Дідусь

Є в дідуся добре діло:
Сад розводить на горбку.
Квітнуть вишні біло-біло
У дідусевім садку.

І ніхто не відгадає,
Якщо дід вас вигляда,
Чи то вишня розквітає,
Чи в дідуся борода.

Під горою високою

Віршоване оповідання

Пригадаємо минуле,
Старину глибоку.
Триста весен промайнуло
Від отого року...

І. Поєдинок

Їдуть, їдуть
Три верхівці
По дорозі,
По гаївці,
Що між горами лягла
Від села і до села.
Видно, їдуть
Іздалека,
Бо ж дорога їх стомила,
А вітри й дорожня спека
Їм обличчя обпалили.
Всі в свитках
У малинових,
У шапках смушевих, нових,
По шляху по польовому
Мчать на конях
На швидких:
Старший їде
На гнідому,
Молоді – на вороних.
Старший вус поклав за вухо
І міцну табаку нюха.

Опанасом
Звуть старого,
Він у них за головного.
І дзвенять, дзвенять копита
Об дорогу ямковиту...

Наче парубок веселий,
Їде вересень у села.
Перший лист зронила осінь
Під берези білий стан
І в міжгір'ях ніжну просинь
Сповила в легкий туман.
Вітер дубом колихнув,
Потім зняв над шляхом пил
І в траві густій заснув,
Наче вибився із сил.

Мишка вибігла з нори,
Подивилась догори.
Потім хвостиком махнула
І, напевно,
Щось почула,
Бо застигла на хвилинку
І шмигнула
Під ялинку.
Та в ту ж мить,
Як на прогоні,
По стерні промчали коні.
А на них,
Мов люті звірі,
Мовчазні сопуть жовніри –
Шляхти польської солдати,
Що Вкраїну
Грабувати

Із Варшави
Позбігались;
Всі в залізо
Повдягались —
У кольчуги дротяні,
В чоботища жерстяні.
І спішать жовніри в гори,
Мов розлучені потвори.
Чорні коні
Важко дишуть,
В сідлах вершників колишуть.
Тільки ось вони вже круто
Повернули
Цілим гуртом
Із дороги
До діброви,
Де верхівці чорноброві
Зупинились відпочити,
З джерела води попити.
Сім жовнірів,
Всі при зброї.
Вбивці, звиклі
До розбоїв,
На трьох вершників напали,
Що в путі відпочивали.
І страшна зчинилась січа
У діброві,
На узріччі.
Вже аж іскри відлітають
З-під шаблук,
Від шоломів,
Й гучно постріли лунають
Поміж кленів
І дубів.

Ось жовнір меча з руки
Випустив
І в будяки
Повалився із коня.
Опанас, козак старий,
Що у нього
Кінь гнідий,
Вже другого здоганя
І стріляє
У жовніра.
Після пострілу лункого
Покотилась
Постать сіра
У рівчак з коня баского.
Та триває далі бій
Вже при стежці польовій.
Бачать хлопці у свитках,
Що не вистачить їм сили,
І жовнірів по ярах
Аж до річки заманили,
Там, де урвище ховалось.
Троє з ляхів тут зірвалось,
Впали з кручі
У бистрину
Разом з конями
Важкими,
І вода зійшлась над ними...

Ну, а інші,
Полохливі,
Покрутились біля пня
І, тримаючись за гриви,
Повтікали
Навмання.

II. Дід впізнає вершників

А з оселі
Із близької
Вийшли діти
І дядьки
Подивитись
На героїв
На лужку, біля ріки.
Ну, а ті, стомившись боєм,
Посідали вже на пні,
Й, дуже стомлені, всі трое
В степ дивились,
Мовчазні.
Опанас тут
Скарги слухав
Від селян
На шляхтичів
Й, вуса кинувши за вуха,
Далі їхати велів...

«Це ж бо, люди, козаки,
Це народні вояки!» –
Обізвавсь худий дідок
І побіг аж до ріки,
Де над шляхом знявсь пилок.
А як вершники і коні
Зникли між високих трав,
Дід дивився з-під долоні
І про себе промовляв:
«Це ж вони, це діти Січі,
Що звільняють
Батьківщину...»
І сльоза старечі вічі
Засвітила на хвилину...

Кажуть, дід цей
Жив на Січі
Й був хоробрим козаком –
Турків бив не раз, не двічі
І рубався
Із ляшком.

III. Біля скелі

А в Карпатах
Біля скелі,
Під горою Синій Стій,
Потічки дзюрчать веселі
В гущавині лісовій
І під віттям,
В прохолоді,
Сім гуцулів
На колоді
Посідали
Біля ватри
І про щось загомоніли.
Став один з колом на варту
Там, де плай проходив білий.

Та чиї ж вони сини,
Із якої далини?
Всі зійшлись до цього стану,
Тут ховаючись від пана.

Пан Перені був суворий:
Плакали карпатські гори
Від знущань, від канчуків,
Від жорстоких гайдуків.
Повтікали звідусюди

Із маєтків панських люди.
Йван з Михайлом – з Ясінів.
А Дмитро – аж із Затисся,
Інші – з різних хуторів, –
Всі втекли від гайдуків
Й під горою Стій зійшлися;
В сорочках у домотканих,
В ногавицях сірих, рваних
У брилях і сіряках,
У бочкорах-личаках.
Той на варті
Розглядав
Схили ґрунів синюваті...
А під скелею палав
Золотий вогонь багаття.
Кріпаки
Обід варили,
На рожні форель крутили
Та на жарти говорили:
«Так би графа
У вогні
Нам спекти на цім рожні!..»

Вже зібрались
На обід,
Як донісся з-поміж віт
Хриплий голос вартового:
«Бачу вершника чужого!..»
Від обіду запашного
Підвелися вмиль гуцули.
Стук копит уже почули,
Що до ватри долинав
Поміж заростів і трав.

На потилицю рукою
Збив Дмитро бриля з дірою,
В гори подививсь високі,
Злегка зморщив лоб широкий,
Руки до очей підніс
І оглянув темний ліс.
Вартовий без сірняка
Із плеча здійняв дрючка.
Потім в тиші лісовій
Пролунало гучно: «Стій!..»
А Дмитро –
Кріпак з мушкетом,
Що в гуцулів старшим був,
Кашлянув і вже відверто
До верхівців
Сам гукнув:
«Хто такі ви будете?
Звідки їдете й куди?
Чи ви, може, блудите,
Чи втікаєте з біди?..»

Бачать хлопці-козаки,
Що свої ж це, бідняки.
І один баском завів:
«Ми оті, що б'ють панів...»
«Так ви теж панів б'єте? –
Здивувався вартовий, –
Може, чули ви й про те,
Що й у нас правитель злий?..»
Тут же він гукнув до друзів
Так, щоб чули всі в окрузі:
«Гей, виходьте,
То свої!..»

Й відгукнулися гаї,
Гори,
Скелі
Й ручаї:
«То свої, свої, свої!..»

IV. Гостина біля багаття

Потім сіли
Біля скелі
І гуцули
Й козаки:
Гучномовні
І веселі
Сіли. Наче свояки,
За багаттям
Молодим,
За обідом
Запашним.
«Ми із Січі,
З-над Дніпра, –
Говорив козак гуцулам. –
Це гаряча в нас пора:
Все війна перевернула!
У Пилявцях пану-ляху
Ми влили у душу страху,
Вже підходимо до Львова...»
«Ну, а ми, – гуцул промовив, –
Ми від графа
Повтікали.
Тут рятуючись від кари...»

«Хочеш пана бити, брате? –
Став козак його питати. –

Тож допоможи нам нині:
Ми приїхали для того,
Щоб у вас,
На Верховині,
Для вояцтва січового
Взяти пороху стрільного».

Хтось не втерпів з-між гуцулів
І сказав, щоб всі почули:
«Ми для тих, хто б'ють панів,
Все дістанем з-під замків:
Графські всі порохівниці,
Що в долині Латориці».

І. Як пан ведмедем став

А як сонце доторкнулось
До найвищої гори,
Жовте листя ворухнулось,
Що вкривало явори,
Зашептали потічки.
Тут гуцули
Й козаки
Всі на коней посідали
І по стежці поскакали
Аж в ущелину глибоку,
Там, де панство
Полювало,
Де прогалину широку
Смеречиння прикривало.

Ось побачили провалля
Й пана-графа на привалі.

Та навколо – охорона,
Та навколо – гайдуки;
Не пропустять
І ворону
До привалу,
До ріки.

Перед графом
На привалі
Кріпаки стоять в печалі.
І один з-між бідаків
На землі лежить без тями,
Весь побитий
Канчуками.
То карає пан нещасних,
Що не вийшли в поле вчасно...

А опришки наші з лісу
Злого пана,
Наче біса,
З гнівом в серці
Оглядають
Та шаблі в руках стискають.
До Михайла-козака
Мовив легінь з самострілом:
«Справа тут, тезко, тонка,
Брати графа
Треба вміло...»
Й він зодяг ведмежу шкіру,
Ще й підплигувати став,
Як робить належить звіру,
І ведмедем
Почвалав,

Спотикаючись, мов п'яний,
Та сердито
Заричав
Край широкої поляни,
Там, де граф бенкетував.

Граф – мисливець вже бувалий,
І сміливий,
І зухвалий.
Він побачив першим «звіра»;
Втихомирив
Челядь сіру,
Знак подав,
Щоб всі відстали,
Щоб йому не заважали
Справитись із ним самому.
А «ведмідь»
В ліску густому
Вже швиденько
Заховався
Й похапцем перевдягнувся.
Він руду ведмежу шкіру
Готував новому звіру –
Аж самому пану-графу,
Що хоробро,
Що без страху
Наближався до ялини.
Там,
В густих кущах ліщини
Вже чекали
На старого
І гуцули,
Й козаки.
Пан на звіра

На страшного
На мушкеті звів курки.
Та не бачить ще нікого
І до лісу
До густого,
Де ліщина досягає,
Самовпевнено вступає.

А в цю ж мить з-поміж ліщини
Дві ведмежі кожушини
Накривають
Графа-пана
Так, що й писнути не встиг,
Й, добре зв'язаний арканом,
Прохрипів щось
І затих.

Потім хлопці
Нарядили
Графа у ведмежу шкіру,
На коня посадовили
Пана,
Схожого на звіра.
Та й поїхали у нетрі,
За десяток кілометрів.
З-за вершин,
Мов на прощання,
Сонце бронзовим сянням
Освітило
Шпилі гір,
А пільма сховала бір.
А пани і гайдуки
Біля скелі,
Вздовж ріки,

Цілу ніч галасували,
Пана-графа все шукали:
То гукали в далину,
То вдивлялись
В сіру тьму,
То вилазили на липи
Й там палили смолоскипи,
Щоб побачив граф із лісу
І крізь темряви завісу
Відшукати зміг своїх.
Та мовчали, як на гріх,
У гущавинах ялини.
Лиш Латориці бистрини
Хлюпотіли,
Шумували,
Наче горам
Щось шептали...

VI. Пан у кріпаків

Вже притихнув
Шум ялин,
Вже туман у зворі ліг,
Вже і місяць
З-за вершин
Показав свій білий ріг.
А Дмитро із хмурим графом
Вів розмову.
Пан від страху
Мружив очі на багаття,
Наче всі людські прокляття
Із всієї Верховини
Пригадав у ті хвилини;
Бакенбарди гладив рижі,

Хмури́в брови
Грубі, хижі.
Потім стиха прохрипів:
«Відпустіть, я все вам дам,
Все зроблю для бідняків...»
«Ми не віримо панам, –
Відповів йому Дмитро, –
А поможете – добро!
Стріливо та кожушину
Ви могли б нам відпустить,
Адже ж йдеться вже на зиму,
Вітерець уже свистить...»
«Це ви хочете багато...» –
Заперечив пан пихатий.
Та Дмитро сказав нервово:
«Вже петля для вас готова».
І промовив граф тривожно:
«Ось вам перстень родовий,
З ним пройти до замку можна,
Вас не спинить вартовий...»
І Дмитрові
Персня дав,
Ще й на путь всім розказав,
Як у гірці,
В Кам'яниці.
Їм знайти порохівниці,
Як підходити до них
Та як звати вартових.

...І стежиною гірською
Два десятки коней панських
Порох понесли і зброю
Для славетних військ козацьких.

VII. Гуцули їдуть до козаків

А в дорозі
На прощання,
На повічнєє братання,
І гуцули,
Й козаки
Обнялись біля ріки.
Й два гуцули-легені
Серед ночі,
В тишині
Просять дозволу в Дмитра:
«Відпусти нас, дядьку, з ними,
З козаками січовими,
Бити пана й нам пора!...»
І сказав Дмитро:
«Що ж, браття,
Бачу, гріх вас розлучати –
Україна –
Закарпаттю
Звічно рідна,
Добра мати.
Будьте ж вірні їй навіки,
Як морям далекі ріки;
Та, зборовши
Панство й горе,
Не забуďte
Наші гори...»

Обнялися рідні знову,
І по стежці,
Повз діброву,
Весь подався караван.
А гірський силач Іван
Аж до вранішніх заграв
Караван той проводжав.

VIII. Пан убиває пана

Ну, а графа фон Перині
Так хотіли тут скарати,
Щоб по всі по Верховині
Всіх панів перелякати.
У руду ведмежу шкіру
Пана графа нарядили.
Зав'язали рот, мов звіру,
На коня посадовили.
Прив'язали
До сідла
І погнали
Поміж схили,
Під фортецю
Край села.

Вже минав у горах ранок,
Панство сіло
За сніданок,
Та влетів до них в цю ж мить
Дивний вершник –
«Граф-ведмідь».
Розступивсь народ кріпацький.
Лиш панич –
Нащадок графський.
Хоч і був він напідпитку,
Так злякався того ведмедя,
Що, як тільки «звіра» вгледів,
Сам дістав мушкета швидко.
Випалив «ведмедю» в груди.
Кінь вже з мертвим
Зупинився.
Тут і зойкнули всі люди.
Бо з коня сам граф скотився...

Та народ за ним не плакав,
Всі шептали:
«Здох собака...»
І лежав пан
Серед двору
Й мертвим схожий
На потвору.

IX. Наказ гуцула

А тим часом
Караван
Вже стояв на перевалі.
Козакам гуцул Іван
Путь показував, що далі,
На Вкраїну,
Пролягала,
Де земля в боях палала...
І коли брати прощались,
На вершинах
Обнімались,
Їм наказував Іван:
«Бийтесь так, щоб згинув пан,
Та приходьте
Й на Карпати...»
І сказав козак вусатий:
«Можна ждати,
Переможем!
Нам Росія
допоможе».

1954 – березень 1955

* * *

Шумлять, шумлять тисянські верболози, –
То поскриплять, то тінню коливнуть,
Мов сіном навантажені обози,
Що поруч з річкою тримають путь.

Зустрів легінь на березі дівчину,
За руку взяв і на горбок привів.
І дивляться вони на батьківщину,
На безконечну широчінь степів.

А Тиса плине – тиха і тужлива;
Несе хмарки і синю височінь,
Чіпає виром сонце мерехтливе,
Мов хоче ним зігріть свою глибіню.

Вже череда пішла із водопою,
Й рибалка сіть готує на човні...
А для сердець під вечір, над рікою,
Людська любов розкинула пісні.

1954

В старому Гортобаді

Ми у Гортобаді
У степу пустім.
Тут-там по стеблині
У піску сипкім.
Мучить люта спека,
Але де та тінь?
Мов кипить навколо
Сиза далечінь.
Ген на виднокрузі
Мріє череда.
Тільки миль за десять,
Кажуть, є вода...
...Йдем цілу годину,
Що здається днем.
Промені пекучі
Грають на лиці.
Ось уже й колодязь
З давнім журавлем,
Мов пастух горбатий
З палкою в руці...

1950

Балада про Йончі

Під зеленим схилом
Над старим Дунаєм,
Де бузьки літають
Над угорським краєм,
 Де величний вітер
 Котить хвилі сині,
 Жив маленький хлопчик
 У курній хатині.
У сім'ї хлопчину
Йончієм прозвали.
Три брати крім нього
В хаті виростили.
 Батько у малого
 Був панським слугою,
 Графську пас худобу,
 Гнав до водопою.
Працював на пана,
Гудив ярмо кляте, —
Так росли у горі
Три брати хлоп'ята.
 Та одного разу
 Зранку на затоні
 З берега зірвались
 Панські білі коні.
Батько Йончі кинувсь
Вороних спасати.
А вони у хвилях
Стали знемагати.

В самий вир попались,
В грізні коловерті.
Та слуга покірний
Спас тварин від смерті.
Тільки як вигонив
Із біди кобилу,
Стратив бідолоха
Там останню силу.
І слугу сковала
Течія глибока,
Виром придавила,
Змучила жорстоко.
Довго бився батько
З дикою водою,
Та вода старого
Понесла з собою.
Потім відшукали
Люди на відкості
Труп його розпухлий
На рибальськiм тросі.
Йончі аж до ночі
Плакав над рікою.
А графиня білих
Гладила рукою.
І ніхто із панства
На слугу не глянув,
Мов на колос повний,
Що в полях зів'янув.

1950

РОЗДІЛ II

На вічну згадку

В УЖГОРОДСЬКІЙ ГІМНАЗІЇ

(Зі споминів русофіла)

Возвращаясь в наши гимназические годы, я прежде всего вспоминаю друга Георгия Гойду...Георгия Крапатского...или, если снова забежать вперед, того Юрия Гойду, который стал известным поэтом Советской Украины. За свою короткую творческую жизнь он написал больше десяти сборников стихов, лучшие из которых живут и в наши дни. Они звучат не только на украинском, но и на русском, белорусском, венгерском, чешском и немецком языках, утверждая добро и красоту, честный труд и дружбу на земле. Да и об их авторе написано много. А все-таки остались не раскрытыми немало страниц его биографии, интересные, на мой взгляд, эпизоды периода учебы в Ужгородской гимназии, в Дебреценском университете, страницы жизни в первые послевоенные годы...

И поскольку Юрий Гойда, равно как Дмитрий Вакаров, Семен Панько, Емельян Балецкий, Петр Продан, был одним из моих давних литературных друзей, не хотел бы и я оставаться в долгу перед ним, ни перед читателями, ни перед самим собой. Поэтому и вспоминаю неторопливо о том, что соединяло нас или было с нами совсем рядом в годы нашей неповторной юности...

Шесть лет учился я с ним в одном классе Ужгородской гимназии, и с самого начала наши отношения складывались дружески. Думаю, потому, что довольно рано у нас появились схожие интересы и в первую очередь – музыкальные.

Уже в детстве жил я в окружении музыки. Отец мой, окончивший учительскую семинарию в Мараморошском Сигете, дома часто вынимал из футляра скрипку. Мать, тоже учительница, в юнос-

¹ Василий Боржавин (Сочка В.А.) Горы и доля. Ужгород: Карпаты, 1990.

ти играла на католическом органе в одном из недалеких от Ужгорода сел, а потом, в семье, с радостью садилась к пианино. Выполняя родительскую волю, я стал обучаться игре на скрипке – уже во втором классе народной школы...

В Ужгородской гимназии занятия музыкой продолжались. Тогда у нас, в тридцатые годы, работали два ученических оркестра. Один на базе интерната «Школьная помощь». Это был оркестр русских народных инструментов, которым руководил известный в нашем крае дирижер Петр Милославский. Второй – камерный, под руководством опытного музыкального педагога Веры Ромишевской. В первом из оркестров Гойда играл на бас-балалайке, а я – на домре. Кроме того, я играл на скрипке в камерном оркестре. Гойда, ко всему, ловко наигрывал на гармонике, поэтому с ним всегда было весело.

Репетиции и сами выступления отнимали у нас много времени. Но немало приходилось жертвовать и ради другого юношеского увлечения – интереса к спорту.

В тридцатых годах ужгородские гимназисты, родители которых проживали в отдаленных селах и поселках, были жильцами интер-

Василь Сочка із сестрою Сонею

натов «Алумнеум», «Конвиктум» и «Школьная помощь». Гойда с первого по четвертый класс включительно жил в «Школьной помощи», а в пятом, шестом классах и до глубокой осени в седьмом – на частной квартире по улице Берчени в доме № 49. Комнатушку – шириной в два с половиной, длиной в четыре метра – снимал у добродушной хозяйки, тещи учителя Николая Шкиряка, одного из полузащитников популярной в крае команды СК «Русь». Если эта команда играла в Ужгороде, дома, Шкиряк проводил на стадионе бесплатно обоих «своих хлопцев», как он называл Гойду и меня...

Манили нас также туристические тропы. Будучи в пятом классе, мы с Гойдой совершили многодневное путешествие по родному краю, пройдя пешком по маршруту Ужгород-Перечин-Порошково-Свалява-Воловец. Оттуда поднялись на Плай и Темнатик, Боржавские полонины, где ночевали с пастухами в деревянной колыбе и записали десятки народных песен. Затем мы спустились в окружной центр Воловое (теперешнее Межгорье), чтобы продолжить наш маршрут через Нижний Быстрый и Горинчево – в Хуст...

И все-таки учеба есть учеба.

Нашими любимыми педагогами были Степан Фодор, Алексей Фаринич, Андрей Контрош, Ян Подешть. Первый прививал любовь к окружающей природе, часто ходил с нами на экскурсии в близкий Радванский лес, в Невицкое, в урочище Дринодил. Второй учил любить классиков русской литературы, открыл нам дорогу в библиотеку Народного дома имени Духновича, где получали книги для домашнего чтения. Третий приобщал нас к античной культуре, к произведениям Вергилия и Горация, а четвертый пробудил интерес к чешским писателям...

Учителем украинского языка и литературы был галичанин Володимир Бирчак, составитель школьных читанок, автор книги «Літературні стремління Підкарпатської Русі», выдержавшей два издания в Ужгороде в 1921 и 1937 гг. Его лекции об украинских писателях слушали с интересом, потому что он был эрудитом, к тому же для разрядки умел на уроках оригинально пошутить. Однако сердца наши завоевать не смог...

Юрий Гойда, старше и меня, и доброй половины одноклассников на целых три года, отличался прямым, независимым нравом и, помнится, вступил с Бирчаком в своеобразный спор: вместо имени Юрий на обложках школьных тетрадей писал Георгий Гойда. Кроме тетрадок по чешскому языку, где приходилось писать Йиржи. Когда Бирчак красными чернилами перечеркнул «Георгий» и вывел сверху «Юрий», он сменил тетрадку...

Наш с Гойдай главный интерес – любовь к художественным книгам – был связан скорее с учителем русской литературы Алексеем Фариничем. Носили ми с собой в школу «дневники чтения» – большого формата, с мягкими зелеными обложками тетради. По ним отчитывались о прочитанных дома художественных произведениях...

А в начале 1937 года Юрий Гойда получил в подарок юбилейное собрание сочинений А.С. Пушкина – в одном солидном томе, на прекрасной тоненькой бумаге. Эту ценную книгу, выписаную из Праги, подарил ему П.А. Милославский, уже упоминавшийся музыкальный деятель, который раз в неделю выезжал в село к родителям Гойды, чтобы недалеко от их дома в речушке Старой наловить щук...

Уже в пятом классе, став репетитором дочери и сына Алексея Бескида, брата губернатора Подкарпатской Руси, Гойда начал покупать недорогие книги для своей личной библиотеки. Она хранилась в деревянном солдатском сундуке, унаследованном от дяди матери. До сих пор перед собой вижу этот сундук, ладно сколоченный из досок, с железной ручкой на крышке и с висячим замочком на зеленой стенке...

К сожалению, учебу в Ужгородской гимназии я вынужден был осенью 1938 года оборвать. Отца к тому времени перевели на работу в Хуст, где в седьмом-восьмом классах гимназии моим литературным наставником стал Петр Васильевич Линтур.

Но я по-прежнему дружил с Юрием Гойдой. Шесть лет вместе учились в гимназии, а потом еще шесть лет ми переписывались с ним. Большая половина писем Юрия Гойды, написанных мне

и моей сестре Соне, в сокращенном виде была опубликована в его одномотнике «Земля, любовь моя», выпущенном республиканским издательством «Карпаты» в 1979 году. Лишь частично использовал я ненапечатанные письма в своей статье «Неизвестные рукописи», которую давала ужгородская венгерская газета «Карпати игаз со» 16 марта 1984 г. – к 65-летию со дня рождения поэта.

До сих пор не появлялось в печати письмо молодого Гойды от 15 августа 1940 года, в котором он мне сообщал, как прошли в Ужгородской гимназии выпускные экзамены:

«Из 58 матурантов (выпускников) провалилось 7 человек по двум предметам, а 15 человек – по одному предмету. Между ними и я...».

Непросто, ой непросто было гимназистам получить аттестат зрелости. Но осенью Гойда успешно сдал задолженность по математике и уже в январе 1941 года стал студентом Дебреценского университета – на отделении географии и биологии.

Судя по открытке, отосланной мне из Ужгорода 10-го июля 1941 года, он намеревался перевестись к нам в Будапешт, где в то время обучались многие литераторы: Емельян Балецкий, Петр Продан, Кирилл Галас (псевдоним Красин), Юрий Керекеш (псевдоним Лазурин), Михаил Бубряк (псевдоним Андрей Бич), автор этих строк, а в дальнейшем и Дмитрий Вакаров, Семен Панько, Йосиф Архий (псевдоним Иванов), Иван Угрин (псевдоним Бурлак), Михаил Симулик...

Последнее письмо от Юрия Гойды я получил в начале июня 1941 года. Оно было отправлено 31 мая в село Модьбод, куда я попал после бомбардировки Будапешта. Гойда писал: «...Твои письма являются для мене освежением. Ты знаешь, что я постоянно ни с кем не переписываюсь... На следующей недельке ожидает меня страшная работа. А именно – хлопотать о том, чтобы не забрали меня в солдаты. Очень боюсь, так как все уже испробовал... только одна возможность может спасти меня...».

И действительно спасло его одно: пошаливало сердце.

Говоря о письмах, стоит упомянуть и о неизвестных читателям стихотворениях Юрия Гойды, которые хранятся у мене. В основном это юношеские вещи, посвященные гимназистке-старшекласснице из Хустской гимназии – моей сестре Соне. Стихи девушке нравились, однако его чувства волновали мало. Поэтому нетрудно объяснить, по какой причине в 1943-1944 годах, рядом с такими страстными произведениями, как «Тигры задыхаются», «Расступитесь, годы» и другие антифашистские стихи, писал и элегии: «О, если б мог я выплакать Тебя», «Душа моя, как раненая птица», «Я все пишу, но нет ответа», «Мне кажется, что я осенний лист...».

Лев ОЗЕРОВ (Москва)

ЮРІЙ ГОЙДА І ЙОГО ПІСНЯ¹

(До 5-річчя з дня смерті)

Є пісня самотньої душі, що болить за другом, чекає відгуку і співчуття. Вона нудьгує за людьми. І є пісня, що відкриває серця, як вікна в сад. Вона не терпить, не любить самотності. Їй добре, коли навколо люди, коли вони не тільки слухають, а й допомагають співати. І даремно в народі кажуть: «Голосу нема – душа співає». А якщо голос є і душа співає, то чого ж іще бажати?!

У Юрія Гойди і голос був, і душа співала. В його віршах нема нічого штучного, декламаційного, неприродного. Вони відкриті людям. В них правда життя поета, що співзвучна з правдою життя його рідного Закарпаття. Поетові хотілося, щоб правда і краса в його віршах лунали водночас і погоджено.

Прості, на перший погляд, як обличчя й руки хлібороба, вірші та пісні Юрія Гойди глибоко зворушливі, вони по-дружньому звернені до читача і слухача. У цих віршах і піснях розкривається обличчя поета, а разом – обличчя його краю.

¹ Озеров Л. Юрій Гойда і його пісня. *Вітчизна*. 1960. №6. С. 204-206.

Якби потрібно було навести приклад стійкості національної культури, що протистояла асиміляції, слід звернутися до історичного досвіду українців Закарпаття. Тільки подумати: ціле тисячоліття українці, відрізані Карпатами і суворими державними кордонами від українських земель Подніпров'я, зберігали, леліяли і розвивали свою мову, свою національну культуру. Іноземні завойовники не змогли заглушити чарівної української пісні, що лунала за Карпатами. Рідне слово жило, набирало сили, зігрівало серця...

Усім корінням своїм творчість Юрія Гойди пішла вглиб рідної землі, її історії і сьогодишнього дня. Можна і слід говорити про те, що Юрій Гойда багато що взяв з поезії Шевченка і Некрасова, Федьковича і Петефі. Але найбільше він любив українські народні пісні, прислів'я, приказки, ніжно і гаряче любив своїх земляків

Учнівський оркестр. Із найбільшою балалайкою – Юрій Гойда

і друзів – лісорубів, шахтарів, виноградарів, хліборобів, пастухів, плотогонів-бокорашів. Це до них він ходив у гори й полонини, з ними ділив нічліг і хліб, і завжди незмінно привозив додому «повну торбу» пісень-коломийок, казок, прислів'їв, легенд – одне слово, поезії.

Поет жив напруженим життям діяча, творця, пісенника. На превеликий жаль, творчий шлях Юрія Гойди надто рано обірвався – поет нагло помер у червні 1955 року. Залишилась пісня поета. Залишилась не тільки на папері. Вона живе в серцях його співвітчизників. Хто бував на Закарпатті, знає, як люблять Юрія Гойду в народі, яка живуча його пісня. Часом, не знаючи імені поета, пастухи і виноградарі співають його пісні. А що може бути сильнішим і міцнішим від цього справжнього двоєдиного і нерозривного зв'язку поета з народом?

У творчості Юрія Гойди виражена цільність його поетичної натури, якій не чужа ні наївність пастухової сопілки, ні фанфарна різкість заклику. У його віршах і піснях живе, бореться, страждає, радіє, сподівається, торжествує людина Закарпатського краю. Її думам і сподіванням присвячені основні цикли віршів Юрія Гойди. Книга поета, що вийшла в Ужгороді 1948 року, так і називається «Люди моєї землі». Вірші і поеми Юрія Гойди густо заселені людьми – земляками поета: школярами, агрономами, теслярами, трактористами, листоношами, ковалями, електромонтерами, добрими людьми праці. Його героїня – дівчинка з першим радянським букварем у руках. Час дії – ранок, осінній ранок нового життя.

Поряд із пейзажем ми знайдемо у Юрія Гойди пісню, поряд із баладою – філософську мініатюру. Поет не любить малювати однією барвою. Перед його очима уся райдуга людських переживань.

Велике місце займає в поезії Юрія Гойди тема дружби народів, тема добросусідських відносин між народами, тема боротьби за мир. Закарпаття межує з Угорською, Румунською, Чехословацькою і Польською народними республіками. І тема дружби з народами цих республік на повен голос лунає у циклі «Сусіди».

Особливо глибоко поет знав і відчував народну культуру Чехословаччини та Угорщини. В Юрієві Гойді був відчутний живий інтернаціональний сплав Закарпаття. Уся його книга «Угорські мелодії» присвячена угорській темі. Шандора Петефі він читав не в перекладі, а в оригіналі. Деякі його вірші знав напам'ять. Перекладав поетів Чехословаччини. Прекрасно знав нову російську поезію від Маяковського до Цветаєвої, від Щипачова до Твардовського.

У Юрія Гойди є сильний цикл віршів і балад «Він бачив Америку» – про закарпатських емігрантів у США. Якщо до цих циклів ліричних віршів, балад і пісень додати поеми («Верховинська поема», «Нескорима пісня», «Дівчина з десятого класу» та ін.), переклади з угорської, публіцистичні статті, то ми зрозуміємо, наскільки діяльно напруженим було його життя. Він працював скрізь і завжди.

Поет неодноразово повертався до уже написаних і навіть надрукованих речей. Він насамперед скорочував їх. Закреслював віршовані коментарі і залишав поетичний образ. Одмовлявся від декларативного в ім'я ліричного. Це була робота майстра, який розумів, що важливо не тільки написати, але й викреслити.

Перед очима Гойди завжди був образ великого українського поета, життя якого стало частиною історії своєї батьківщини. В неопублікованій записній книжці Юрія Гойди читаємо: «Т. Г. Шевченко щоденно питає з портрета: «Що ти сьогодні зробив?» Після вдалої роботи його погляд здається лагідним, як у доброго батька, але погляд його дуже сердитий, якщо я за останній день нічого не зробив».

Перед співцем Закарпаття були великі поетичні зразки служіння народові. З гідною наслідування чесністю і прямоотою Гойда перевіряв і корегував свої образи, постійно удосконалюючись і дивлячись в завтра.

Коли він писав про коваля, то мав на увазі і полум'яну його працю, і пісню, яку теж *викував* коваль («Знай, що він викував пісню твоєю»). І це адресування дієслова «кувати» до праці – коваля і по-

ета, – досить показове для поетичного обличчя Юрія Гойди. Він оспівував не професію, а душу людини, закоханої в свій труд. Придивіться до «Лісоруба»:

Скрипнув мороз під ногами,
Іній на шапці блищить,
Холод проходить руками,
Пальці твої леденить.

Хай заморожує буки,
Хай завівають вітри,
Дихай на струджені руки,
Дихай і снігом їх три!

Що з хуртовини тієї!
Буки над кручами ріж!
Знай, що від праці твоєї
Тисячам стане тепліш!

У ліриці Гойди дані не тільки почуття поета, але й образи людей, що вдихнули йому ці почуття («Гуцул», «Дитина жде матір», «Виноградар», «Чардаш», «Балада про жінку» та ін.). Поет любив баладу, в якій коломийковий вірш поєднаний з гротеском, взятим з українського та угорського фольклору. Варто пригадати хоч би «Гортобадську баладу», «Лист з Америки», «Танець проданих».

Вірші Юрія Гойди останніх років у більшості своїй – це шести-, восьми- і дванадцятивірші. Він розумів, що в кожному з них можна багато що виразити. Площа вірша хоч і мала, але досить вагома. Треба тільки любити лаконічність, про яку уже сказано: сестра таланту. Якщо так, то Юрій Гойда був її братом.

У поета було відчуття свіжості світу, післягрозових відблисків, радості приходу весни. Багатобарвність закарпатської природи і народного вбрання ввійшла у вірші поета. Не як орнамент, а як глибокий підтекст.

Починав Гойда як російський поет, підписуючись Георгій Карпатський. Серед цих його віршів є кілька цікавих, написаних в дусі

поетів некрасовської школи. Зустрічаються окремі живі, сильні рядки. Але в цілому російські вірші Юрія Гойди наслідувальні.

Тільки в стихії української мови поет відчув себе вільним і розкутим. Він заспівав сильно, дзвінко, голосно, яскраво. Знайшов себе, ту природність інтонації, без якої важко будь-що суттєво зробити в поезії.

Кажуть соловейко
у такі години
Для пісень збирає
почуття людини.

Поет бережно збирав почуття своїх земляків, і рідна українська мова дала йому можливість їх висловити. У Юрія Гойди коломийка звучить, як лісовий струмок. Вірші ці легко кладуться на музику. Здається, що вони лунають пісню ще на сторінках книжок. Але за цією простотою – культура, глибина, пошуки. За зовнішньою невибагливою мовою стоїть врахування кращих досягнень віршування.

Першу книгу, хоч як це часом не буває трудно, поет випускає сам. Останню ж книгу найчастіше випускають його рідні і друзі.

Не думав Гойда про останню книгу, його плани були великі. Робив заготовки для роману про підступи Ватикану на Закарпатті, збирався працювати над новими поемами, баладами, лірикою, оповіданнями, статтями, піснями, перекладами. Зростання його було стрімким. Світлий ранок провіщав палючий південь.

В день смерті поет працював. Працював до останнього подиху в прямому смислі слова. Задуми тіснили один одного, кликали, вимагали...

Із уст трудівників Закарпаття я чув добрі слова про поета. Його слава давно перейшла за межі краю. Москвичі і ленінградці, єреванці і мінчани говорять про поета з гарячою симпатією.

Кілька років тому перед моїм від'їздом в Ужгород один знайомий сказав мені мрійно: «Закарпаття... Гойда». Не вперше ім'я краю пов'язується з іменем поета, що оспівав цей край. У Москві для багатьох із нас вірші Юрія Гойди звучали як запрошення

на Закарпаття. Звучали м'яко і задушевно. Хотілось побачити людей, ліси, гори Закарпаття. І я побачив цей край. І це ще більш наблизило до мене поезії Юрія Гойди. Правильно сказав Юрій Гойда про труд лісоруба:

Знай, що від праці твоєї
Тисячам стане тепліш.

Пісня поета зігріває тисячі сердець. В цьому велика гордість, втілений труд і немеркнуча в пісні слава поета.

Василь ПОП,

кандидат філологічних наук

І СОНЦЕМ СЛОВО ЗАСІЯЛО

Життєвий шлях Юрія Гойди був коротким: він встиг відзначити лише своє 36-ліття. Та кожний день свідомого життя поета – напружений, сповнений яскравого полум'я любові й ненависті, радості й гніву.

Народився Юрій Андрійович Гойда 15 березня 1919 року в сім'ї бідняка в закарпатському селі Зняцьові на Мукачівщині. По закінченні початкової школи 1932 року вступає до Ужгородської гімназії. Для прожитку сільський хлопець займався репетиторством.

У гімназійні роки формуються світогляд та літературно-естетичні погляди майбутнього поета. Юнак часто буває у сім'ї дядька – секретаря сільської організації комуністів, слухає бесіди, знайомиться із політичною літературою, захоплюється творами української та російської класики, які передавалися з рук в руки прогресивно настроєною молоддю.

З 1939 року, під псевдонімом Г. Карпатський, він друкує свої вірші у місцевих газетах, колективних збірниках, альма-

нахах. У 1943 році, уже будучи третьокурсником природничо-географічного факультету Дебреценського університету, на мізерні кошти студента-репетитора видає першу книжечку віршів «Живая синь», що стала відгуком на тодішню дійсність.

Поезії Ю. Гойди дорадянського часу – вагома сторінка в творчості поета і взагалі в літературі краю. Молодий поет взяв у руки перо у важкий час гортистської навали. Жорстокий режим, який встановили фашистські окупанти, душив усе прогресивне, взявши на озброєння катівні, багнет, цензуру. Та передові сили, насамперед молодь, і словом, і ділом боролися проти фашистського режиму. Серед цієї когорти мужніх був і один з найталановитіших поетів-антифашистів Юрій Гойда. Як і кращі вірші поетичних побратимів – Д. Вакарова, К. Галаса, С. Панька, В. Сочки, П. Продана, М. Шпіцера, В. Діянича, Й. Архія, Ю. Керекеша – його твори збирають гнів і ненависть народу.

У творчості Ю. Гойди чимало мотивів, але їх характеризує чітка і принципова ідейна позиція автора. Як і більшість молодих поетів

Клас Юрія Гойди в Ужгородській гімназії

Закарпаття, він почав писати російською мовою, якою вчився в гімназії. Один з основних мотивів ранньої творчості Юрія Гойди – це патріотизм, усвідомлення свого коріння. Уже в першому друкованому творі – вірші «Эпиграмма» (1939) – молодий автор гнівно таврує продажних митців, які бачать у патріотизмі політичну моду і, спокусившись «мелким вражим грошем», зрадили народ.

Громадянську активність народного співця автор проголошує і в поезіях «Отчизне», «Лети, соловей...», а у вірші «Утри свои слезы» поет по-некрасовськи порівнює музу з кнутом. У поезії Ю. Гойда вбачає заступництво знедолених.

Поет прагне збудити протест, підняти на боротьбу щонайширші маси, вселити в них віру в перемогу. «Я взагалі люблю боротьбу, – зізнається він у 1943 році. – Із рідного села я приніс із собою оптимізм. І навіть те, що я бачу смуток, не може в мене зів'ялити його». Ліричний герой його творів – це борець, який не мириться з неволею («Довольно!...»), закликає трудящих єднати свої лави у борні. Визволення краю від соціальної і національної неволі Ю. Гойда жде із-за Карпат, пов'язуючи з ним здійснення віковичної мрії трудящих Закарпаття про возз'єднання з кровними братами. Це всенародне устремління поет відтворює в образі потоку, який мчить крізь гори, «в ту даль – на Восток» («О солнышко, выглянь, согрей»). У вірші «Утро» (1939) Ю. Гойда гаряче вітає визволення Червоною армією Західної України у вересні 1939 року. Це було щире висловлювання, поезія відповідала настроям тогочасної молоді, яка масово переходила на територію СРСР.

У розгул фашистської реакції поету дивом пощастило видрукувати алегоричний вірш «Тигры задыхаются» (1943), в якому висловлена віра трудящих Закарпаття в перемогу над гітлерівськими полчищами. Це було оригінальне і мужнє слово патріота про битву на Волзі, вияв його громадянської совісті. Патріотичним пафосом і гордістю, вірою в нездоланність пройнятий вірш «К России».

Закономірно, що цілий цикл у творчості молодого автора складає інтимна поезія, в якій він оспівує дружбу і кохання. Твори ці теж

сповнені громадянського пафосу: глибокі почуття до коханої переростають у любов до рідної землі.

У жовтні 1944 року, коли Закарпаття було визволене Радянською армією, а відтак возз'єднане з матір'ю-Україною, стали для Ю. Гойди його другим народженням. Він активно виступає з віршами на сторінках обласної, республіканської, згодом і всесоюзовної преси. Працюючи викладачем у педучилищі, згодом у Будинку народної творчості, в редакції обласної газети, поет багато їздить по Закарпаттю, робить численні нотатки, щоб потім художньо розвинути їх у своїх творах. З 1947 року Ю. Гойду неодноразово обирають до обласної ради депутатів трудящих, а з 1948 року – членом обкому Компартії України. В той час він відповідальний секретар Закарпатського відділення Спілки письменників України, член правління СПУ, член редколегії журналу «Жовтень», редактор альманаху «Радянське Закарпаття», докладає багато зусиль для плекання літературної молоді.

Ю. Гойда вчиться бачити і глибше розуміти як суспільні процеси і явища, так і насущні завдання літератури та мистецтва. Неодноразові виступи поета на міських і обласних зібраннях являють його пристрасну, живу зацікавленість розвитком у вільному краї освіти і культури, творчим зростанням літераторів, художників, композиторів, артистів. «Наше життя радісне і щасливе, – говорить поет у 1947 році, – і ми від чистого серця оспівуємо нашу юність, наш труд, наше щастя».

Бурхливе життя наснажує Ю. Гойду на плідну творчу працю. Від збірки до збірки розширюється жанрова різноманітність його творів, збагачується їх тематика та інтонаційно-образна структура, дужчає голос поета. Прискореному творчому зростанню Ю. Гойди послужив і перехід у 1947 році на українську мову, багатствами якої володів досконаліше і природніше.

Крізь перші повоєнні поезії Ю. Гойди лейтмотивом проходять переживання господаря вільного краю, захопленого оновленням життя, пафосом перетворень («Песня о счастье», «Радуйся, сердце народное», «Село комсомольців»). У 1948 році виходить збірка пое-

зій «Люди моєї землі», в якій поетизує трудові будні краю. Книжка була примітною в орієнтації поета на вагомі життєві проблеми, зображення картин нової дійсності, створення портретів людей праці.

Творчим досягненням Ю. Гойди стала «Верховинська поема» (1949). Пізніше він доопрацював твір і назвав його «Карпатською поемою». Це була перша в українській поезії спроба широко відтворити життя і боротьбу трудящих Закарпаття. У центрі поеми – верховинка Олена Грицюк. Під впливом комуністів у неї – батрачки – пробуджується громадянська свідомість, що зближує її з партизанами, приводить у ряди народних месників. Повернення осліплій зору – це не тільки фізичне зміцнення героїні, але й символ глибшого, духовного прозріння. Чутливе вслухання Ю. Гойди в пульс сучасності відбилося в наступних збірках автора – «Сонце над Тисою» (1950), «Верховинський край» (1950), «Сонце над Карпатами» (1951), «Високі дороги» (1952), «Лірика» (1954), «Угорські мелодії» (1955). Тут яскраво видно ідейно-естетичні пошуки поета, збагачення образного ладу, тематики, художнє посилення громадянських мотивів. Водночас яснішають грані ліричного таланту автора, вагомішає його слово. Це особливо повно засвідчила збірка «Серце, вічно гори!» (1958), куди увійшли твори, написані в основному за останній рік життя поета.

Післявоєнна творчість Ю. Гойди і тематично, і жанрово багатогранна. Поет прагне охопити важливі сторони і явища життя. Він швидко утверджує себе співцем радянської дійсності. Основою його творів ставала здебільшого доля і життя трудівників отчого краю, що надавало образам особливої снаги і колориту, але поет, звичайно, дедалі відчутніше сягав художніх узагальнень. Закарпатці постають у творах поета уже не як мешканці відчуженого острова, якими їх переважно зображали місцеві літератори XIX століття і навіть деякі прогресивні письменники краю у 1920-30-х роках, а як сини великої, здруженої родини, що прагнуть «підняти Вітчизну працею своєю» («Гуцул»), внести свій імпульс у духовний потенціал народу – «людям передати пісню і любов» («Пісня лісорубів»), відкрити чисті джерела народної душі («Криниця»).

Основним у творчості Ю. Гойди стала поетизація людини праці, одержимої творенням, її світлих душевних поривань. З-під пера поета народжується вірш «Вічні вогні», присвячений прохідникам тунелю Терембле-Ріцька ГЕС, які могутній тверді гори, силі каменю протиставляють здружену велетенську людську крицю – «серця, повні вогню». Через промовисті образи, художні деталі Ю. Гойда розкриває щирість почуттів та переживань своїх земляків, які відкривають і творять нову дійсність. Це надає поезіям високого романтичного звучання. І ми бачимо простого комбайнера, який, збираючи врожай, начебто всю землю до сонця піднімає, коваля, що молотом кує пісню дня, яку співатимуть і гай, і молоді люди. Поет вловлює мить творчого щастя трудівника. Чи згадаймо лісорубів, що відправляють ліс на новобудови «за ясні Карпати», щоб «людям передати пісню і любов» («Пісня лісорубів»).

«Юрію Гойді властива світла і гостра радість життя», – зазначав М. Рильський. Не випадково улюблені образи поета – сонця, весни, щедрих плодів праці, широких сонячних доріг, верховин, бистрини, – крім реалістичної деталі в окресленні гірської природи й обставин людських діянь стають пісенно-символічним засобом для вираження народного щастя, гами почуттів – хвилюючої радості і устремління. Образи ж чистої блакиті, росяного світанку, голубині неба, переважання ясних барв символізують водночас високі людські ідеали миру, совісті.

Пейзажна лірика Ю. Гойди взагалі навіртає на глибокі роздуми про життя і творення, діалектичну єдність людини і природи. Такими узагальненнями сповнені зокрема поезії «Гірська річка», «Дуби», «Перший сніг» тощо.

Земля ця для нього живе героїчною історією, народними ідеалами, що їх примножує радянська сьогочасність. Земля постає основою патріотичних почуттів, звиятного руху в майбуття.

Земля моя
Квітує,
Урочиста...

...Здається,
Що не сонце
Сходить над тобою;
А ти до сонця йдеш
Широкою ходою.

Як дорогоцінний алмаз, рідна земля відкривається автору різними гранями, даруючи йому поетичні відкриття. З темою праці органічно пов'язана у творчості Ю. Гойди і благородна тема миру. Власне, вона виростає з праці як найвищого блага на землі. Поет не раз був делегатом на українських та всесоюзних конференціях прихильників миру. Краса миру як основа людського щастя, суспільного прогресу утверджується поетом у широкому художньому спектрі: через романтизацію душі, відтворення природи нашого ладу, відображення братерства, ідеалів волі і миру.

Поет усвідомлював, що тема боротьби за мир – це передусім тема гуманізму. Тому оспівує мирну працю людей, висловлює ненависть до паліїв війни. Автор з гордістю пише про радянських прикордонників, які надійно стоять на сторожі тиші («На кордоні»), про Радянську армію. Ю. Гойда славить мир, як запоруку впевненості у майбутньому, мир – як життя («Син пускає у кориті...», «Скляр», «Пісня про сонце», «Доповідь про мир»).

Патріотичні мотиви особливо сильно зазвучали у творах Ю. Гойди, присвячених братерству народів, він оспівує історичні дії Богдана Хмельницького і як джерело наснажливої віри трудящих Закарпаття у волю і возз'єднання.

Почуття синівської гордості за розквіт возз'єднаної української землі, за дзвін її пшеничних просторів, могутність дніпрогесів вилилося в цілий ряд віршів та поемі «Україна» (1948), а також у «Слові українських радянських письменників до десятиріччя возз'єднання українського народу в єдиній Українській Радянській державі» (1949).

Патріотизм Ю. Гойди, його революційний гуманізм своєрідно переплелися у творах про Угорщину та Америку. Тут особливо при-

страсно прозвучала ідейна переконаність поета. Зарубіжна тема, поступово вступаючи в творчість Ю. Гойди, ставала враженням все глибших його інтернаціональних почуттів. Перші художні розвідки угорської тематики (1950) згодом привели автора до цілої книжки віршів і балад «Угорські мелодії» (1955), в якій розповідається про минуле і нинішній день трударів братньої Угорщини. Тавруючи буржуазну дійсність, її зажерливу мораль («Гортобадська балада», «Балада про Йончі», «Про слугу»), Ю. Гойда зображує дійсність у революційній перспективі, він показує соціальні й моральні чинники протесту героїв, просвітлених оптимістичною трагедійністю.

Ю. Гойду захоплювала передусім незвичайність вдачі героїв з народу, глибина їх пристрастей та почуттів, високі людські якості. Автор не випадково звертається до проблем гуманізму, місця людини в житті, до питань честі й совісті, любові та обов'язку.

У творах про Угорщину гідного поетичного втілення набуває тема дружби народів. Силу й красу єднання народів-братів Ю. Гойда розкриває через, здавалося б, буденний факт приборкання прикордонними сусідами водної стихії («Тиса»), через вогонь угорської домни, запаленої за допомогою радянських людей («Вогонь, що не гасне»).

Якщо у поезіях про Угорщину Ю. Гойда показує народження нового життя, то у творах про Америку викриває світ капіталізму. Цикл «Він бачив Америку», вміщений у збірці «Високі дороги» (1952), як і наступні твори цієї тематики, був результатом настирливого пошуку нового художнього змісту і форми.

Ідея боротьби за визволення як знамення часу, особливо пристрасно втілена в поемі «Лоліта, Лоліта!...» (1954-1955). Автор славить боротьбу трудящих Пуерто-Ріко проти американських імперіалістів. Поет яскраво відтворює цілісний характер героїні – гордої і сміливої дівчини Лоліти, відданого борця за свободу уярмленого народу, проникає в її духовний світ. Цьому слугують і улюблені автором внутрішні монологи, і психологічні паралелізми, і навіяні поетикою революційного романтизму образи-символи (бурхливих рік, гарячої стежки, нічної заграви, ранкової зорі, вогню тощо). По-стать патріотки, виразниці народного протесту, подано в героїко-

романтичному плані і символізує собою волелюбний дух пуерторіканців. Образ Лоліти належить до кращих художніх образів борців у післявоєнній українській поезії.

Нові грані таланту Ю. Гойди заявили в поезіях на тему кохання. І через інтимну лірику поет, позбавившись певного нальоту сентименталізму, який нерідко розряджав його ліричні твори дорадянського часу, розкриває багатство душі і нашого сучасника.

Ю. Гойда був людиною веселої і щедрої вдачі, тонко відчував гумор, і це не могло не відбитися в його творчості. Гумор у нього, в основному, ліричного характеру, але часом і гостро дошкульний.

Поет успішно працював і в жанрі літератури для дітей. Він подарував маленьким читачам цілий ряд поезій, які склали книжечку «Ялинка-верховинка» (Дитвидав, 1959), та віршоване оповідання «Під горою високою».

Ю. Гойда з інтересом брався за художній переклад. Його інтерпретації з угорської, чеської, словацької (цими мовами володів досконало) відзначаються справжньою художністю, хоч інколи відчутне захоплення поетичним переспівом. Із залишених у його перекладі «Прологу» і двох початкових яв з першої дії (всіх п'ять) історичної драми Йозефа Катона «Банк бан» можемо судити, як майстерно звучав би українською мовою цей складний твір угорської класики. Крім поетичних творів Ю. Гойді належить переклад оповідання Петра Вереша «Янош Данко».

Ю. Гойда виявився митцем тонкого чуття, художньої проникливості, урізноманітненої тональності. У його поезії щедро відлунює народнопісенна традиція, в якій він кохався і яка формувала його художню своєрідність. Не випадково вірші Ю. Гойди такі мелодійні і так легко лягають на музику: чимало пісень українських композиторів на слова поета прижилися у репертуарі заслуженого Закарпатського народного хору і самодіяльних колективів. Згадаймо бодай «Орденоносній Україні», «Росії», «Вітер з полонини», «Став гуцул на плаї», «Калина». За створенням Ю. Гойдою у 1953 році лібрето композитор Д. Задор написав велику кантату про возз'єднання «Карпати, Карпати...», яку з успіхом виконувала капела «Трембіта»

Львівської обласної філармонії у супроводі симфонічного оркестру та Державний заслужений Закарпатський народний хор.

Раптова смерть, яка, мов грім серед сонячної днини, настигла поета 2 червня 1955 року, не дала йому здійснити ще дуже багато. Сторінки його блокнотів рясніють заголовками, ескізами, несподіваними піснями, окремими строфами з помітками «тема», часто орієнтовно вказано лише назву задуманого твору. Судячи із жанрових визначень до начерків, Ю. Гойду цікавили не тільки апробовані поетичні форми ліричного вірша чи балади, його вабили також драматична поема, п'єса, оповідання, повість, роман. Він задумував поетичні та прозові твори, витримані у драматичних, гумористичних чи сатиричних стильових тональностях. Письменник тяжів до морально-етичної проблематики з орієнтацією на її психологізацію. Талант Юрія Гойди міг справді розгорнутися у ще багатших виявах.

У 1966 році Ю. Гойда (посмертно) став першим лауреатом комсомольської премії ім. Д. Вакарова. Його іменем названо вулиці, бібліотеки в Ужгороді і Мукачеві, в рідному селі. Один з осередків молоді області, закоханої в художнє слово, – літстудія Ужгородського державного університету – теж з гідністю несе ім'я Юрія Гойди. На будинку в обласному центрі, де поет прожив останні роки, встановлено меморіальну дошку з його барельєфом.

Кращі твори Юрія Гойди увійшли до антології української поезії, перекладені російською (у Москві видано дві збірки поета), білоруською, вірменською, угорською, чеською, німецькою мовами. Поет із вузької закарпатської стежини вийшов на широку магістраль вітчизняної літератури.

Максим Рильський писав: «Той поетичний доробок, що залишився від нього, вражає й тішить простотою вислову, ясністю думки, чистотою почуття, милозвучністю вірша. Юрій Гойда має своє визначене місце в історії української радянської літератури, в історії українського радянського громадянства. І це місце почесне».

За статтею «І сонцем слово засіяло» / Гойда Ю. А. Земле, любов моя. Ужгород: Карпати, 1979.

НАПИВШИСЬ СЕРЦЕМ СОНЦЯ¹

З нагоди 50-річчя від народження Юрія Гойди

Споконвіку поетичне слово стояло на барикадах ідей. До вершин судилося доходити тим сміливцям, котрі не боялися тримати прапор під шквалом ворожого вогню. Так, мабуть, думав Юрій Гойда, коли відчув потяг до поетичного слова. Закарпаття – батьківщина поета (народився Юрій 15 березня 1919 року в селі Зняцеві на Мукачівщині) – за часів дитинства і юності лише в етнографічному розумінні належала до України. Не вмовкали дискусії, що зводилися до єдиного, – якою мовою писати. Чимало було таборів – і прихильники «язичія», і українофіли, і русофіли, і чехофіли, й мадярофіли, ба, навіть такі, котрі вимагали, щоб речення складалося з одного «русинського», тобто народного, закарпатського слова, другого – мадярського, третього іще якогось... Молодий Юрій Гойда пристав до русофілів. В цьому була певна логіка. Вона йшла від часів Ол. Духновича – народного будителя, який проголосив: «Я русин бил, есьм і буду, я родився русином», і проголосив це так щиро, що народ поклав його слова на пісню і розніс по горах та долинах. Це те, що було і в устах Шашкевича: «Руська мати нас родила...» Ось як розумів молодий поет завдання свого народу:

...с верой в себя мы пройдем
безвременье,
Чтоб счастье вырвать у лживой “
Судьбы...
(«В чем наша вера?»).

¹ Фединишинець В. Напившись серцем сонця. *Жовтень*. 1969. № 3. С. 133-134.

І, конкретизуючи цю думку, Ю. Гойда писав:

Готовься, доля – злобная старуха,
К ответу пред судом грядущих дней
За то, что мать от голода распухла,
Что от козы зависит жизнь людей.

(«Хворост»).

Ще з більшою силою узагальнення, пристрасі і емоційної на-
снаги сказав про тяжкий період життя Закарпаття інший відомий
поет – Юлій Боршош-Кум'ятський:

«Країна див, сутінків смерті, жорстокого горя, розритих могил,
де з людьми голод ввік побратався й по горах бродить на волі... Це
є той край, де народ б'є поклони, цілує руки «благородним» і де не
можна домагатись і бажати своєї правди. Це є той край, де волі не-
має, де правди немає, а людям дано лиш половину права на своє
життя. Це є той край, де добрі поривання чужинці нищать, де іуди
продали народ і гори та допомогли розп'яти свого брата. Це є той
край, в якому віками даремно лунають прокляття, гримають над ра-
бами погрози та ллються народні сльози. Це є той край, який ще не
зродив свого вождя, що розкраяв би жорстокі серця своїх фараонів.
Це є той край, в якому стоптали історію криваві століття, а людей на-
вчили терпіти кривди й мовчати. Це є той край неволі, мук, багат-
ства і нужди, сліпоти і свар, журби й пісень і дорогих людських мо-
гил. Країна див, країна смерті, жорстокого горя. Тут з людьми голод
навік побратався й по горах бродить на волі».

Від 1945 року – року возз'єднання Закарпаття з УРСР – почав-
ся новий період у житті і творчості Юрія Гойди – тепер уже україн-
ського радянського поета.

За своє недовге життя Ю. Гойда видав близько десяти книг.
Кілька книг вибраного вийшло після його смерті.

Яке місце Юрія Гойди серед поетичного багатоголосся Укра-
їни?

Звернімося до авторитетів. Нема такого явища в українській
культурі – малого чи великого, яке пройшло б повз увагу поета-

*Юрій Гойда (перший праворуч)
зі скаутами в Ужгороді на березі Ужа*

академіка, вченого і громадянина Максима Рильського. Не поминав він і закарпатця Ю. Гойду. Бувши щирим і щедрим на оцінку, свідомим того, що кожному тут вистачить і часу, і простору, і лаврів, коли того заслужить, М. Рильський так написав про поета у передмові до його вибраних творів: «Поезія Юрія Гойди пройнята любов'ю до народу, пошаною до народу, гордістю за свій народ... Він – палкий патріот... Той поетичний доробок, що залишився від нього,

вважає й тішить простотою вислову, ясністю думки, чистотою почуття, милозвучністю вірша... Юрій Гойда має своє визначене місце в історії української радянської літератури, в історії українського радянського громадянства. І це місце – почесне» («Слово про Юрія Гойду», в книзі: Юрій Гойда. Поезії, Ужгород, 1962).

Коли покласти на терези громадянські мотиви поезії Ю. Гойди, то найбільше заважить інтернаціональна тема. Про нього так сказав молодий поет Василь Вароді: «Він жив, як усі, але враз відчув у грудях не грудку серця, а глобус великий з меридіанами і паралелями, з морями любові й ненависті шпильями, з Москвою і ледве помітним селом, з Мавзолеєм і могилою невідомого солдата...»

Юрій Гойда був насамперед поетом оптимістичним. Часом бачив сонце і тоді, коли воно знаходилося за хмарою, бо любив рідну землю такою, якою уявляв її в майбутті, як народ, про якого сказав так гарно:

...у мріях народ наш
Уже в комунізмі...
(«Москва»).

Прикметно, що ідейно-тематичне плесо поезії Ю. Гойди не замикається у вузьких рамках. Творчістю поет сягає далеко. Він намагається вловити загальнонародську турботу й інтерпретувати її через світовідчуття рідного народу. Закарпатець Ю. Гойда вславив угорців. Він написав навіть цілу книгу-цикл «Угорські мелодії». Тут розповідь про історичне минуле («Гортобадська балада»), нинішніх її трудівників («Д'єрські сталевари», «Пісня про сонце», «Вогонь, що не гасне» та інші). Поет послуговується фольклорними мотивами угорського народу.

Дружба – це та велика сила, що подвоює, потроює розум, силу народу. І вона – дружба угорців і українців – символічно бачиться Ю. Гойді в образі двох дубів, які над прикордонними стовпами сплелися вітами («Над угорськими і нашими ланами...»). Поет резюмує:

Сунуть хмари з-за морів похмурі,
А дуби здіймаються в блакить.
Ні, не знає світ такої бурі,
Щоб могла дуби оці зламити.

Схвильована поетична щирість і романтична піднесеність пригаманні віршам Ю. Гойди з циклу «Угорські мелодії». Поет, кажучи словами Павла Тичини, зміцнив чуття єдиної родини, укріпив арко-дужні мости єднання.

Та незмірно любив Ю. Гойда рідну землю. Їй адресував він оці рядки:

Земля моя, квітуча, урочиста,
Така, як світлий день, як наша
совість чиста.
Здається, що не сонце сходить
над тобою,
А ти до сонця йдеш широкою
ходою...

Громадянська лірика Ю. Гойди вражає глибокою людяністю. Ось віршик для дошкільнят:

Знов по весні лелеки прилинули
до нас.
І, ногу підібгавши, стоять собі
весь час.
Це через те, можливо, що на
землі своїй
Постояти приємно і на нозі одній.
(«Лелеки»).

У нас розвиваються сьогодні поетичні традиції Ю. Гойди. Але розвиток – це не повторення, а поступування. Тим часом деякі наслідувачі лише копіюють, творять, сказати б, нові варіанти образів свого попередника.

Поет любив сонце. В одному з віршів він написав, що розцвів душою, напившись серцем сонця. Часто у віршах Ю. Гойди натрапляємо на словосполучення «до сонця», що символізує собою мету життя загалу, свого власного життя. Сонця у віршах поета багато. Це й зрозуміло. Бо він стояв до нього лицем, обертався за ним, як соняшник. Бо жив і творив у сонячні дні визволення і возз'єднання.

Поезія Ю. Гойди розкривається читачеві, як черлена ружа, коли народжує пелюстки. Красивий і чистий світ поезій Ю. Гойди. Афористичні рядки його віршів про кохання. Звертаючись до милої, він пише:

...певно, в радості твоїй
День бере початок свій.

Світла поезія Ю. Гойди, ховаючи у своїх надрах велику емоційну силу, ще довго хвилюватиме сучасників.

Помер Юрій Гойда в пору творчої сили, мужніння таланту. Часто в нас пишуть про померлого поета, що він не доспівав свою пісню. Так писали і про Ю. Гойду. Без сумніву, поет зробив би ще немало. Але справжній митець доспіває завжди. Доспівав і Шевченко, і Лорка, і Петєфі, і Симоненко. І коли на робочому столику чи, найчастіше, в записнику застається невикінчена чернетка твору, то прийде новий поет і допише ті слова, на котрих зів'яла рука попередника. Пісні ті будуть новішими, бо сучасник росте, ширить свої уявлення, думки.

Василь ПОП,

керівник університетської літстудії ім. Ю. Гойди

ШКОЛА МАЙСТЕРНОСТІ

Якось на запитання анкети «Що дала мені літстудія?» один з випускників Ужгородського університету відповів: «Вона навчила мене розуміти художнє слово, прилучила до краси. І які б дороги не стелилися, які б висоти не осягати – перші осмислені сходинки в літературі незабутні. За набуте в пізнанні секретів художнього слова, за навички аналізувати, думати, сперечатись завдячую передусім літстудії університету».

Слова ці правдиві. За двадцять сім років існування загально-університетської літстудії, яка носить ім'я поета Юрія Гойди, її «закінчили» більше ста юнаків і дівчат з різних факультетів університету. І хай не всі вони «прописалися» в літературі, та кожен згадає її добрим словом, завдячуючи товаришам за духовне збагачення, за розвиток художнього чуття. Десятки вихованців літстудії мають свої книжки, сім з них є членами Спілки письменників України.

Допізна світяться вікна читального залу гуртожитку, де один-два рази на місяць збираються закохані в художнє слово (і не тільки ті, що вже звірили свої спроби для обговорення) на свої чергові вечірки, довго не стихають суперечки. Так гартуються літературні дарування. Питання, що їх обговорюють літстудійці на своїх засіданнях, різноманітні. Особливо жвавий інтерес викликають теоретичні питання про літературні жанри і стилі, про новаторство і традиції, розмова про історико-революційний жанр в літературі та тема: «У кого ми вчимося?» (роздуми, полеміка).

У планах-програмах міцно «засіли» питання з секретів художньої майстерності письменників. Як правило, літстудійці запрошують відомих митців слова, щоб поділились досвідом, «привідкрили» свою творчу лабораторію. Залюбки слухали вони виступи Ю. Мейгеша, Ю. Керекеша, П. Цибульського, В. Ладижця, В. Басараба, В. Поліщука, В. Вовчка, П. Скунца та інших.

Основною, звичайно, формою нашої роботи є обговорення нових творів літстудійців. Уже в цьому навчальному році запропонували на обговорення свої поезії Іван Петровцій, Дмитро Кремень, Алла Степанян, Ганна Вогар, Володимир Криденцер, Ганна Пазуханич, свої оповідання – Дмитро Кешеля.

На творчих звітах у нас ведеться вимоглива, але щира бесіда. Тому не випадково доводиться слухати «іменинникам» і слова не тільки похвали за щасливу знахідку, але й докори, а часом і гостру критику за ще недостатню вимогливість до слова. Одне із основних завдань нашої літературної молоді – долати тематичну вузькість. Ще мало в нас творів високого громадянського звучання, про нашого молодого сучасника-будівничого. Окремі з молодих надто захопилися надмірною ускладненою образно-асоціативною системою, мало дбають про інтонаційну розмаїтість. Та віриться – то хвороби росту.

Гойдівці охоче беруться і за переклади. Так, здавна кохається в цьому нелегкому жанрі дипломант іноземного факультету Іван Петровцій, який облюбував переклади творів французьких класиків і сучасних поетів.

На засіданнях із кращих матеріалів формуємо літературні сторінки до університетської багатотиражки «Радянський студент», до обласної преси. Практикуємо й виступи перед громадськістю.

Розвиваючи набуту традицію, ми водночас шукаємо нових форм роботи. До тридцятиріччя університету сподіваємось зібрати на поетичну вечірку, на переклик поколінь «випускників» літстудії різних років, подумуємо підготувати до цієї зустрічі й збірник творів вихованців літстудії. Охоче прийняли гойдівці запрошення хустських вакарівців провести обмінні засідання та обмін літературними сторінками районної та університетської газет.

Напруженій копіткій праці літстудійців-гойдівців, їх творчому пошуку і неспокійливості колосом врунитися!

Михайло ТРОЯН,

доктор історичних наук

ПОЕТ – ГРОМАДЯНИН¹

Працювати, творити в ім'я людей, в ім'я кращого майбутнього – таке кредо відомого українського радянського поета Юрія Гойди. Це глибоко і всебічно відображено (посмертно) у його збірках «Серце людини, вічно гори!» та «Земле, любов моя».

Навчаючись в Ужгородській гімназії, юнак тягнувся до знань, все більше і більше захоплювався українською й російською літературою. Передова молодь зачитувалася творами радянських письменників.

У період угорсько-фашистської окупації важливу роль в активізації літературного життя на Закарпатті відіграли літературні гуртки, створені при окремих гімназіях, з яких прийшли в літературу обдаровані письменники Дмитро Вакаров, Юрій Гойда, Семен Панько та інші.

¹ Троян М. Поет – громадянин. *Молодь Закарпаття*. 1980. 14 черв.

Студентське фото з Угорщини

інші, пройняті оптимізмом, вірою в майбутнє, любов'ю до трудово-го народу і ненавистю до фашистських загарбників.

Із перших днів визволення нашого краю Радянською Армією Юрій Гойда працює викладачем Мукачівської учительської семінарії, активно виступає за возз'єднання Закарпаття з Радянською Вітчизною. Він – делегат I з'їзду Народних комітетів Закарпатської України, який 26 листопада 1944 року в Мукачеві прийняв історичний Маніфест про возз'єднання Закарпаття з Радянською Україною. Він також – делегат I з'їзду Спілки молоді Закарпатської України та з'їзду вчителів краю.

Творчі здібності і талант Юрія Гойди по-справжньому розкрилися лише в часи народовладдя. Поет-громадянин своєю натхненною творчістю утверджував духовний розквіт людини праці, яка звільнилася від гніту експлуататорів, прославляв нашу радянську дійсність.

Полум'яна, глибокоідейна, художньо зріла поезія Юрія Гойди звернена до сучасності. Секрет змушнення його поетичного таланту – в громадській діяльності. Починаючи з 1947 року, комуніст Ю. А. Гойда постійно обирається депутатом обласної Ради, а з 1948 року – членом обкому партії. Тривалий час працював відповідальним секретарем обласної організації Спілки письменників України.

Починаючи з 1939 року, Юрій Гойда під псевдонімом Г. Карпатський друкував свої вірші в місцевих газетах і альманахах. У 1943 році на мізерні кошти репетитора він видав збірку поезій «Живая синь», до якої ввійшли його вірші «Расступитесь, горы», «Я весь огонь», «Отчизне» та

Численні зустрічі з читачами, виступи на літературних вечорах, наполеглива робота з творчою молоддю засвідчують, що Юрій Гойда був поетом-громадянином, який сповна віддавався благородній справі служіння народові. Його кращі твори увійшли до антології української поезії, перекладено на російську, білоруську, вірменську, чеську, угорську, німецьку та інші мови...

Юрій Гойда був прекрасною людиною – щирою, доброю, лагідною, пристрасним патріотом-інтернаціоналістом, великим гуманістом, другом молоді. В одному з листів до початкуючого літератора він писав: «Справжня людина завжди повинна бути солдатом тієї справи, якій вона служить». Цей девіз поета-громадянина, як і все його яскраве, коротке 36-річне життя, вчить віддавати серце рідному народові, суспільному прогресу, творенню добра й краси в ім'я звершення світлих комуністичних ідеалів.

Надія ВАРВАРИНЕЦЬ,

**вчителька Зняцівської СШ імені Ю. Гойди
Мукачівського району**

МУЗЕЙ У РІДНОМУ СЕЛІ¹

Радісна звістка до нас прилетіла минулої весни. Рада Міністрів УРСР прийняла постанову: «Присвоїти Зняцівській середній школі ім'я українського радянського поета Гойди Юрія Андрійовича».

15 березня, в день народження поета, в школі відбулися великі урочистості. Святково оформлений актовий зал, в коридорах – виставка творчих робіт учнів та вчителів. Виставка дитячих малюнків названа словами Юрія Гойди: «Подвиги полеглих за свободу мир живих навічно бережуть!». У школі відкрито музей поета-земляка.

¹ Варваринець Н. Музей у рідному селі : [про відкриття шкільного музею Ю. Гойди в с. Зняцево Мукачівського р-ну]. *Закарпатська правда*. 1981. 29 берез.

Третій клас народної школи у Зняцеві

Велику роботу провели вчителі та учні по оформленню музею. Зібрано чимало особистих речей поета, матеріали, які розповідають про його життєвий і творчий шлях. Ми розшукували людей, які особисто знали Ю. Гойду і могли розповісти епізоди з його життя.

– Наш музей – це лише перші паростки роботи, – розказала директор музею, вчителька української мови та літератури М.Ю. Сідун. – Ми продовжимо розшукувати тих, хто знав Гойду, і збирати матеріали для поповнення експозиції музею. А юні інтернаціоналісти школи вже чекають відповіді на листи, які написали в Дебреценський університет, де навчався наш поет, та реакції видань, де друкувалися його твори.

На відкриття шкільного музею Юрія Гойди прибула дружина поета Єлизавета Гойда з сином Андрієм, автор барельєфів

Ю. Гойди скульптор І.І. Гарапко, секретар Мукачівського райкому Компартії України І.І. Зварич, заступник голови райвиконкому І.І. Ільницький, двоюрідний брат поета – М.А. Бистрянин та інші гості.

Із захопленням слухали всі найближчого друга поета-земляка, його дружину Є.В.Гойду.

– Випускникам-десятикласникам Юрій Гойда у свій час присвятив поему «Дівчина з десятого класу», – розповідає Є.В.Гойда. – Поет вже писав тоді, що праця – це мрія крилата. І я рада, що молоді зняцівці із задоволенням ідуть працювати в рідне господарство. Не лише в місті, на підприємстві, але й на селі сьогодні знати треба багато.

Хімію, трави,
Сонце і воду,
Плани держави
Й думи народу

– Юрій Гойда став народним поетом, – з такими словами звернувся до присутніх І.І.Зварич. – У нього ще з дитинства була ненависть до несправедливості, до капіталістів, а до свого народу і краю – безмежна любов.

У роки Великої Вітчизняної війни Юрій Гойда, як і тисячі його ровесників, мріє про визволення краю і знає, що лише радянський солдат принесе волю в Карпати. Він – зразок поета-громадянина, поета-патріота. Відкриття музею – вираження вдячності нашому землякові. Музей стане центром виховання юних громадян у дусі радянського патріотизму на прикладі життя та діяльності поета.

ПОЕТ ЛИШАЄТЬСЯ ПОЕТОМ¹

Аж не віриться, що Юрію Гойді, чи як він себе назвав у ранній поезії – Г. Карпатському, було б тепер лиш сімдесят п'ять. Адже так давно його немає – жвавого, товариського. Здавалося, він завжди однаково радів людям, віршам, самому життю – що, на жаль, тоді було тлумачено не як багатство почуттів, а гола романтика повоєнних літ.

Так, усе у нашому возз'єднаному краї бурхливо мінялося і при всіх втратах на традиційності, моралі тоді більш хвилювала сама обнова. Отож, Юрій Гойда тішився і їй – що, зрештою, якраз така щира й широка натура пробуджувала в ньому того натхненного поета, якого назвали співцем нової дійсності. Тобто визначальною в розвитку таланту вважалася сама людська вдача, а тому й велика, всеукраїнська слава не змінила Гойду як людину – був, як завжди, простим і відвертим.

Інша річ, що в ті часи, при суворій сталінській системі, поезія всіляко підганялася під ідеологію. Найбільш відомого поета висунули у керівники письменників області, що вимагало вже не так визначати, а відповідати за творчий процес у закарпатській поезії... З цього й почалась трагедія Ю. Гойди. Її я показав би на одному прикладі, бо як і все в творчій людини, котра живе з повною віддачею, тут відбита суть.

Через десять років по визволенні краю я уперше пробував описати картини подій, що запам'яталися мені із 44-го, як тоді казали – вікопомного. І невдовзі привіз із села у Спілку письменників свою першу повість, та ніяковіючи стояв у коридорі, ще й відвернувся до вікна. Юрій Гойда, що вийшов з кімнати з якимись паперами – це був уже повний, але рухливий чоловік, – зу-

¹ Басараб В. Поет лишається поетом. *Новини Закарпаття*. 1994. 15 берез. С. 6.

пинився біля мене сам. А розпитавши, підізвав спілчанського по сильного Василя Телігу (і треба ж так, ще й однофамільця з героєм мого твору) й попросив, аби мене зв'язав з Матвієм Тевельовим. Важко передати, яке я мав чуття, міркуючи, що мій твір заділений керівником письменників автору великого «Свет ты наш, Верховина» – першого з романів про наш край, відомого по цілій країні.

Звичайно, з боку Гойди це була найперше увага і чулисть до молодого початківця, за походженням такого ж селянка. Моє рідне Жуково навіть недалеко від рідних для нього Зняцева і Дубрівки, між якими на той час стояв батьківський хутірець і куди приїздив сам Семен Гудзенко та й деякі київські письменники, що про них ми вчилися в школі... Якщо ж непідробна Гойдова товарицькість зіграла й мене, загнаного в сільську глушину студента-заочника, то була у цьому і певна довіра, прихильне визнання в мені повістяра – може, й через те, що з великим рукописним твором я почувся так непевно...

Закарпатські студенти у воєнній Угорщині

І на це пригадую, як уже в перебудовний час, на прохання письменницьких зборів, я просив із партійного архіву справу на прозаїка Юрія Керекеша. Видали, та й то лише в обком, секретарю по ідеології, дві вагомні папки. Це був справді опус, на цілих два томи, в якому на доказ «творчої фантазії» вигадали навіть ті організації, що в них ніби діяв молодий літератор Керекеш-Лазурин... Після цього вже й не дивувало, коли з партійних документів нам стало відомо, як спілчанський керівник Юрій Гойда боровся за письменників і чому раптом так нищівно висловився про обсяжні твори: коли на одному засіданні бюро секретар обкому Повх звинуватив місцевих прозаїків, що вони не пишуть солідних книжок, Гойда відрубав, що письменник, нехай і радянський, не міряє твори на товщину – пальцями, як голова колгоспу – солонину.

Не завжди Гойда-керівник міг залишатися незламним, та головне, напевно, було в прагненні зберегти в собі людське, коли чесність мусіла відчуватися як честь, а мудрість – як мужність. І все це, до решти, вражає тим більше, що серце поета іще від народження було заслабке. Воно й розірвалося – і от уже майже сорок літ, від 1955-го, набагато більше, ніж прожив, на співучих грудях нашого краянина лежить на подобу кам'яного серця величезна брила. Втім, у великого таланту значуще усе.

Я б, однак, закінчив дещо іншим. Коли одразу по війні Юрій Гойда зустрівся зі своїм найближчим побратимом Василем Сочкою-Боржавіним і у довірливих розмовах заходило про явне засилля тоталітаризму, Гойда навіть висловлював намір переїхати в Рим, де би міг пристати при одній можливості вчитися на священика. Для друга то все-таки була чужина, може, тому виїхати з краю не наважився і він. Зате незвичайну людську і творчу щирість, виплекану рідною землею, Гойда зміг-таки перетворити у найвищі вияви – співучість і святість. Можливо, сьогодні, коли у суспільстві панує прагматизм, до цього ми глухі. Але вічне лишається вічним. Як поет – поетом...

Семен ПАНЬКО

ДО ДВАДЦЯТОЇ РІЧНИЦІ СМЕРТІ ЮРІЯ ГОЙДИ

Юрій Гойда

Це був той випадок, коли про звістку можна майже дослівно сказати: “вдарила, наче грім з ясного неба”. У той день до обіду я зустрічався із видатним художником І.Е. Грабарем, який після п’ятдесяти п’яти років відсутності нарешті знову приїхав побачитися з рідним краєм. Ми попрощалися біля будівлі ужгородської головної пошти. А перед тим на великому легковому автомобілі “ЗИМ”, наданому в розпорядження почесному гостеві міста, І.Е. Грабар знайомився з Ужгородом в його новій міжвоєнній та післявоєнній подобі. І от вже по обі-

ді я й сам не знаю чому прискореним кроком враз пішов додому. Дома мене давно чекала дружина. Минуло години зо дві, і раптом у нашій квартирі пролунав телефонний дзвінок. Беру слухавку і чую знайомий голос нині вже покійного талановитого журналіста Костянтина Черкашина.

– Приходь негайно. Помер Гойда.

Це пролунало, як поганий жарт, і до мене ніяк не доходило те, що я почув. Однак треба було щось робити, кудись іти, починати діяти. Далеко йти не довелося. Наша родина жила тоді на вул. Калініна (нині вул. Довженка – упор.), а молода сім’я Гойдів (сім ро-

ків тому одружилися) на вул. Першотравневій (тепер – вул. Брашайків), поряд із нами. Пішов. У добре знайомому мені помешканні було немало друзів і близьких, а от господаря серед нас уже не було...

На мою долю випало нелегке завдання: терміново їхати до батька Юрія Андрійовича (мати на той час уже не жила) і повідомити його що ... Юрко важко хворий. До Драгині (присілок між Зняцевом і Дубрівкою), на стику Мукачівського і Ужгородського районів, ми прибули ввечері. Не легко було говорити неправду батькові, що часто лікував худобу, а часом у термінових випадках допомагав і людям...

Як мені згодом розповідали, сталося от що. Після обіду Юрій Андрійович, або як ми його просто називали – Юрко, приліг відпочити, бо в ті дні дуже багато працював. Виходив погуляти тільки ввечері, та й то поспіхом, намагався якомога швидше повернутися до письмового столу. Отож полежав і раптом відчув себе погано. Поскаржився дружині. Єлизавета Василівна швиденько подалася до лікаря, той виписав рецепт, і вона побігла в аптеку. А хворому ставало все гірше. Він однак знайшов у собі сили, підвівся і викликав телефоном швидку допомогу. Бригада медиків приїхала, лікар оглянув хворого, але нічого особливого не виявив. Тим часом повернулася й жінка. Набравши в столову ложку ліки, подала хворому.

– Що це за ліки? – спитав Юрко.

Це були останні слова тридцятьшістьрічного поета. Більше ні його голосу, ні стогону, ні зітхання не чув ніхто.

Справа, звичайно, була не в ліках. Просто наступила мить, яка ставить крапку на всі наші термінові і менш термінові справи. А смерть Юрка вразила мене тому, бо напередодні ми з ним зустрічалися, розмовляли, жартували. Я пригадую навіть дослівно останню розмову.

Ми сиділи в затишній, опорядженій довгими сувоями оксамитової тканини студії Ужгородського обласного радіо. Вона містилося тоді в теперішньому приміщенні обласного відділення спілки пись-

менників. Записували наші вірші для республіканського радіо. Як це вже буває у таких випадках, деякі вірші і окремі місця доводилося повторювати, переписувати. Юрка це дратувало:

– От затримують нас тут, а я ще хотів сьогодні поему закінчити.

– Часом годиться і перепочити. Що ж це ти щодня поеми кінчаєш?

– Треба, треба... – почувися два слова, що потім не раз примушували замислюватися, міркувати про роль передчуття.

У забрукованому кам'яними плитами редакційному дворі ми попрощалися. Він був одягнений у легеньке картате напівпальто, на голові трохи набакир була насунута картата шапка. Юрко глянув на мене чорними, із смішинками у кутиках, очима, простягнув руку і пішов. Прощався так, як і іншим разом. Таким він і залишився в моїй пам'яті...

Про полум'яні патріотичні вірші Юрія Гойди, про його ніжну лірику написано вже чимало. Наш критик Василь Поп написав цілу книжку. Отже я не йтиму слідами його слів. Мені хочеться розповісти трошки про наші зустрічі і показати Юрія Гойду як автора хоч і небагатьох, та дуже дошкульних епіграм. Він це вмів робити серед інших справ, і робити дуже непогано. Авторів цих рядків від нього також перепало.

Побачилися ми з Гойдою вперше десь у 1938 році – ще гімназистами; мали спільного друга, що був його односільчанином, а моїм співкласником, однокласником, з яким ми навіть два роки спільно жили в однієї гострої на язик бабки. Вона, крім надавати притулок, ще й так-сяк варила нам їсти з продуктів, отримуваних від батьків. Наша зустріч відбулася на шосе біля Зняцева – рідного села Юрка. Вже не пригадую, про що ми тоді говорили. Запамяталося лише, що це був кремезний, невисокий на зріст юнак з допитливими веселими очима. Всі троє ми збиралися їхати кудись на велосипедах, а власний велосипед – то був на той час апофеоз юнацького щастя.

Потім були часи спільної роботи в навчальних закладах Мукачеві. Ми знову квартирували поряд в одному мукачівському бу-

динку на Першотравневій набережній (за іронією долі саме в тому будинку, який своїми трьома поверхами так різуче полонив мою дитячу уяву, коли я вперше побачив панораму цього міста з протилежного берега Латориці!), разом виходили на вибоїсту та тернисту літературну стежку. Часто зустрічалися і нерідко сперечалися на літературних сходинах, а в 1949 році разом їздили на так званий творчий звіт до Москви. Натура у Юрка була така, що він любив пожартувати, здебільшого дуже доброзичливо, бо був сердечною, щирою людиною. Я теж був йому щирим другом, навіть посередником у сердечних справах.

Та я обіцяв сказати дещо про Юрія Гойду як про втора епіграм. Називати прізвищ не буду, аби часом хто-небудь не образився. Виняток роблю лише для епіграми, яку Юрко написав на мене. Був у моєму житті такий період, коли через велику завантаженість роботою в газетній редакції та ще, можливо, й через інші причини я цілими місяцями, а то, може, й рік-два нічого не написав ні для дітей, ні для дорослих читачів. Щирий і добрий Юрко, вболіваючи за мене, не втримався і потягнувся до пера. Незабаром я прочитав такі адресовані мені рядки:

Він для всіх уже писав
Для дорослих і малят,
Та надовго замовчав:
Мабуть, це для немовлят!

Жив і працював серед нас здібний і можна навіть сказати талановитий чоловік (Б. Ярославцев – *С. Панько*). Він те й знай сипав анекдотами, прислів'ями, гострими, а часом навіть і грубими словечками. І язик, як то кажуть, мав підвішений добре, і писав непогано, хоча часом і жовчно. При всьому тому був він людиною досить ерудованою. І ось наш поет у перерві між двома віршами чи навіть поемами і його увічнив у епіграмі:

До усього в нього хист;
Він і графік, й нарисист,
Повістяр і гуморист,

Й непоганий журналіст,
Та в усьому тільки гість.

Юрій Андрійович був людиною доброю, допомагав людям, а коли треба було, то й влаштовував на роботу, допомагав матеріально, і все це наче між іншим, не надаючи своїм діям розголошу. Щоправда, як це іноді буває в житті, люди про те добро забували, виявлялися невдячними чи то зі злої волі, чи через нерозуміння речей:

Він не звик нових книжок читати,
Звик з вікна людей спостерігати,
Знає він, що є на світі люди,
Та не знає, де живуть верблюди.
Спробуйте його переконати,
В тому, що верблюд таки горбатий.

Ось який ущипливий портрет зробив він з одного непоганого та дещо дивного нашого товариша (М.Томчанія). Причому без будь-якої зловтіхи, не задиристо, а по-товариськи, не без спроби виховного впливу.

Активних літераторів, та й не тільки закарпатських, завжди вабила тема минулого. Однак в ті часи дуже гостро стояла у нас на Закарпатті і тема зв'язку із сьогоденням і панувала офіційна думка, що треба показувати становлення нової людини, наш світлий сьогоdnішній день, разючі зміни, які відбувалися щодня й мало не щогодини. Про це один з наших досвідчених метрів (М.Тевельов) товкмачив нам майже безперервно. А потім виявилось, що сам написав великий роман про минуле нашого гірського краю. Глибоко шанувавши і друживши з цим письменником, Юрко не пошкодував і його:

Всі ми знаєм, всі ми чули, -
Як він нас застерігав:
Не пишіть ви про минуле!..
Про минуле ж сам писав.

Про часом не дуже вимогливого до себе поета (Г.Коваля), він сказав вкрай стисло, але влучно. Знов таки прагнучи допомогти йому підняти рівень його творчості:

Пише вірші він ліричні,
Зрідка навіть поетичні...

Справжнім твоїм другом є той, хто завжди сміливо говорить тобі у вічі правду. Адже він прагне допомогти, підказати, підтримати. Хоч це часом може набирати дещо дошкульної форми, і пігулка, яку доводиться ковтати, – гірка, проте оздоровлює. Так більшість із нас і дивилася на ці незлостиві епіграми нашого товариша по перу Юрка Гойди, поета, що мав мужню, щиру душу і солов'їне серце. Певно, цілком доброзичливо сприймав його рядки і той, кому вони були адресовані (В. Ладижець):

Він працює над романом,
“Сіль землі” його назвав.
Та ніколи з творчим планом
В солекопів не бував.

Сатирична поезія Юрія Гойди підвищувала нашу вимогливість до себе, допомагала трудитися більше і краще, націлювала нас на нові теми, досконаліше їхнє втілення. А оскільки рядки цих епіграм ніколи ніде не друкувалися, то й образи майже ні в кого не було. Аби це було й надалі так, я теж за одним лише винятком зберіг таємницю веселого й дотепного побратима по перу і найбільш уїдливих епіграм тут не наводив. Часом вони занадто прозорі, дехто міг себе упізнати й образитися, бо є й такі. Люди, а зокрема творчі натури, часом аж до хворобливості чутливі до кожного сказаного про них, хай навіть із найкращими намірами, слова. Такими вже створила їх матінка-природа.

Із сумом і гордістю думаю в ці дні про талановитого поета Юрія Гойду, про якого можна було би писати й писати, і хоч прожив він недовге життя, та проте засяяв яскраво на нашому всіяному меншими і більшими зірками небосхилі. Вчені хай пишуть великі на-

укові праці, хай аналізують поезії Ю. Гойди, досліджують взаємовпливи. Я ставив собі значно скромніше завдання. Радий був би, коли б і воно якоюсь крихтою сприяло уславленню поета, ім'я якого носить вулиця, на якій я вже понад десять років живу.

Ужгород, обласна лікарня, 12-13 листопада 1974 року

Післяслово від Сергія Панька, кандидата філологічних наук:

Оприлюднюючи вперше цей нарис батька і зберігаючи в своїй бібліотеці також і оригінальний рукопис Юрія Гойди, додаю тексти ще кількох його епіграм, які не увійшли до спогаду Семена Панька.

Все називає він “фатальним”,
“Славним” та “епохальним”.
Твори засуджує швидко,
Тільки він сам пише рідко.
Мабуть, над аркушем чистим
Сам він стає фаталістом.
(На П. Лінтура)

Так “поперекладали”
Книжку “Юним друзям”,
Що за них калина
Червоніє в лузі...
*(На Ласла Баллу та Л. Шандора,
перекладачів)*

Він у нову збірку віршів
З посередніх вибрав гірші.
(На А. Афанасьєва)

Епіграму Юрія Гойди на Семена Панька опубліковано в кн. :
“Радянське Закарпаття”: літ. альманах. Ужгород: Кн.-журн. вид-во,
1954. С.130.

Надія ФЕРЕНЦ,
кандидат філологічних наук

НА ЮВІЛЕЙ ЮРІЯ ГОЙДИ

15 березня 1994 року Юрію Андрійовичу Гойді виповнилося б 75, та прожив він половину з тих літ, встиг відзначити лише 36-річчя. Свій творчий шлях Юрій Гойда розпочав у роки фашистської окупації краю. Кілька віршів опублікував у колективних збірниках «12» (1940), «Накануне» (1941). 1943 року під псевдонімом Г. Карпатський видав першу книжечку «Живая синь». Творчу уяву поета хвилювало підневільне життя земляків в умовах угорсько-фашистської окупації. Він вірив у щасливу долю краян, які не мирилися з неволею, сподівалися на прихід волі зі Сходу. Вона найчастіше асоціювалася у його поезії з образом сонця. Було воно у його віршах символом правди, щастя і надії.

Збірка «Живая синь» стала помітним явищем у літературі Закарпаття. «З поезії Карпатського, – писала «Літературна неділя» (1942), – дише сучасність з стремлінням охопити суть буття. Коли читаєш його поезії, то відчуваєш за ними людину, що задивилась у рідний край, проникши зором живе буття, що в ньому жиє, глядає його сенс. Автор уживає новий спосіб вірша, який йому вдається. Дише з його поезій і щирий патріотизм...»

На повну силу талант Юрія Гойди розкрився у повоєнний період після визволення і возз'єднання Закарпаття з Україною. Юрій Гойда був делегатом з'їзду народних комітетів у Мукачеві, який у 1944 році проголосив возз'єднання Закарпаття з Україною.

Після війни одна за одною з'являються книжки Юрія Гойди «Люди моєї землі» (1948), «Верховинська поема» (1949), «Верховинський край», «Сонце над Тисою» (1950), «Сонце над Карпатами» (1950), «Високі дороги» (1950), «Лірика» (1954), «Під

горою високою», «Угорські мелодії» (1955), «Рождение сказки» (1955). Посмертно вийшли «Вибране» (1956), «Серце, вічно гори» (1958), «Ялинка-верховинка» (1959), «Избранное» (1960), «Поезії» (1960), «Весна Верховини» (1969), «Земле, любов моя» (1979). З 1947 року Юрій Гойда переходить на українську мову. В цьому ж році його приймають у Спілку письменників України. Протягом 8 років (1947 – 1954) очолював обласне відділення письменницької організації. Був обраний членом правління СП України.

Юрій Гойда завжди з особливою теплотою писав про рідну землю. Однією з провідних стала у його творчості тема возз'єднання Закарпаття з Україною. Він створив чимало цікавих ліричних портретів людей праці, які самовіддано трудяться на благо свого народу («Ільницький шахтар», «Ясинський лісоруб», «Старий агроном»). Окремі його твори звучать як заклики піднімати «Вітчизну працею своєю».

Для всього народу твори,
Бо в праці
Народ наш єдиний! –
закликав поет у вірші «Юнак».

Серце його переповнювалося радістю, коли писав про світлі дороги життя молодії людини, про які могло лише мріяти старше покоління в повоєнні роки. Прикметний з цього погляду вірш «Дівчинка»:

Стояла дівчинка
Із чорною косою,
Стояла босоніж,
Під хатою новою.
Стояла дівчинка
З рум'янцем на лиці,
У білій сорочині
З букварем в руці.

Не знаю,
Дівчинко із чорною косою,
Чи агрономом будеш ти,
Чи ланковою?
Та добре знаю:
Будеш чесним трударем.

Тема праці поєднується в поезії Юрія Гойди з темою миру і солідарності усіх трудящих («Я хочу миру», «Доповідь про мир»).

Доброю школою для поета завжди була народна творчість, з неї черпав образи, мотиви, ритми. Юрій Гойда зарекомендував себе як майстер пісенного жанру («Пісня про сонце», «Пісня про робочі руки»). Л. Озеров, що перекладав поезії Юрія Гойди писав: «Прості, на перший погляд, як обличчя й руки хлібороба, вірші та пісні Юрія Гойди глибоко зворушливі, вони по-дружньому звернені до читача й слухача. У цих віршах розкривається обличчя поета, а разом – обличчя його краю».

В Ужгородській гімназії

Постійно звертався Юрій Гойда до теми митця і мистецтва, вважав, що поет повинен бути провісником народу.

Наче криця, вийнята з вогню,
В тебе серце почуттям пашисть.
І на славу трудовому дню
Треба серце в пісню перелить.

Так писав він про митця, небайдужа душа якого постійно розкрита для людей.

Юрій Гойда ніколи не замикався в рамках регіональних тем. Окрема сторінка творчості Юрія Гойди – поезія про братню Угорщину. В роки війни поет навчався на природничо-географічному факультеті Дебреценівського університету (1940-1944), мав можливість ознайомитися з історією, звичаями і культурою угорського народу. Угорська тема проходить через усю його творчість. Вірші про Угорщину склали окрему збірку Юрія Гойди «Угорські мелодії».

Залишив нам поет і твори для дітей. Читаючи їх, дивуєшся вмінню проникати у фантастичний багатобарвний і багатозвучний світ. Пізнання світу його маленьких героїв невіддільне від захоплення.

Юрій Гойда увійшов у літературу і як талановитий перекладач. Його твори відомі читачам Угорщини, Чехословаччини, Болгарії, Польщі, Німеччини...

Не все з творчого доробку письменника витримало іспит часом. Сьогоднішній читач уже не сприйме оспівування комуністичної партії, колгоспного ладу, розвінчування релігії та націоналізму. Але кращі твори Юрія Гойди є гідним надбанням української літератури.

Юрій ШКРОБИНЕЦЬ

ДВА РЯДКИ НА ДОБУ...¹

Юрію Гойді

Два рядки на добу, дві, ще дві тільки рими, –
Радив щедро колись Юрій Гойда мені...
Так у давні часи мандрівці-пілігрими
Дві версти ще брести бадьорились і в сні.

Я відтоді бреду щодоби нескоримий,
Хоч, бувало, й рядка не приносили дні...
Він давно вже в землі, та стоїть, наче зримий,
Добрий радник-поет у близькій далині.

Бадьорить мене йти без утоми й покарань:
«Браття – Пушкін, Тарас! Рідні – Петефі й Арань!
Геть-бо хвилю слабу! Встань, докінчуй різьбу!

Те братерство встає не з базікань і марень.
Звершуй діло святе! Куй метали друкарень!
Ще дві рими в різьбу... Два рядки на добу!»

¹ Шкробинець Ю. Два рядки на добу... : Юрію Гойді [сонет пам'яті]. *Дукля*. 1978. № 5. С. 14.

Володимир ЛАДИЖЕЦЬ

ВУЛИЦЯ ГОЙДИ¹

*Не знаю,
Дівчинко із чорною косою,
Чи агрономом будеш ти,
Чи ланковою?
Та добре знаю:
Будеш чесним трударем,
Бо входиш ти в життя
З радянським букварем!
(Юрій Гойда. «Дівчинка»)*

– Де вулиця Гойди? – питає бабуся
В якогось хлопчини, що вибіг з воріт.
І раптом чогось тротуар похитнувся,
Здалося, хитнувся в очах білий світ.
Це скільки вже літ?
Та й нелегко згадати,
Як з Юрієм стріли останню весну!
І тільки в цю мить ось провалля утрати
Розверзло до краю свою глибину.
Бо звик вже давно я до вулиць Логойди,
Локоти, Вакарова, Борканюка.
А тут оця бабця: «Де вулиця Гойди?»...
То інде вже десь прописали Юрка?

¹ Ладижець В. Вулиця Гойди. *Вибране: поезії* / В. Ладижець. Ужгород: Карпати, 1984. С. 180–181.

Бо жив він ось тут, біля самого банку.
А я – через вулицю, трохи навскіс.
З вудками на Уж ми ходили щоранку.
Було суперечок і сміху до сліз!
А скільки в очах була запалу-блиску,
Коли нові вірші він друзям читав!
Невже все забрала ця, інша прописка,
Яка так раптово... якої не ждав?
– Який же вам дім? – Я бабуню питаю
І, наче у сні, перед нею стою.
– Букетик поезу... Живе де, не знаю...
Колись написав він про доню мою...
Нічому нема ні кінця, ні початку,
Життя незміримо ні роком, ні днем...
Він – вулиця вже! Нею інші дівчатка
До школи з радянським ідуть букварем.

1977

ПАМ'ЯТІ ЮРІЯ ГОЙДИ¹

Була весна. І вже весна позаду.
Був друг. І друга вже нема.
Не прийде вже і поруч не присяде,
Верба лиш хилиться німа.
Все нижче й нижче опускає віти...
Не струшуй листя, не роси!
Він же найбільше не любив на світі
Сумної, тихої краси.

¹ Ладижець В. Пам'яті Юрія Гойди. *Ясновид: поезії* / В. Ладижець. Ужгород: Карпати, 1974. С. 121.

Не згасло серця молоде горіння,
Бо серця час не спопелить!
Лиш доторкнися і твоє коріння
Струною гучно задзвенить.
Ти арфою зведешся на могилі,
Щасливо глянувши на світ,
І будуть вітри – птиці легкокрилі –
Пісні обтрушувати з віт.

1960

Іван ПОПОВИЧ (Мукачєво)

ЯК СТВОРЮВАВСЯ МУЗЕЙ ЮРІЯ ГОЙДИ У ЗНЯЦЕВІ

Із призначенням мене на початку 1981 року на посаду директора школи, я вже знав, що вона «іменна», носить ім'я відомого закарпатського поета Юрія Андрійовича Гойди, який був її учнем.

До цих подій, після закінчення Мелітопольського педагогічного інституту, я викладав географію в Бобовищанській середній школі Мукачівського району. Вже на першій педагогічній нараді запропонував колективу створити музей. Попри інші завдання, які мені треба було вирішувати, на перше місце поставив «музей»!

Організація учнівського й педагогічного колективу на конкретну справу зі збору, систематизації артефактів, пошуку літературної спадщини об'єднала всіх. Ця ідея знайшла підтримку й на

батьківських зборах. Сільський голова Марія Грицько, в минулому – теж вчителька школи, активно долучилася до вирішення нагальних проблем.

Пошукові заgonи літературного та краєзнавчих гуртків нищпорили горищами старих будинків, «шпайсів», «комор», «пивниць» від двору до двору в селі Зняцево й численних присілках: Вінково, Кінлодь, Стара, сіл Драгиня і Дубрівка.

Кілька кімнат з окремим входом, які мені пропонувало керівництво району під відомчу квартиру, вирішив відвести під музейні експозиції.

Ремонт провели силами техпрацівників з ініціативи Марії Лешко – завгоспа школи. Заступник директора школи Юрій Гладикурка з дружиною Надією Василівною, теж вчителькою, проводили пошукову роботу за межами села в місцях, де жив, працював і творив поет. Цікаві матеріали знайшли в Закарпатському кра-

Урочистості з нагоди відкриття музею Ю. Гойди

езнавчому музеї в замку. Родичі поета теж допомагали в зборі матеріалів і особистих речей.

Найбільш активними серед учнів були Тетяна Пайда, Тетяна Лоя, Світлана Давидович, Мирон Лещинець, Володимир Токар, Омелян Анталік, Іван Глаголич. Вчителі української мови та літератури Олена Іванівна Папп, Михайло Михайлович Коштура працювали над текстами для експозицій та сценарієм урочистостей. Історик Борис Пелгович систематизував артефакти й відтворив окрему експозицію старого села. З підготовкою еккурсів і текстовими матеріалами працювала організатор позакласної та позашкільної виховної роботи Марта Сідун. Впродовж багатьох років вона успішно завідувала музеєм на громадських засадах.

Долучилися до музейної справи вчителі-предметники: Михайло Михайлович Лоя, Іван Юрійович Папп, Іван Михайлович Токар. Цікаво що голова колгоспу ім. Чапаєва Іван Туряниця, уродженець с. Драгиня, теж активно надавав різнобічну допомогу. В колгоспних майстернях виготовили стелажі, художники оформили стенди. Приміщення школи, реконструкція класних кімнат, загальний ремонт проведений колгоспною бригадою теж здійснювався коштом господарства. Директор тепличного комбінату в с. Червене Микола Киян допоміг безкоштовно, на шефських засадах відремонтувати опалювальну систему школи й музею. Школа перша в районі отримала газове опалення. Надія Сідун, тодішній секретар парткому, теж ініціювала чимало корисних справ.

22.03.2019 року

Маріанна МИГОВИЧ (Швеція)

ЕТЮД ПРО МАМУ

Ліза Гойда (Мотринець) – дружини поета і громадського діяча Юрія Гойди. В їх сліпучому шлюбі народився син Андрій Гойда – майбутній талановитий художник Закарпаття. Семирічний шлюб розірвала передчасна і трагічна смерть поета. Через сім років відвістка Ліза одружується вдруге з лікарем Юрієм Миговичем і народжує ще двох дітей – Маріанну і Юрія.

Маріанна з відзнакою закінчила філологічний факультет Ужгородського державного університету і виїхала на постійне проживання в Швецію, де отримала додаткову вищу освіту в одному з найкращих університетів.

Наразі Маріанна Мигович – автор майбутньої книжки про Закарпаття в буремні 1930-1950-і роки. Книжка змальовує життя закарпатців у складі Чехословаччини, гортіївської Угорщини і сталінської СРСР. Приспана українська ідентичність прокидається в серцях інтелігенції – духовний порух, оплачений кров'ю і життям найкращих. Подаємо тут уривок із книжки про знайомство Юрія Гойди з майбутньою дружиною.

...Ліза прасувала постільну білизну, складаючи бездоганно накрохмалені білосніжні простирадла в охайний стовпчик. У вікно билася муха, австрійський годинник відбивав свої буденні сірі хвилини. Батьки працювали в полі, а худеньку Лізу залишили вдома на газдівсті – з курями-індиками, гусьми-качками на “легкій” роботі. Ця «легка» робота вже діставала її більше, ніж безмежне батьківське поле.

Хтось постукав у двері. Невже Матвій?! Її наче вдарило вітром у груди, здалося, квіти бризнули в очі спалахом кольорів ра-

дості і на мить задзвонили дзвони і десь заграла музика! Остання агонія випитих до деньця почуттів, що накрили кольоровими краплями і... безслідно схлинули. Перед нею стояв звичайний чоловік, поганий чи хороший, але... такий буденний. Хвиля відійшла, залишивши остаточний шлак нікчемних спогадів. Те, що з нею відбувалося поряд з ним, було таки її власним “витвором” мозку, причина – в ній, а не в ньому! Він тільки дзвонар, що вдарив у дзвони... Бо ось – стоїть навпроти, а кохання нема. Отже, не він є його джерелом!

– Що тобі?

– Я приїхав за тобою.

– Чи не запізно?

– Не звертай уваги, що люди кажуть! То все брехня!

– І твоя праська дружина – брехня? Чи ти і її кинув?

– Ні, вона в Празі... лишилася. Але я кохаю тільки тебе!

Ліза розсміялася так щиро, як давно вже не сміялася, бо то було остаточне звільнення від ілюзій – щастя здобуття свободи. Чи він з’їхав з глузду? Що він їй пропонує? Навіть соромно подумати. Матвій насунувся, наче хотів повернути її силою. Ліза подалася назад з сіней до невеличкої кухні.

– Йди до мене, кохана! Ти – моє все, – задихано шепотів Матвій.

– Вертайся до жінки! Чого тобі треба? – обурилася Ліза.

– Мені потрібна ти!

Лізу ледь не знудило.

– То я доповнення до твоєї жони? Кажу тобі: пізно! Десь був останні роки? Женився? Добре! А тепер, щоб ноги твоєї тут не було!

Матвій схопив Лізу за плечі, намагаючись поцілувати, затягнути в кімнату, але вона відштовхнула його з такою силою, що той вдарився спиною об сінешні двері.

– Геть! Зраджуєш всіх, навіть... дружину! І не торкайся мене!

Ліза схопила залізну праску, тяжку, як людські борги, гарячу, як його бажання, і замахнулася з готовністю при першому ж русі зацідити в голову.

Молодий Ю. Гойда

– Скажена! Може, ти за Гойду зібралася? – завагався гість.

– Та ти ще й плітки збираєш?!

– Кажи! Ти за Гойду хочеш?!

Щоб позбутися нав'язливого Матвія, Ліза випалила: «Так! Я виходжу заміж!».

Вражений, він обм'як і відсунувся. Скориставшись його розгубленістю, Ліза виштовхнула гостя за двері, ляснувши залізним замком. Серце калатало так, що, здавалося, вискочить через горло. Сказала, аби випроводити, та неправда пекла: «Боже, я збрехала, як тепер жити?». Нія-

кий Гойда не збирався на ній одружуватися. Поважна на весь край людина, він був її вчителем і відомим поетом. Сором обпікав душу.

Через два дні хтось постукав у двері. Біля ганку стояла блискаччя чорна машина, з якої вийшов красень у світлому міському костюмі і капелюсі. Гойда! Розмова була короткою, як і її ствердний кивок. Він запропонував руку і серце, вона, не вагаючись, погодилась! Тільки б уникнути ганьби, а далі, як буде.

Кохання прийшло згодом. Вже через тиждень Юрко повіз наречену до батьків – багатих селян на хуторі за селом Зняцево, від слова «знаково». Так швидко наклав весільний крутіж, що вона не встигла розповісти про Весну.

– Лоді, ану ж збігай, поникай, ци їдуть вже? – Любка вичікувала наречених на краю польової дороги, купаючи босі ноги в гарячій пілюці.

– Знову?! – здивувався братик Володька, що виліз із невеличкої річки Стара.

– Айно! – рішуче відповіла старша Любка, котра була часто за мамку.

Малий натягнув сірі від пилюки ногавиці і свиснув ватазі чорноволосих та блакитнооких, в тон хвилі віддалених Карпат, бешкетників (в Зняцєві чомусь всі чорноволосі як смоль і світлоокі мов небо). Вихорцем зникли дітлахи в напрямку до села за високими палями чоломади.

Тут на хуторі народився її двоюрідний брат, що вибився в люди. Колись стояла тут і Любчина хата нижче по течії, та повінь знищила батьківський дім, залишивши родину без стріхи над головою. Односельці прихистили, але життя перетворилося в похмурий морок відчайдушної боротьби за виживання, залишивши одну втіху – гори, віддзеркалені в очах. Медоносні трави цвіли в пелюстковій тиші так, що щеміло серце: фіолетово-рожева команиця, зірчастий звіробій, пухнастий деревій і ніжний зайцехвіст дріботіли стебельцями і завмирили барвистими хвилями; гострокрилі ластівки розрізали повітря колами і вензелями, підрізаючи небо гострими серпами. «Милі!», – шепотів кучерявий ліс. На узліссі розкинулася садиба її стрийка Андрія Гойди – багатого газди, що мав хату з терасою під дахом, фруктовим садом, колодязем із журавлем, високою повіткою для сіна... і багато землі.

«Їдуть, їдуть!» – закричали діти з-за тину кольорових трав, хлюпаючи босими ногами довкола блискучої чорної машини, що коливалась і пливла польовою дорогою. А Любка, втративши білу хустку, вже не могла відвести очей від технічного чуда, стрибнула на вибілений камінь при дорозі, аби краще бачити. Поряд згуртувалася вся зняцівська малеча в тканих сорочках, широких штанах та довгих суконних спідницях. Згуртувавшись біля садиби, діти із завмиранням серця розглядали городський «мотор».

Юрко відкрив задні двері і подав Лізі руку. Спочатку з'явилася кремова ніжка в тувельці на каблучку, потім вийшла і вона, тендітна, як ранковий промінчик – дівчина, що грала синьою спідницею у білий горошок, прихопивши звужені складки оцвітиною вузької талії, ледве прикриваючи коліна (о, яка зухвалість!), а ту-

фельки – які то були туфельки! – зливалися з ніжками і плинули землею, як насіння кульбаби. Темносиній капелюх з широкими полями то приховував, то відкривав оксамитову ніжність обличчя з крапельками крихітних діамантів у вухах, хвилясте волосся майстерно відтіняло смагляве обличчя, котре звужувалось сором'язливим сердечком до чітко виточеного підборіддя, акуратно складені просторі хвилі губ висловлювали непохитну волю, стриманість і делікатність. Нижня частина обличчя променіла дитячою вразливістю і зворушливою наївністю симпатії до людей, а високе чоло, як верх сердечка, видавало духовну зрілість, випромінюючи прохолодний інтелект. Любку вразила двоякість обличчя: дитяча ніжність нижньої частини і залізна воля верхньої. Карі очі з м'якою авторитарністю вихоплювали з натовпу всю суть

Із батьками перед рідною хатою

життя, звіряючи на гідність – і людей, і речі, і кожную мить, наче дотик якогось божества.

Ліза побачила босоногу зняцівську юрбу, що стовбичила, роззявивши рота, і сліпуче посміхнулася всім і кожному окремо, як до групи підтримки на рідній гальорці в театрі вчительської семінарії. Що то була за посмішка: відкрита і сліпуча! Ліза обвела поглядом ліс і садибу, де народився Юрко: гори насувалися невідступною хвилею супротиву дзвінкому, розніженому степу, що лежав під ногами молодої пари. Терпло серце. В цьому краї поєднувались тендітність і воля, чутлива вразливість пухкого деревію і незворушна непокора гір.

«О, в такому місці не міг не народитись поет!», – подумала Ліза.

«В такому місці не могла не народитись сонячна дружина сина!», – подумала Земля.

Побачивши зоряну пару, Любка повірила – світ не такий поганий, бо в ньому є досконалість; образ Лізи і двоюродного брата Юрка вкарбувався в пам'ять як довічна віха, що дає сили мріяти, вірити, досягати. Вражена, заворожена, вона полюбила Лізу несамоовито, палко і безапеляційно, пронесла цю любов до кінця своїх днів.

Після весілля на хуторі Ліза вийшла до колодязя набрати крижаної води, і ледве не випустила в безодню золоту обручку з мокрого пальця. “Це знак!”, – подумала, злякавшись власної думки.

Молодята переїхали в Ужгород, де здобули славу найгарнішої пари. Через рік народився Андрійко.

Лізою захоплювались всі – і чоловіки, і діти, а жінки наслідували, наче вона була камертоном – диктувала цінності. Намисто на її шиї, капелюх чи сукня виглядали шалено привабливо, вона наче оживляла предмети дотиком, виявляла в них найкращі властивості. І не дорогоцінності підкреслювали її красу, а вона облагороджувала прикраси! Дрібничка отримувала чарівний шарм в її присутності: велика дерев'яна миска з айвою чи вишитий килимок під дзеркалом, китайська старовинна ваза з дині видавалися дорогим декором

в домі, де вона жила з Юрком. Їй було дано бачити красу в предметах і людях.

“Ооо! Ліза Гойда?!”, – заковували очі люди і багатозначно посміхались – так видихають ностальгічне: “Ооо, Париж!”. Вони з Юрком були “Парижем” – далеким і недосяжним, делікатним і водночас могутнім...

Ліза була явищем, і Гойда кохав її безмежно, писав ясним стилем, де кожне слово лягало в чітко відведену, єдину лузу:

Ну й чудова в тебе вдача, -
Ти й весела, і гаряча,
Наче в тебе замість серця
Нескінченна радість б'ється.

Лле вогонь вона дівочий
У твої глибокі очі.
Й, певно, в радості твоїй
День бере початок свій...

Микола В. РІШКО

НЕРОЗГАДАНИЙ АНДРІЙ ГОЙДА¹

– Як життя молоде, друже Андрію?

– Дуже молоде! – в прищурених добрих його очах іронічні іскринки-хитринки загорілись, і ніби у відповідь на моє запитання, пригладжує борідку-їжачка, що густо присипана сивиною.

Аргумент досить переконливий. А ще більший – календар. Він засвідчив і нагадав: от і прийшов, Андрію, твій ювілей. Позаду – п'ятдесят прожитих літ. Хоч це і не так багато. Бо ще не осінь, а пора розквіту таланту і реалізації нових планів і задумів.

¹ Рішко М. Особистості. Ужгород: ЛІРА, 2007. С. 75–79.

Уперше зустрів Андрія Гойду двадцять років тому. Високий, стрункий, симпатичний молодий чоловік. Приймали його на роботу в газету «Закарпатська правда» на посаду художника. За плечима вже мав чималий досвід – життєвий і творчий. Після закінчення Ужгородського училища прикладного мистецтва був оформлювачем об'єктів споживчої кооперації області. Доводилось випробувати себе у різних жанрах – живописі, скульптурі, мозаїці. Вільний час віддавав художньому оздобленню книжок письменників, відправлявся за етюдами в природу, радував себе й інших дотепними карикатурами, що з'являлися у різних виданнях і на виставках.

Відточувались перо і пензлик. Гойда поступово виходив на міжнародну арену. Його роботи демонструвалися на виставках в Італії, Болгарії, Югославії. Бельгії. У ті роки Андрія Юрійовича прийнято до спілки художників.

Порадувався б батько, відомий поет України Юрій Гойда, порадів успіхами сина. До речі, Андрійко приносив йому радість з перших днів народження. Про ті неповторні миттєвості, ніжність і любов я знайшов рядки у поезіях батька. Ось послухайте:

Син пускає у кориті
Світлі кораблі.
Всі шляхи йому відкриті
На моїй землі.
Ось він подивився мрійно,
До дверей побіг.
Все віддам, щоб син спокійно
Вийшов за поріг.

Ще через місяць-другий:

Син мій ступив перші кроки,
З хати до сонця спішить.
Сад попереду широкий
В цвіті веснянім кипить.
Світлі путі та алеї

В росяних тануть кущах.
День Батьківщини моєї
Сяє у сина в очах.

Синок підростав і досить оригінальні забаганки мав. Не на шоколадку зуб мав. І не на морозиво. Батько якось іншого гостинця дав.

Я винограду синові приніс,
Щоб син великим і здоровим ріс.
А він говорить, взявши пару грон:
– Ти, тату, принеси мені машину,
Таку, щоб прилітав я на балкон...
– Такої ще нема! – кажу я сину.
Та він не хоче вірити мені,
І жалібно прохає цілі дні:
– Татунчику, машину не забудь! –
І так горять його чорненькі очі.
Прекрасна буде на землі майбуть, –
Багато всього наші діти хочуть.

Я закінчив декламувати вірші Юрія Гойди. Дивлюся на Андрія Гойду. Син жартома-сумовито у відповідь:

– Я не лише літаючою машиною не володів, а за кермом звичайної не сидів. Не судилося.

– Але у тебе он яке чудо-диво сучасного прогресу! – показую на комп'ютер. – З цього «ящика» можна видобути всякої-всячини не на автомобіль, а на літак чи корабель.

Досі художник Андрій Гойда днями й ночами сліпав над аркушиком паперу, аби «народити» малюнок-карикатуру. По усіх-усюдах шукав мальовничі куточки рідної природи, аби «переселити» на свою картину. І що – час змарнував? Ні, звичайно. Майже тридцять книжок художньо оформив. Був співавтором чи не всіх книг, написаних Феліксом Кривіним. Особливою була остання. У ній 120 малюнків Андрія. Мав від роботи велике задоволення. Але

скільки часу, енергії, нервів коштували вони! Віддав тільки цій праці 220 днів без відпочинку. Та книга не вийшла у світ. Спонсор обіцяв, а грошей не дав. Однак письменник і художник вірять: все, що зроблено, – не пропаде.

На хліб насущний Андрій Гойда заробляє в газеті «Відомості міліції». Оригінально оздоблює її.

А як живопис? Художник безнадійно махнув рукою. Мовляв, нікому не потрібні нині наша праця і творчість. Причини різні. Грошовиті люди не доросли до потреби милуватися творами мистецтва, а ті, хто доріс, – грошей не мають. Час парадоксів переживаємо.

Чим же займається Андрій Гойда зараз? Тим, чим і повинен займатися художник, – малює. Але без пензля і ручки. Без олійних фарб, туші, фломастера. Все це відкинув. Здається, назавжди. І виходять досконалі картини, карикатури, ілюстрації до книжок. Хто переглядав дитячий журнал «Віночок» за вересень минулого року, не міг не помітити кольорову картину Андрія Гойди «Песиголовці». Готові до друку й інші ілюстрації та обкладинка книги. «Казка про песиголовців» незабаром вийде у видавництві «Закарпаття». Таку гаму кольорів, такого високого класу художнього й технічного виконання досягає в супрязі зі своїм надійним співавтором. Ім'я його – комп'ютер.

Я мав можливість побачити цих двох чудотворців за роботою. Гойда сидить перед екраном. Мов піаніст-віртуоз, перебирає клавіші. Настроює «помічника» на творчий лад, визначає програму.

До речі, розмовляє з паном Комп'ютером англійською мовою.

– Що би ви хотіли побачити на екрані? – звертається Андрій Юрійович до мене.

– З великим задоволенням хотів би побачити у цей засніжений день весну-красну.

– Буде вам весна. Скажіть ще одне: надаєте переваги олійним фарбам, акварелі чи фломастеру?

– Акварель подобається.

І вже на екрані вималювалося небо волошкове, над ним – легкі білі хмарки. Ніжно-зеленим килимом земля вкрилась і річка поруч з'явилась. А над річкою верби довгокосі схилились. Далі за зеленим моріжком на наших очах вирости білі й жовті островки нарцисів. Чарівна казка!

У тому чудо-ящику – десятки готових творів. Чорно-білі й кольорові. Беріть, друкуйте, розмножуйте, радійте.

Гойда першим серед художників удався до подібного експерименту. Вважає, що цей метод дуже перспективний. Упертий, нерозгаданий Андрій Гойда не відступить від свого. Всього доб'ється. Часу для цього буде багато. Попереду – довге творче життя.

1990 рік.

Віктор ДРОГАЛЬЧУК, Борис КУШНІР

ПЕЧАЛЬНИЙ ХУДОЖНИК СМІХУ¹

Про Андрія Гойду – єдиного сина поета

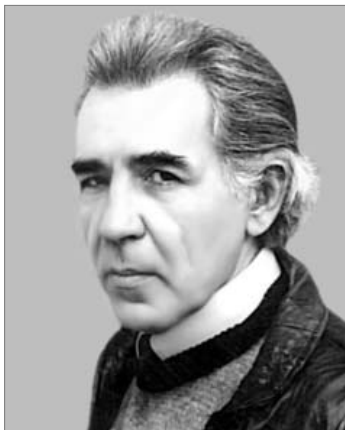
Коли ще наприкінці 1970-х у редакції газети «Закарпатська правда» на вулиці Духновича в Ужгороді ми організовували до 1 квітня першу і, здається, останню широку гумористичну мистецьку виставку, яка мала тоді неймовірно шалений успіх, широкий розголос і закінчилася тим, що з неї просто-напросто покрали кращі скульптурні шаржі і карикатури, маєстро сміху Фелікс Кривін прокоментував цей факт коротко:

¹ Див. Гойда А. Біле і чорне. Біле & чорне / упоряд. вступна ст. В. Дрогальчука, Б. Кушніра. Ужгород : Карпати, 2008. С. 3–8.

– Бездарних робіт не крадуть!

Роботи на виставці, як підтвердив час, були і справді талановитими.

Автор гумористичної пластики Тарас Данилич через кілька десятиліть став визнаним живописцем, заслуженим художником України, майстром із своєрідним, неповторним поглядом на сільські будні і свята. І в кожному багатобарвному полотні він донині незмінно залишає місце для усміху й іронії, часом і непомітне для непосвяченого, а надто цнотливого і нелукавого глядача.

Андрій Гойда

Карикатуриста же Андрія Гойду саме з початком тих років почали впізнавати і виокремлювати організатори в першу чергу міжнародних бієнале сатири і гумору в болгарській столиці сміху Габрово, а відтак і в Латвії, Італії, Югославії. Сміх, як і печаль, виявляється, мінає кордони без віз. І тодішні, й пізніші його карикатури у переважній більшості, без підтекстів, без слів, що вже само по собі видає майстра, легко потрапляли на сторінки місцевих газет, зрештою, як і пізніше, через десятиріччя.

Він ставав відомим, знаним, бажаним автором, крім усього – ім'я художника стало чи не цілим успішним видавничим брендом, надто після того, коли молодий графік просто блискуче здійснив на замовлення нашого видавництва «Карпати» ілюстрацію і художнє оформлення цілого ряду книг і молодих, і відомих письменників, передусім збірок Фелікса Кривіна «Принцесса Грамматика», «Миллион лет до любви», «Хвост павлина», «Завтрашние сказки», «Круги на песке», «Я угнал Машину Времени»...

Саме в них, на нашу думку, графіка Андрія Гойди проникливим заглибленням у філософські казки-притчі зрівнялися із непе-

ревершеною мистецькою оповіддю письменника. Зрівнялися не тільки і не стільки сміхом. Зрівнялися печалю, яку не всі сприймали, а інколи просто не помічали. Швидше всього, спрацьовував стереотип: гумор – це, значить, сміх. Як сказав тоді Маєстро, наші кращі письменники показали, що справжній гумор – це печальний гумор.

В житті художника печалі вистачало. Попри все, він залишався невичерпним оптимістом. За серію графічних робіт, знову ж таки, став членом спілки художників України. Брав участь у багатьох виставках, презентаціях закарпатських графіків в Ужгороді, Львові, Києві. Потужно входив у живопис, прагнучи утвердитися і там, хоча сам зізнавався: художник своїм мистецтвом на прожиття заробити не в змозі, а брехати глядачу просто не вміє.

Траплялися зриви. Три роки не міг взяти пензля до рук, бо ішли з життя близькі, рідні люди.

Як вижив?

Творив карикатури. Сміх крізь сльози? Та ні, тут глибше: графічні роботи Андрія Гойди смішні, коли ви їх переглядаєте, і печальні, коли ви їх уже переглянули.

В одному з небагатьох інтерв'ю з художником ужгородська журналістка точно підмітила: смішні, іронічні, актуальні, іноді сумні чи наївні малюнки – наче кадри реального життя. До слова, А. Гойда навіть приблизно не міг сказати, скільки їх зафіксував (ми й сьогодні продовжуємо їх вибирувати по старих підшивках місцевих газет, приватних збірках). Теми ж не вичерпуються: дійсність щодня підкидає стільки сюжетів, що лише встигай за ритмом життя.

Ніби відчуваючи, що часу відпущено небагато, він так хотів встигнути! Не маючи до того жодного альбому чи бодай каталога своїх живописних і графічних робіт, Андрій навіть сам прикинув і показував нам варіант приблизної верстки першої своєї власної книжечки, до якої прагнув включити дешицю із свого мальованого гумору та ті фіглі, які він любив слухати і які знав сам смачно пере-

повідати. Він запропонував і назву для маленької збірки – точну, вичерпну, просту: «Біле & чорне».

Востаннє то була минулоріч – за три тижні до того, як його не стало.

Біле і чорне. Справді, здавалося б, просто.

Але за тією простотою саме тепер, коли вже Андрій відійшов у вічність, виростає глибина його іронії і сприйняття світу, де, попри безмежжя кольорів, тонів, напівтонів, все починається із двоєдино-го: біле – чорне, добро – зло, правда – брехня...

Більше всього не переносив, не любив Андрій брехливих людей і дурнів, надто коли вони стають, як тепер прийнято казати, «очільниками», читай – керівниками-начальниками бодай зовсім дрібнесенькими, такими ж народними обранцями... Хоча, здається, не без впливу, знову ж таки, Фелікса Кривіна, до дурнів він ставився поблажливо, пам'ятаючи:

Умный умничать не будет,
Он и без того умен.
А дурак стремится людям
Показать, что умный он.
Дураку живется тяжело,
У него на сердце мрак:
Как дурачится бедняжке,
Когда он и так дурак?

Так ось, недудявих керівників, продажних місцевих і столичних ділків від політики, недалеких, заздрісних людей Андрій висміював і пародіював майстерно, сміх його був дошкульним, навіть їдким, а ось злови ніхто і ніколи за художником не помічав, бо вищим він був від цього, яким би банальним не було це пояснення.

Сміх вивищував художника. І рятував від самотності, від життєвських негараздів, від невлаштованості, від тих, хто зраджував не тільки друзів і колег, а зраджував ідеали.

Андрій Гойда шукав себе і в газетному редакторстві, і в публіцистиці... І завжди повертався до мальованого гумору, який його, художника, ніколи не зраджував. Хай не приносив титулів, премій, захмарних гонорарів, але ж у світі карикатур він завжди був сам собою – усміхненим і печальним водночас.

А іншим, виявляється, син поета, сам із поетичною ранимою душею, і не міг бути. Чи не в тому й розгадка його мальованого гумору, як сам називав карикатуру Андрій Гойда? Він так і залишився в світі карикатури єдиним у краї професійним художником, і планета мальованого гумору знову кличе до себе відкривачів.

Як там в інтерв'ю насамкінець?

«... І доки хоч одна людина милуватиметься картинами, у художника залишатиметься шанс жити у вічності».

Ось такий він, білий і чорний світ багатобарвного мистецького дерева Андрія Гойди (1949-2007), печального художника з усміхом на устах.

Володимир ГЛОДАН,

директор Зняцівської ЗОШ І-ІІІ ступенів

НА СТОРІЧНІ ІМЕННИ ВИДАТНОГО ЗЕМЛЯКА

Усі ми підвладні магії чисел, а особливо круглих ювілейних, що по-особливому залишають відбиток на циферблатах наших душ.

Саме така магічна дата хвилювала внутрішнім неспокоєм педагогічний колектив Зняцівської школи, який готувався відзначити 100-літній ювілей поета-земляка Юрія Гойди. Хоч не судилося поетові дожити до свого ювілею, на жаль, не має в жи-

вих і нікого з близьких рідних, його талановите слово залишилося сьогоднішньому поколінню. Добру спадщину залишив Юрій Гойда. Його твори були включені до шкільної програми радянської школи.

Народився у нелегкий час: зміна державності на території Закарпаття. Дитинство, юність, зрілі роки співпали з цими подіями. Шкільну та вищу освіту здобув при угорській владі. Добре знав угорську, російську мови, розумів словацьку і чеські мови. Одним словом, поет був європейцем, а усвідомлював себе українцем.

15 березня 2019 року виповнилося 100 років відомому українському поетові, відданому синові Карпатського краю, Юрію Андрійовичу Гойді, який присвятив йому щедрість молодого таланту і свою синівську любов.

21 березня, у Всесвітній день поезії, у приміщенні Зняцівської школи було вшановано поета-земляка, ім'я якого носила школа.

Директор школи Володимир Глодан у шкільному музеї Юрія Гойди

На свято завітали почесні гості: голова спілки письменників Закарпаття Василь Густі, письменник Олександр Гаврош, доктор історичних наук Сергій Федака, заступник голови Мукачівської РДА Олександр Богів, районний депутат Георгій Горват, завідувача відділом культури Мукачівської РДА Оксана Кречковська. Серед запрошених гостей Зняцівський сільський голова Д. Сирохман, сільський голова с. Дубрівки Р. Васициндра, директори сусідніх шкіл Н. Меденцій (Драгинський НВК «ЗОШ-сад I-II ступенів»). В. Машкара (Червенівська ЗОШ I-II ступенів), колишній директор Зняцівської школи Іван Степанович Попович. Саме йому належить ідея створення меморіального музею Юрія Гойди, яку було втілено стараннями педагогічного та учнівського колективів. За час існування музею його екскурсводами побувало не одне покоління учнів Зняцівської школи. У різні роки керівниками музею були М. Сідун, Г. Андрейчик, М. Лещинець, С. Курта, Н. Деркач, М. Кіак, Т. Сідун. На різних краєзнавчих конкурсах музею неодноразово займав призові місця та був нагороджений почесними грамотами.

Розпочали свято з урочистого відкриття меморіальної дошки, яку встановлено на фасаді школи за фінансової підтримки районного депутата Георгія Горвата. Георгій Андрійович особисто вибирав майстерню, колір граніту та шрифт для меморіальної дошки. Право урочистого відкриття дошки надали Василю Густі та Георгію Горвату. Дошку було освячено місцевим настоятелем храму Успіння Пресвятої Богородиці села Зняцьово протоієреєм отцем Михайлом Молокусом та відслужено заупокійну панахиду.

Свято продовжили виступи учнів, які познайомили присутніх з життям і творчістю Юрія Гойди. Учні декламували поезії, розповідали уривки біографії, а учениця 4-го класу Софійка Молокус виконала пісню на слова Ю.Гойди «У веснянім полі вітер засина», мелодію якої підбрала вчителька музики Н.Качур. Виступ учнів супроводжувався комп'ютерною презентацією, фото для якої взяті з сімейного альбому Юрія Гойди. Презентацію створено вчи-

тількою інформатики Н. Глодан. Над сценарієм свята працювали вчителі-філологи М. Кіак, М. Лещинець та заступники директора школи – Т. Сідун, завуч з виховної роботи та Т. Решетар, завуч з навчально-виховної роботи.

До глибини душі схвилював присутніх виступ голови Закарпатської організації Національної спілки письменників України Василя Густі, який відкрив учасникам свята маловідомі факти з творчої біографії поета та відмітив рівень організації вшанування ювілейної дати поета-земляка. Василь Густі прочитав свої поезії та подарував на згадку про зустріч видання власних творів.

До виступу долучився і Олександр Гаврош, журналіст, письменник, драматург, член Національної спілки письменників України та частий гість Зняцівської школи. Пан Олександр зазначив, що дане свято є лише одним із серії запланованих заходів відзначення та популяризації творчості Ю.Гойди в рік його ювілею.

Змістовним був виступ доктора історичних наук, професора УжНУ, члена Національної спілки письменників України Сергія Федаки, який зізнався, що знайомство з творчістю Ю.Гойди для нього розпочалося зі збірок поета у приватній бібліотеці його батьків.

На завершення урочистостей гості свята та присутні відвідали меморіальний музей Юрія Гойди, де переглянули експозиції про життєвий та творчий шлях поета. Тут в неофіційній атмосфері гості поділилися враженнями та зробили фото на згадку.

Творчість Юрія Гойди ще недостатньо вивчена. Це видання є спробою поглибити наше уявлення про поета-земляка та його добу. Бо людина живе стільки, скільки її згадують.

Георгій ГОРВАТ,

депутат Мукачівської районної ради

ЛЮБИ СВОЄ!

Тримаючись за мамину руку, перші кроки у житті я зробив у мікрорайоні Росвигово міста Мукачева по вулиці, що носить ім'я Юрія Гойди.

Про творчість поета-земляка вперше дізнався у ЗОШ № 11 від учительки української мови і літератури Галини Володимирівни Пархоменко, яка будучи закохана в українську літературу, засівала у нашу свідомість «Всім серцем любіть Україну свою – і вічно ми будемо з нею» (В. Сосюра).

Назва вулиці, де проходило моє дитинство, слова вчительки про творчість Юрія Гойди спонукали взяти до рук поетичні збірки «Люди моєї землі», «Верховинська поема», «Сонце над Карпатами», «Весна Верховини», «Земле, любов моя»...

Висока поетичну майстерність, духовність, сердечність свідчила, що автор – неординарна особистість серед грона таких визначних поетів Срібної Землі, як О. Духнович, В. Гренджа-Донський, І. Ірлявський (Рошко), Петро Скунць, Дмитро Кремінь та інші.

Із 2003 року я розпочав співпрацювати як підприємець із Зняцівською сільською громадою, що об'єднує Зняцево, Червеньово, Драгиню, Кінлодь, Вінкове – із загальноосвітніми школами, церковними громадами, дворогосподарствами вказаних сіл. Пишаюся, що в 2015 році був обраний представляти інтереси земляків у Мукачівській районній раді.

Село Драгиня, поблизу якого в 1919 року народився Юрій Гойда, розташоване на віддалі 4-5 кілометрів від Зняцева, і в 1930-ті роки не мало ні своєї школи, ні церкви. Тож мешканці змушені було добиратися польовою дорогою. Бажання вчитися надавало

сили школяреві Ю.Гойді щодня пішки долати цю відстань восени і навесні – босоніж, а взимку – у дерев'янках.

Про досягнення зняцівців у сільському господарстві у 1970-90 роках, відомо з преси. Тоді громаду і школу очолювали справжні авторитети – З. Асенов, Д. Кельман, І. Туряниця, Ю. Попович, І. Габовда, І. Попович, о. Василь Смочко. Зняцево славалося овочами, а Драгинська восьмирічка і Зняцівська десятирічка, згодом загальноосвітня школа І-ІІ ступенів і загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів за кількістю випускників, що продовжували навчання в технікумах і вузах були серед лідерів на Мукачівщині. Гуртківцями художньої самодіяльності постійно виконувалися твори відомого односельчанина.

Тож не дивно, що на клопотання громади, педагогічного колективу Рада Міністрів УРСР 28.04.1980 року присвоїла Зняцівській загальноосвітній школі почесне ім'я Юрія Гойди, а учнями і вчителями було створено музей поета, фонд якого на сьогодні складає 265 одиниць загального збереження.

Георгій Горват на відкритті меморіальної дошки (2019 рік)

Про позитивний вплив Гойдиної поезії на формування гармонійної особистості засвідчили відомі поети Максим Рильський, Платон Воронько, Володимир Ладижець, Ласло Балла, Василь Діяннич, Василь Вовчок, Петро Скунць, Василь Вароді...

Зважаючи на те, що остання книжка Юрія Гойди побачили світ сорок років тому, ми з директором Зняцівської загальноосвітньої школи I-III ступенем Володимиром Глоданом та письменником Олександром Гаврошем, чиє коріння із сусідньої Дубрівки, вирішили до сторіччя з дня народження ушанованого земляка, перевидати його творчу спадщину. Прочитавши це видання, ви краще відчуете і зрозумієте не тільки творчість поета, але й складний час, в якому йому довелося жити.

Із знання та любові до маленької батьківщини виростає любов до великої. До речі, останній вірш Юрія Гойди, який залишився недописаним в друкарській машинці, був якраз про Україну.

РОЗДІЛ III
Чотири фрагменти
про Юрія Гойду

ІЗ «ЩОДЕННИКА» ІВАНА ЧЕНДЕЯ¹

I.

...9 січня 1954

З приводу смерті Ілька Гурдзана

Вперше я зустрівся з ним в редакції газети. Він прийшов до мене на Добрянського, 1 в літній, здається, червневий день. Ми обідали, і він сидів теж з нами за столом. Марія подавала на стіл скромну їжу, а він, пам'ятаю, поклав біля столу свою торбину. Вийнявши з неї вівсяні коржі, відломив з одного, щоб було до борщу. Я не дав йому в цей обід з'їсти ощипка, але зате взяв кусень від нього, щоб попробувати. Правда, вівсяника мені довелося їсти не вперше, колись і мама пекла його, але тоді, в цей обід, він видався мені особливо вістяним і твердим.

Минали роки. Завідуючи відділом радянського будівництва в редакції, мені не доводилося мати до діла безпосередньо з ним. Але він часто писав мені листи своїм селянсько-каліграфічним, грамотним почерком; я раз від разу сприяв друкуванню його пісень. В його творах-коломийках було багато щирої безпосередності, тепла і любові до всього нового і світлого, що приніс нам щасливий і радісний радянський час. Його листи з віршами лежать у мене, і я збережу їх як пам'ять про нашого сільського, народного поета, який міг чимало зробити при належній освіті і, звичайно, не при тих варварсько бідних умовах життя, в яких прожив аж до гробової дошки.

Він від щирого серця любив пісню, і його скромна й проста селянська душа співала її. Ми всі знали його як народного співця-коломийкаря, і у мене до нього була особлива любов і симпатія. Я

¹ Уривки зі «Щоденника» І. Чендея публікуються вперше. Підготував до друку О. Гаврош. – Упоряд.

його ставлю в десятки разів вище за Михайла Панька, який осліп від денатурату і спекулює цим – говорячи, що осліп від побоїв угорських жандармів. Він, Ілько, куди вище від Олексі Улинця, якого я зустрів, коли той стояв у позі піжона на вулиці в Чинадієві...

Сьогодні несподівано і нечекано Юрко Рошко – земляк Ілька Гурдзана каже:

– Я дістав листа від шурина. Помер твій Гурдзан.

– Як? Не кажи? – налякався я.

– Шурин не бреше. У мене є письмо...

Я одразу забрав Юрка – і давай з ним до відповідального секретаря газети Ф.Ф.Шапочки. Той при вістці про смерть нашого активного дописувача немов налякався і одразу не повірив. Незабаром Юрій Федорович приніс трикутником складеного листа, в якому було написано таке: “У Ляхівці помер Ілько Гурдзан, письменник до “Закарпатської правди...” Ще все не хотілося вірити написаному. Терміновим викликом я замовив Міжгір’я.

Тут в райвиконкомі, як і слід було чекати, про смерть Ілька Гурдзана не знали нічого. На щастя, в райвиконкомі проходив семінар голів сілрад, покликали до телефону голову Лісківської сілради, який і розповів: Ілька заливала кров, його привезли в лікарню до Міжгір’я, де він помер 5 січня. Звідси підводою його тіло перевезли до Лісківця, де й поховали. Стрембицький (працівник виконкому) розповів, що знайшли у Ілька коломийки, які я просив, щоб неодмінно переслали заказним пакетом нам до газети. Подзвонивши другому секретарю райвиконкому Грабову, який майже туманного поняття не мав, що в його районі живе народний співець, секретар пообіцяв, що вірші нам надішлють.

Тепер, після вияснення, можна було з достовірними даними іти в філію Спілки письменників, щоб домовитись з головою Ю.Гойдою про написання некролога.

Гойда прийняв вістку про смерть Гурдзана як про щось вкрай звичайне.

– Давай, пішли, напишемо некролог! – звернувся я до нього, стоячого над шаховою дошкою перед розставленими фігурами. Його

партнером на цей раз виявилась технорук видавництва Терновська – людина суха і непривітна, черства, як буханка армійського хліба.

– А може, ти сам зробиш? Ти знаєш...

– Чому?

– Цікава партія...– сказав Гойда, вказавши такими байдужими і холодними очима на шахи.

– Ну, чесне слово, їй-Богу! – обурився Михайло Томчаній, що сидів за машинкою перед розкиданими паперами на столі.

– Невже тобі шахи дорожчі, аніж співчуття з приводу смерті товариша? – пристидив я Юрка, не змігши затаїти досаду, яка народилася від такого черствого, бездушного ставлення керівника закарпатської літератури до свого товариша – покійного Ілька Гурдзана.

– Правда, хто не грає в шахи...– намагався виправдовуватися Гойда, бажаючи цим, очевидно, сказати, що тому й не зрозуміти його тупості, яка була проявлена, як ніколи, саме в той момент, коли було необхідно викласти максимум душі, світлого почуття поваги...

Боже! Що за дрібнота – гра в шахи, завгура пустотливця, серце якого обпливло жиром, і яка велика трагедія – смерть таланту, який ріс, як польова самотня квітка, обвітрена холодними суховіями, обпалена сонцем, побита градом...

Написаний мною некролог нехай буде крихіткою тої шани, яку заслужив Ілько Гурдзан від мене особисто; вірю, що краса зів'ялої квітки довго буде в моїх очах...

II.

7 червня 1955 року

Чому тільки горе, яке прийшло у нашу письменницьку організацію, заставило мене взятися за щоденник? Мабуть, тому, що хочеться вилити в словах душу, записати те, що в певній мірі могло б згла-

*Юрій Гойда
в останні роки життя*

дитися в пам'яті, хоч основне; моменти з пережитого рівно за якусь неповну добу ніколи з пам'яті не зникнуть.

2 червня ще о 11 годині я з Юрієм Гойдою говорив про передплату на газети і журнали, а о 21-ій годині його не стало серед живих.

...Вечір. Після поїздки по району з академіком І.Грабарем і після огляду місця, де стояв колись пам'ятник його діду – Адольфу Івановичу, я ішов в редакцію газети “Закарпатська правда”, щоб домовитися про написання статті про І.Грабаря.

Стоїмо на дворі з т. Олійником, Маріашем, редактором міжгирської районної газети. Розмова йде про організацію літоб'єднання при редакції.

Пополотнілий, страшний, забіг з воріт редакції Тевельов і, стряснувши руками:

– Нас постигло большое несчастье! Гойда умер!

– Когда?! Кто?! – скрикнув я.

– Гойда умер!

– Когда? – ніяк не доходило до мене.

З Тевельовим ми забігли до Куропатова. Некролог вирішили давати не в номер. Побігли до квартири Гойди.

Перед будинком стоять люди, жінки. Піднімаємося східцями. Двері вхідні в квартиру відкриті. На них стоїть – вірніше – у вхідному коридорі, В. Ладижець. Сумний, безтямний. Страх зупинив нас в коридорі.

– Заходите, – мовив Ладижець, і в голосі його чулося: – Дивіться, що сталося! Навіть якийсь докір був у голосі Ладижця, хоч не знаю для кого і для чого?

Панченко... Вікторія, Сидоряк, ...тут, в кімнаті, де стелажі з книгами, де стіл в кутку, на якому ще лежать папери, робота Гойди, папки. За столом К. Черкашин, тримає трубку, дзвонить кудись.

Ліза – сидить в фотелі, дружина С. Панька тримає її голову в своїх руках. Малий Андрійко... Він, бідний, нічого не знає, не розуміє.

Пастушенко. Побігли з ним писати некролог. Некролог замість статті про Грабаря... Яка зла іронія!

Біцко на дворі гаража обкому.

– Ми всі померемо молодими! – сказав.

Некролог надруковано.

І ось почались муки співстраждання з сім'єю, муки болю за Ю.Гойдою – поетом безсумнівного обдарування, поетом, який тільки почав свій творчий шлях. Якщо в перші хвилини якесь безпам'ятство охопило, зараз з кожною годиною нарастав внутрішній біль, біль пекучий і страшний, біль, якого я не знав за все життя. Наважуся сказати, що за всі роки, прожиті свідомо, я не мучився так, як за якусь одну добу!

В.П. Русин. Розмова з О. Вашем, П. Лінтуром, його дружиною на перепутті біля пошти. Люди ідуть з кіно... Життя не припиняється. У кожного свої турботи, малі і великі радості, малі і великі болі... Невмолимий закон, невимолима діалектика!..

Некролог вирішили давати в номер. У суботу відкриття виставки І.Грабаря, зустріч з Івашенко – кандидатом у депутати Ради національностей ВР Союзу РСР. Значить, похорони можуть бути тільки в п'ятницю.

Четвер минув. Кошмарний, жахливий своєю останньою четвертиною доби.

П'ятниця.

Почалась вона з турбот про труну, про вінки, про могилу, про оркестр і т.д. Турботами про мертвого! Знову ж! – Яка страшна діалектика і рівномірність, в якій, здається, ніякої рівномірності немає.

І ось всі примирилися, присмирніли, заспокоїлися... Кінчилися хвилювання, прирікання, незгода з думкою один одного; горе, страшне і болюче, всіх зблизило так, як ніколи літераторів не зближує справжня удача в роботі, як ніколи не зближає справжній творчий успіх...

Всіх заболіло серце одним боєм, одним горем за безповоротною втратою так, як ніколи не зближає людей радість при появі нового таланту, чи вірніше, впевнена хода вперед нового таланту! О, коли б нас, людей літературної праці, так зближувала і заставляла так битися наші серця в один такт успішна хода літератури вперед, які чудеса були б серед нас, на нашій Землі!

Хто виступатиме на могилі?

Решетар В.Ф., Кравченко Є.С., я, Ладижець, Фесенко, Задор...

З університету намічено виступити П.Лінтуру. Їду до нього. В хаті нікого немає. П.В. в дворі...

– Что ж, Иван?

– Надо, Пётр Васильевич, чтоб выступили Вы на могиле Гойды.

Петро став страшним, вбитим до неможливості. Але в ньому я знайшов якесь неумолиме вираження правди і справедливості.

– Ну что ж я о нём скажу? Хорошего о нём мне сказать нечего, ведь он десять лет лил грязь на мою голову, а плохое о нём я говорить не хочу.

– Да, Пётр Васильевич, какая жестокая судьба!

– Иван! Я целую ночь не спал! Думал о судьбе, думал о какой-то неумолимо жестокой судьбе, которая постигает человека. Ведь он после всего только начинал осознавать ошибки и становиться человеком. Хоть бы он успел смыть с себя ту вину, которую понёс... Я рад, что ни ты, ни я не сделали ему ничего злого... А вообще на могилах я выступать не могу! Умирали близкие очень, – Филатова, меня просили, чтоб я выступил, а я не мог выступать...

– Приходите в издательство, туда, где будет установлен гроб с телом...

– Обязательно приду...

2 година дня, п'ятниця...

Привезли тіло з анатомки в бібліотеку парткабінету... Установлено на столах, накритих червоною матерією, серед квітів.

Почесна варта. Оркестр...

В почесній варті стоять письменники, журналісти, партійні працівники.

Реквієм Задора... Пісня "Прощання", написана Гойдою... Музика Мартона. Пісня жалібна...

18 година...

Прощання!

Виносимо труну з тілом східцями...

Букет квітів ставить Марія в ноги Юркові...

Довга колона вінків.

Мітинг. Відкриває Черкашин. Виступи: Решетар, Кравченко, я, Ладигець, Ігнат, Задор.

— Чому такого молодого закопують? Чому такий молодий ідеш з світа? (Мати Лізи)...

Могила біля І.Ю.Керчі. Вузько. Земля не приймає труни...

... Розмова з В.П.Лінтуром:

— Если бы человек был суеверным, он сказал бы, что Гойда напросил себе такую смерть. В прошлом году, когда хоронили Милославского, сказал, что «вот, хорошей смертью умер человек...»

Поминки. "Верховина"

Кравченко, Ладигець, Лена (дружина Ладигця), Пастушенко, Решетар, Зданевич, Черкашин, Томчаній...

Субота. Збори у видавництві.

Відвідання Лізи. Темно-зелений платок на плечах. Картинка, намальована сином.

— Син радий, що тепер стіл його, що машинка його. Вчора, перед похоронами, каже: "Мамко, я залишуся тут, з машинкою..."

Підшивка газет, журналів...

Ліза – палко любляча, по-героїчному мужня жінка! Такі жінки можуть бути не тільки допомогою в роботі, але і силою, яка творця рухає вперед.

– Йому стало погано. Я подзвонила за швидкою допомогою. Прийшов лікар. Сказав, що то гази підступають. Юрко викликав рвоту. Намучився з цим. Я побігла за порошками... уже на східцях почула, що він стогне...

– Лізо, щось ми дала! – останні слова, коли взяв до уст порошки.

* * * * *

Виступ на могилі Гойди.

Вчора він був ще серед нас, ми розмовляли з ним, радилися, думали; вчора він ще горів полум'ям творчого натхнення, радів сонячному дню і квітам; вчора він ще проходив вулицями старовинного Ужгорода, в якому почався його літературний шлях, а сьогодні його немає.

Холодне тіло лежить в труні, бо безглузда і нещадна смерть вирвала його з-поміж нас, живих.

Навіки зімкнулися очі, якими він ласкаво поглядав на природу і бачив в ній так багато прекрасних чар; охололо палке і нестримне в творчих шуканнях поетичне серце, яке завжди кликало його вперед, билось в творчих пориваннях і муках; згасла щира любов батька, сина і прекрасного сім'янина-мужа.

Сьогодні безчутно складені руки, які з кожним роком, від книги до книги, впевненіше і впевненіше водили пером поета.

Байдужа, холодна і жахливо жорстока смерть вирвала з-поміж наших рядів Юрія Андрійовича Гойду, поета прекрасного хисту, великих можливостей, поета, який міг стати справжньою прикрасою української літератури.

Сьогодні ми, письменники Закарпаття, висловлюємо щирі співчуття дружині поета, яка справді була його помічницею; сьогодні ми, письменники Закарпаття, глибоко сумуємо разом з вбитим горем батьком, який втратив єдиного сина, сумуємо разом з рідними.

Наш сум поділяють всі письменники Радянської України, котрі знали і шанували Гойду, вірили в його хист, любили його твори.

Людина – її тіло помирає, але вона, людина, залишається живою своїми ділами, живою тим, що доброго вона залишила для своїх співвітчизників.

Поет Юрій Андрійович Гойда залишиться живим своїми кращими творами.

Для Закарпатської України, області, яка незабаром відзначає 10-річчя возз'єднання, яка в розвитку культури за радянські роки пішла далеко вперед, втрата одного з найактивніших поетів є важкою втратою.

Спи спокійно, наш дорогий друже!

Нехай земля не давить на твоє палке натхненне серце і буде тобі легкою.

III.

20-21 грудня 1957 року

14 – 15 грудня у нас побували В.О. Смирнов (Василь Олександрович) та І. І. Гончаренко. Перший – секретар Спілки письменників Союзу РСР, другий – з Української Спілки. Приїзд викликаний підготовкою до Пленуму Спілки письменників, який має відбутися в Києві. Товаришів цікавило життя нашої організації, плани, перспективи, потреби. В.О.С. вирішив зустрітися з окремими письменниками, поговорити.

– Може, ви поговорите із Паньком? – сказав я, називаючи прізвища літераторів, рекомендуючи їх для розмови

– Він по-російськи пише! – сказав В.Л., який сидів з нами за столом в ресторані, і якого я запросив для зустрічі на вокзалі вранці.

– Если по-русски, он меня не интересует. Меня интересуют украинские писатели.

Щодо Панька С. І. і його писань російською мовою. До 1944 року у нас, в Закарпатті, відбувався складний процес. Часто мова

(рос., укр.) були предметом гризні, чвар. Часто ми, літератори, ділилися на пишучих російською і українською, і саме мова була першою характерною ознакою літератора, а не вартість і художня цінність чи безцінок його літературних творів. Радянський час вирішив багато спірних питань, в тому числі таке питання: хто живе на Закарпатті – росіяни, рутени, русини, угороси чи українці? Стало ясно, як білий день для всіх і для цілого світу, що на Закарпатті живуть українці, сини України-матері, од якої вони були відірвані тисячу років. Стало ясно, що мовою літературною, мовою в установах у нас, на Закарпатті (як і мовою навчання) є українська мова. Питання мови стало розв’язаним і для нас, літераторів. І коли Ю. Гойда писав до радянської влади тільки російською мовою (і після визволення ще писав), то основна літературна творчість Гойди написана українською мовою, і ми знаємо його як поета українського.

Якою мовою нам саме слід писати – це питання ясне і для мене, а до визволення я теж писав російською мовою. До речі, тут треба сказати й таке: в час угорської окупації українською літературною мовою писати коли й можна було, то про друкування творів українською – й мови не могло бути. Російська мова тут узаконювалася традицією “будителів”, котрі коли не її посіяли у вузькому розумінні слова, то до неї були близькими.

Звичайно – українська мова літератору на Закарпатті нині відкриває широкі можливості, адже говірка закарпатців і є українською говіркою. Письменник, який пише українською, має велику змогу користуватися словниковим запасом закарпатців, він не зустрічає труднощів у користуванні говіркою, пишучи літературний твір, він має змогу збагачувати українську мову за рахунок нових, взятих розумно з говірки слів. Виходить, що писати нашим закарпатським літераторам треба українською мовою, якщо вони не хочуть одягатися в шати не свої, братні (нехай і братні, але не свої ж)...

IV.

31 грудня 1958 року. 20 годин 40 хв.

І ось залишається кілька годин старого року. Ще один рік відійде, ми станемо на рік старшими, а це заставляє нас замислитися серйозно, глибоко над тим, що ми зробили, з чим ідемо до нового року.

Я особисто не задоволений собою, не задоволений роботою, не задоволений отим плином, який забирає часто найдорожчі хвилини, забирає найдорожчу енергію.

Письменник повинен писати. Письменника прикрашають книги, твори. Не знаю, як хто, але я рідко пишу, рідко сиджу за творчою роботою. Багато у нас справ, засідань, багато тратимо ми нервів, часу, здоров'я на пусті, нікому не потрібні справи. (Ні, комусь потрібні, непотрібні – літературі).

Не знаю для кого – можливо, для себе (звичайно, в першу чергу, для себе!), можливо, для синів, щоб знали, яким був батько, не корили його, тобто, були до нього більш поступливими, але мені хочеться викласти біль душі на папері, розповісти про все, про все, що лежить нині на серці. І ось я поділюся думками з щоденником про стан літературної справи, більше того – поділюся думками про роки, що минули з 1954 року, думками про майбутні роки. Буду щирим! Перед ким мені що таїти? Перед собою? Ні!

Чотири роки роботи моєї у відділенні Спілки письменників минули. Як літератор, за ці чотири роки я можу підвести перший скромний підсумок. Мною видано у світ книги : “Чайки летять на Схід” – 1955 рік, “Вітер з полонин” – 1958 рік, “Терен цвіте” – 1958 р.

“Вітер з полонин ” – книга, що вийшла у Києві, “Чайки...”, “Терен...” – в Ужгороді. За цей час мною видано в світ книгу оповідань Моріца Жігмонда, котру я переклав з О. Маркушем, перекладено з угорської мови роман Й. Мора “Жовта троянда” і “20 000 років під кригою” цього ж автора. За чотири роки мною

зроблено серйозну редакторську роботу при підготовці у друк творів Л. Дем'яна і Ф. Потушняка – літераторів старшого покоління, написано післяслово до книги “Весілля без жениха” Л. Дем'яна та “Мараморошські оповідання” О. Маркуша, літературно опрацьовано казки на антирелігійну тему, що вийшли окремою книгою “Скакав піп через пліт” та впорядковано великий збірник закарпатських народних казок, котрий має вийти в 1959 році в обласному видавництві російською мовою. Робота над цим збірником забрала від мене багато часу, енергії, та вона й дала мені чимало, бо я познайомився добре з нашою закарпатською казкою.

Мною зроблено, звичайно, далеко менше, ніж можна було б зробити. Не знаю, чи служить для мене деяким виправданням факт безперервних поїздок – ну досить хоч би сказати – в 1957 році я проїздив більше, як дев'яносто днів, в 1958 році – понад 100 днів. Коли врахувати, що поїздки були в різні місяці року (часом – не встиг приїхати, як треба було їхати знову), що й до виїзду і після приїзду втрачалося кілька робочих днів, можна уявити собі умови часу, в якому доводилося працювати. Та про умови потім.

Юрій Гойда з Юрієм Керекешем та Іваном Чендеш (праворуч)

Хотілось би підвести певний підсумок роботи у відділенні, в якому я працюю ось уже чотири роки.

Як не прикро, але, на жаль, ні перший керівник Закарпатського відділення СПУ, ні другий не виявились такими, щоб змогли по-справжньому згуртувати літературні сили, націлити їх для роботи плідної і активної. А. Патрус-Карпатський, що став до “керма” першим, виявився людиною надто честолюбивою, дбав всебічно про свої особисті інтереси; Ю. Гойда, покійний, хоч і був добрим поетом, та виявився поганим керівником. Організація жила якимось диким, вічно нервозним життям, не було певної чіткої лінії, спроби акумуляції творчих сил, була велика непослідовність у вчинках керівника, що й дало себе знати. На певному етапі в організації відділення першими радниками, друзями і помічниками Ю. Гойди були Кость Дрок і Микола Шаповал – люди випадкові на Закарпатті, як, певно, випадкові і в літературі. Обидва з намірами добути літературне ім’я, обидва не без здібностей, виявились досить підленькими, морально гнилими, капосними людьми. Звичайно, обидва вони не могли бути тими, до яких би тягнулися люди, й трапилося так, що їх погані вчинки були і вчинками Ю. Гойди, котрий опирався на них, слухав їх.

Великим лихом для нашої Закарпатської письменницької організації було і є те, що доля не дала нам такого вищестоячого працівника в партійних органах, який був би справді мудрим, послідовним, добрим керівником. Я маю тут на увазі в першу чергу секретарів з питань ідеології. Справді, не таланило нам з ними.

Зокрема обмеженим, злим, не бажаним вникнути в наше культурне, літературне (мабуть, за рівнем своїм не здатний!), художнє життя є нинішній секретар обкому партії Повх. Нездатність працівників обкому по-справжньому спрямувати роботу Ю. Гойди в минулому, допомогти йому мудрою порадою і сприяли, що організація опинилась в стані, коли ніхто не приходив на збори, а керівник її не мав ніякого авторитету в письменників.

Трапилось так, що протягом довгих років велика група колись відомих, з добрими можливостями, письменників опинилась поза

літературним життям. Протягом довгих років відмовчувався прекрасний вчений, письменник Ф. Потушняк, котрий в дорадянський час надрукував біля 10 книг; працював бухгалтером в міждрайонній конторі (спершу працював він бухгалтером в райспоживспільці) наш в минулому широко відомий видавець журналу “Наш рідний край”, автор кількох десятків підручників, автор кількох збірок книг художньої літератури, етнограф і фольклорист Олександр Іванович Маркуш. Не видав жодної книги впродовж 1944–1955 років Лука Дем’ян – широко відомий в минулому на Закарпатті письменник, збирач фольклору. Не надрукував книги і Йосип Жупан – письменник старшого покоління, реалістичні оповідання якого – “Павлик”, “Порошки” можна вважати прекрасними зразками новелістики.

Було втратив надії, що колись видасть книгу й Ю. Боршош-Кум’ятський – поет оригінальний і цікавий, автор багатьох книг в дорадянську пору.

Чому сталося так, що значна частина письменників Закарпаття минулого не включилася відразу в творчий процес в радянський час?

Є тут цілий ряд причин і, можливо, не всі мені вдасться висвітлити. Одною з причин слід вважати той факт, що не відразу була приділена літераторам належна увага, самі ж вони – інтелігенти минулого, певно, якийсь час не відчували в собі певності, адже ж рамки розширилися. Закарпаття влилося у велику радянську сім’ю, возз’єдналося з Україною, яка мала чисельний, могутній загін письменників; закарпатські ж письменники влилися в цю сім’ю, маючи слабкі знання мови і недостатній професійний рівень.

Якщо закарпатська література (коли так можна сказати) відповідала чи не відповідала так званим місцевим потребам, носила на собі знак обласної обмеженості, – в радянський час перед літераторами стали високі завдання: вирватися з рамок обласної обмеженості, вивчити досконало мову, набути добрі професійні навички, визначити своє політичне кредо і стати твердими ногами в один ряд з

письменниками Києва, Львова, Харкова і т.д. Треба зважити ще на один істотний момент: радянські літератори в основі своїй – професіонали, мало хто з літераторів десь працює в штаті (літературна праця завжди забезпечує в радянських умовах життя літератору), літературна справа на Закарпатті в основі своїй носила аматорський характер – коли літератор був літератором, що мусів мати і певну службу, бо з літературної праці він би ніколи не прожив. Навпаки, часто письменники з власних коштів видавали книги, так званим “власним накладом”.

Мабуть, не варто тут відкидати й ідейних моментів. Шалена політична, релігійна, мовна боротьба, що точилася в дорадянську пору на Закарпатті, важкий економічний стан, різні напрямки серед діячів культури – зокрема, реакційний русофільський – давалися взнаки, й письменники, безумовно, не могли бути осторонь тої боротьби. Значить, навряд чи хтось з письменників прийшов у радянську пору без певного нашарування, чистим.

Все це заставляло тих, хто відав політичним життям в області, повинен був розібратися в культурному житті, літературному, допомогти письменникам вийти на широкий шлях плідного і корисного діяння. Вони ж повинні були допомогти письменникам побачити манівці, якими ті блукали багато літ, і світлі перспективи, які перед ними відкриває радянська доба.

Та цього не сталося! Хто винен, нехай розбереться історія! Я зупинюся на окремих моментах зі своєї службової практики, а це проллє світло й, можливо, дасть колись комусь змогу легше зрозуміти, чому від окремих літераторів роки випали з творчого життя.

28 вересня 1954 року в Закарпатському відділенні Спілки письменників відбулися звітно-виборні збори. Зборам передувала скандальна історія Ю. Гойди з Павлом Цибульським – тоді редактором Закарпатського книжкового видавництва. Ю. Гойда – людина запальна, не завжди продумана у висловлюваннях, образив П. Цибульського, який поскаржився на нього в обком. Обкому, вірніше відділу, яким відає Повх – відділу ідеологічних організацій, саме цього й потрібно було. Довівши організацію до розвалу, Гой-

да з організації мусів іти, вірніше, з поста її керівника, скарга ж Цибульського – літератора, що не вартий п’яти Гойди, стала палицею. Й Гойда мав іти саме завдяки йому з відділення “з музикою”.

Пригадую партійні збори у відділенні СПУ, на яких розглядалася скарга П. Цибульського і неспроможна пояснювальна записка Ю. Гойди. На тих зборах Ю. Гойду довели до сліз. У перерві він вийшов і заплакав. Виступав кожен, кому тільки хотілося погострити зуби, і тоді я побачив: найкращі друзі колись, опора Юрка, від нього відсахнулися, взяли ніс по вітру й не рахувалися ні з чим: ні з нервами, ні зі здоров’ям Гойди, ані з етикою. Не виступав я один. Більше того, в перерві я підійшов до Юрка, взяв його за плече зі словами: “Юрку, не плач! Візьми себе в руки, ти не дитина. Справи можуть піти гаразд, обернися обличчям до людей, налагодь відносини, роботу! Ти молодий! Тобі ще жити й працювати!”

Я не виступав не тому, що не мав чого сказати – сказати було що! Стосовно мене Юрко був багато разів несправедливим, я не раз зазнавав від нього кривди, та виступати й бити, коли били всі, коли гострили зуби всі, я вважав аморальним, неетичним, хоч і нині шкодую, що не виступив на його захист і не лаяв тих, хто довів його до стану, коли організація виявилася розваленою, авторитет письменники похитнутим...

20 січня того ж року¹

...На зборах я вже знав, що мені доведеться очолити відділення. Ні морально, ні творчо я до цього підготованим не був. Я знав, на яке “господарство” доведеться прийти, по-друге, я мав добру роботу – завідував відділом літератури і мистецтва в “Закарпатській правді”, котрій віддав десять років, у котрій, зрештою, працював на тій ділянці, яка була найбільш дорогою, по серцю і душі. Останній рік роботи дав мені багато радості, й іти з відділу після того, як робота в ньому була налагоджена, мені аж ніяк не хотілося. До того ж, я зжився з колективом редакції газети, котру полю-

¹ Запис було продовжено 20 січня того ж року, – Марія Трещак-Чендей.

бив, котра і нині є мені рідною. По-третє, я не мав окремої книги творів, яка б зарекомендувала мене і широким колам читачів бодай на Закарпатті, котра, по суті, була б моїм “паспортом” у літературі. Я знав, що, крім мене, в організації є ряд товаришів, які мають куди більший доробок, котрі, можливо, і претендували б посісти місце керівника. Крім всього, я знав про те, яким поспішним порядком мене приймали в Спілку, вірніше – переводили з кандидатів у члени тільки для того, щоб я формально мав право очолити організацію. Все це заставляло мене думати над тим, що справді протягом ряду років ми у відділенні не підготували на випадок гострої потреби заміну Ю.Гойді на посту канцелярському – керівному. Мені трохи смішною здавалася та комедія підготовки заміни керівника письменницької організації, на все я дивився дуже тверезо, тому воно мене і не “заколисувало”, я знав, що роботи непочатий край, і доведеться добре засукати рукави, щоб організацію вести на шлях.

*Юрій Гойда зі спілчанами Матвієм Тевельовим, Семеном Паньком
і Михайлом Томчанієм*

Звітно-виборні збори показали всю складність обстановки. Складність цієї обстановки виявилася зокрема при голосуванні, яке, в порушення статуту Спілки письменників, було проведене відкритим порядком. Робота попереднього секретаря відділення була в резолюції визнана незадовільною. (Пам'ятаю, як бідний сам Гойда голосував за визнання роботи незадовільною!). За те, щоб мені очолити організацію, голосувало шість членів Спілки: Мейгеш, Панько, Лінтур, Томчаний, Ладижець, Балла; Потушняк на голосування не прийшов, я утримався, Гойда і Тевельов – утрималися, що означало – голосували проти. Коли б провели голосування закритим порядком, могло бути гірше, і цікаво, що тоді робили б керівники, від яких залежала заміна Гойди мною?

І ось збори відбулися. П. Й. Панч, М. П. Стельмах, О. В. Килимник “провели” на пост секретаря мою кандидатуру, і я формально став керівником відділення. Переді мною були місяці напруженої роботи, якою треба було оплатити й аванс, виданий зборами, обкомом партії, Києвом, треба було – головне – сплатити борг як письменнику, котрого без книги – рідкий випадок в практиці Спілки письменників, прийняли в члени СПУ та ще й “довірили” керувати письменницькою організацією – відділенням СПУ.

Що я вважав найнеобхіднішим зробити в організації? Тобто, яку мету як керівник творчого колективу я ставив перед собою? Яка була моя програма?

По-перше, я вважав необхідним консолідувати творчі сили, згуртувати навколо відділення актив, який давав би поповнення достойне письменницькій організації. Я вважав за гостру необхідність ліквідувати несправедливість стосовно письменників старшого покоління, котрі опинились поза літературним життям; одною з необхідностей було ліквідувати нерівне ставлення до літераторів, тобто той смішний поділ на “маститих” і “немаститих”, який відчувався протягом ряду років; була потреба подбати про згуртування тих, котрі хоч і були членами Спілки, та чули до себе нерівне ставлення і, зрештою, невиявляли жодних прикмет творчого діяння (Лінтур, Потушняк). Відповідальним завданням було повернути честь письменниць-

кій організації, підвищити оціночні критерії до творів, подбати про навчання літераторів, про дисципліну на зборах, котра має бути рівною для всіх – як членів Спілки, так не членів, як до тих, що мають книги, так до тих, що приходять у відділення з першим твором.

Необхідність диктувала розшукати літературну спадщину Дмитра Вакарова – поета, що був замучений у фашистських концтаборах в 1945 році і спалахнув яскравим, гнівним талантом опору і боротьби в 40-і роки – роки найжорстокішої неволі і гніту, коли на Закарпатті хазайнували угорські фашисти. Роботи, як видно, було досить, потрібна була добра воля, бажання, енергія й дужі нерви, крім вміння.

Щонайперше, я вирішив зібрати літераторів, з усіма поговорити, зокрема, зайнятися конкретно силами з старшого покоління. Я вважав необхідним в кожного побувати особисто, поговорити, розпитати про життя, дізнатися про настрої.

Березневого дня 1955 року я поїхав до Хуста, щоб навідатися до Маркуша. Маркуша я пам'ятав ще шкільним інспектором в Тячеві, коли вчився в сільській народній школі. Мені уявлявся він людиною симпатичною, скромною і від природи мудрою.

Був сонячний провесняний день. На фоні гірського неба окреслювалися контури старовинного Хустського замку. Приємно було проходити вулицею Хуста, з котрим у мене зв'язано так багато спогадів. Тут починалася моя юність, сюди 1935 року я прибув із села, щоб назавжди з нього піти, тут я провів 7 років за гімназійною партою. Боже, скільки хвилювань завжди обіймає мене, коли я в цьому місті, скільки хвилюючих дум переносить мене в далекі, неповторні літа!

З редакції районної газети я подзвонив в райспоживспілку, бо знав так, що саме там О. Маркуш працює бухгалтером.

– У нас Маркуш давно не работает! – почув я відповідь, попросивши, щоб його покликали до телефону.

– А ви не скажете, де він працює? – питаю я далі.

– Он работает, как будто бы, в конторе сельхозснабжения.

Дзвоню в сільгосппостач. Виявляється, що О. Маркуш працює саме тут. Домовився я з ним, що навідаюся в сільгосппостач і тут ми з ним зустрінемося.

Приходжу в міжрайонну базу. Шукаю О.Маркуша. В холодному, напівтемному півпідвальному приміщенні контори, в якій висів той характерний сопух дешевого тютюну, фанери, що зопріла від вологи, паперів і клею, я побачив за столом літнього, із загостреними рисами обличчя, чоловіка. Сидів він у ватяній фуфайці, зігнувшись своїм сутулим корпусом над бухгалтерськими документами, підогнувши під себе ноги, поверх черевик яких були взуті галоші. Я привітався, сів на стілець і відразу не знав, з чого розпочати свою розмову з ним.

– Як здоров'я? – питаю.

– Хвалитися нема чим. Знаєте, як в мої роки.

Невелика пауза. Я придивляюся до його обличчя й бачу мудрі, хитрі очі. Очі, котрі й справді немало бачили на своєму віку, проникливі, письменницькі, з добротою.

– А як письменницька робота?

– Письменницька? Я й боюся казати, що колись був письменником.

– А чому?

– Щоб знову не залишитися без роботи!

– А що таке? – нічого не розуміючи, розпитую я.

– Хіба не знаєте, що я кілька місяців не міг роботи дістати після звільнення з райспоживспілки.

Пізніше я дізнався, що на одних із закритих партійних зборів у райспоживспілці якийсь дурень (м'яко кажучи!) виступив з обуренням, як то може бути, що в системі райспоживспілки працює письменник, що колись, за чехів, мадяр, писав твори? Досить було цього, щоб письменника О. Маркуша звільнили з роботи, щоб він потім вештався без роботи, шукаючи посади для шматка хліба. Соромно, прикро, до болю прикро.

Дорогою додому – час був обідній – я звернув увагу на взуття О.Маркуша. Адже ж було по-весняному сухо і тепло, а О. Маркуш ішов у галошах.

– Чому Ви в галошах? – спитав я його, зацікавившись.

Маркуш на хвильку став, вийняв черевики з галоші – й я побачив пальці, що вилізли з рваних черевиків:

– Порвав, а за що купити нові, не знаю, – мовив він.

Далі ішли ми мовчки.

На прощання я попросив О. Маркуша, щоб підібрав усі свої оповідання в рукописах, всі книги, що колись друкувалися, надіслав до відділення, де можна буде прочитати й потім подумати про видання кращого з доробку...

Пізніше я дізнався про те, що О. Маркуш жив у хаті жида Золдана (хату жид купив від вчителя тоді, коли О. Маркуш вже жив у ній), що дружина О. Маркуша – літня жінка віком понад 60 років – змушена була прибирати в домовласника, по суботах розкладати вогонь, свічки палити і т.д., щоб тільки Золдан не підвищував плати за кімнату (О. Маркуш жив ув одній кімнаті од вулиці, не домагався виселення.) До речі, О. Маркуш мав власну хату в Тячеві, та оскільки вона була на самому кордоні чи при кордоні, потрапила в зону відчуження й була зайнята прикордонниками для їх цілей. Цікавий і той факт, що О. Маркуш протягом ряду років вів безплідну переписку з місцевими органами влади, писав у Київ, домагаючись, щоб йому за власну хату в Тячеві дали порядком рекомпенсації хату в Хусті чи тому ж Тячеві. Переписка нічого не давала, поки нарешті в цю справу не встряло і відділення Спілки. Після листів у відділення СПУ, після моїх розмов з Іваном Михайловичем Вашем, Іваном Гарагоничем пощастило нарешті добитися того, що О. Маркуш отримав у Хусті будинок замість того, що мав у Тячеві. Це була справді добра допомога для О. Маркуша, який мені завжди говорив: «Іване Михайловичу, тільки одну маю мрію – ще раз на старі коліна мати власний куток і власну стріху над головою...»

...Багато-багато можна б писати, говорити про життя-буття письменників старшого покоління в радянські роки, про те, як вони самі украли від себе 10 добрих років активної діяльності, як ми «допомогли» їм зробити це; про те, як нерозумні люди, що відали питан-

нями ідеології, не побачили того, що у нас було цінного, що треба було взяти на озброєння нашому часу.

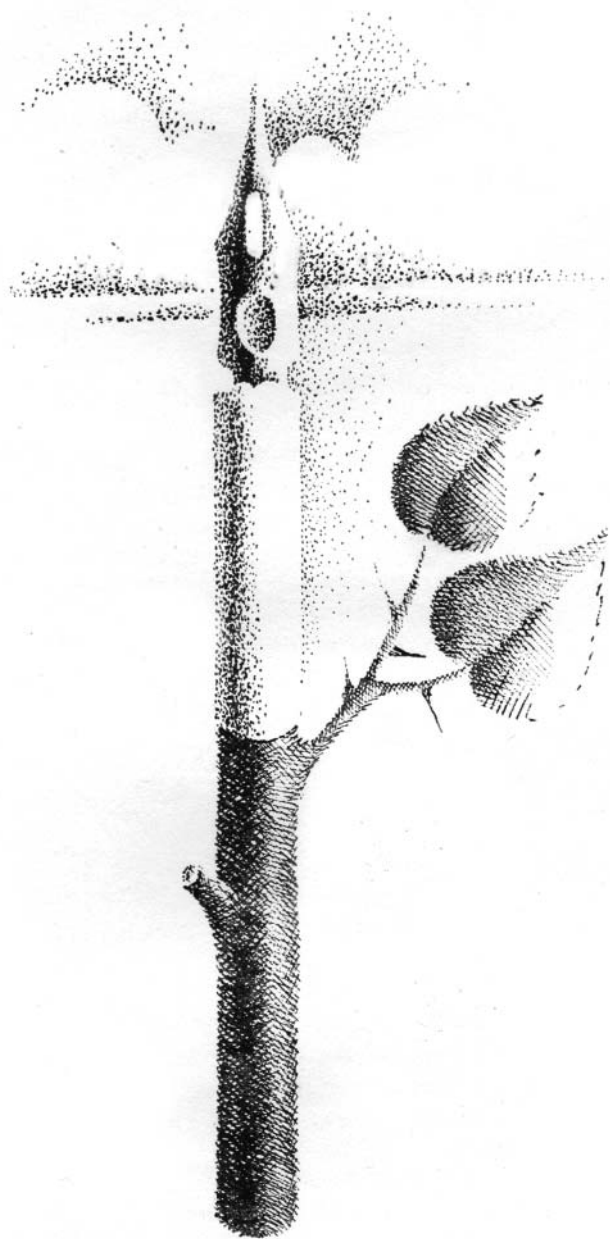
Питання письменників-закарпатців у радянські роки – це питання складне, нелегке, штучно заплутане, питання, яке заставляло вже й ще буде заставляти декого червоніти. Диким і нині вважаю факт, коли в минулому добре відомий письменник Лука Дем'ян – службовець-залізничник в Мукачеві – підмітав перон, будучи черговим по вокзалу. Диким вважаю момент (коли б тільки момент), коли не обходилися жодні збори інтелігенції, на яких би огульно, грубо, безцеремонно не критикувалися Ф.Потушняк, П.Лінтур. Диким вважаю момент, коли (не без вказівки зверху) Ю.Гойда скликав збори, на яких поставив питання про виключення Ф. Потушняка та П. Лінтура з рядів членів Спілки письменників (здається, 1952 р.) за те, що вони нібито давно нічого не пишуть. Насправді ж ті збори обернулися проти Ю. Гойди і тих, хто рекомендував їх скликати, бо всі охнули після того, як П.Лінтур виступив, показав гору матеріалів, над якими в останні роки працював, а Ф. Потушняк іронічно посміхнувся й сказав: “Поки письменник живий, його ніколи не можна хоронити. А буває й таке, що письменник тільки після смерті починає жити...”

Багато можна б розповідати про наших письменників. Кожного з них я знаю добре, бачу недоліки, позитивне, знаю досить глибоко душу кожного і настрої. Вірю і певен в тому, що колектив наш душний, творчо потенційний, що коли б він так страшно не був відірваний од життя, міг би багато робити корисного.

Чендей І. Щоденник // *Архів І. ЧЕНДЕЯ.*

РОЗДІЛ IV

Мовою документів

ДОКУМЕНТИ ПРО ЮРІЯ ГОЙДУ У ФОНДАХ ЦДАМЛМ УКРАЇНИ

Він прожив лише 36 років... На літературній мапі Закарпаття постать Юрія Гойди (1919–1955) посідає особіне місце. Доля відвела талановитому митцеві всього 36 років, та попри те, якщо взяти до уваги рік появи першої поетичної збірки під псевдонімом Г. Карпатський у серії «Библиотека современных угро-русских писателей»¹, за 12 років творчої праці авторові вдалося створити одинадцять книжок. Серед них і збірка російською мовою в авторизованому перекладі, що побачила світ у відомому московському видавництві «Советский писатель»². Варто наголосити й на тому, що вихід кожної збірки Ю. Гойди привертала увагу тогочасних відомих критиків, зокрема Л. Новиченка, П. Гуріненка, П. Лінтура, В. Попа та ін. Зрештою, вже по смерті поета М. Рильський³, який знав його особисто, у вступному слові до збірки поезій наголосив на тому, що поетичний доробок, який «залишився від нього, вражає й тішить простою вислову, ясністю думки, чистотою почуття, милозвучністю вірша»; мова його поезій «прозора й свіжа», із них він постає «співцем радісної людської праці», «пише переконано й переконливо», отож «має своє визначене місце в історії української радянської лі-

¹ Гойда Ю. Живая синь: стихи. Ужгород. 1943. 51 с.

² Див.: Хланта І. В. Літературне Закарпаття у XX столітті: бібліографічний покажчик. Ужгород. 1955. С. 159–161, 163.

³ 7.XII.1948 р. Ю. Гойда мав нагоду слухав виступ М. Рильського на вечірньому засіданні II з'їзду письменників України. Того ж дня у присутності М. Рильського виголосив промоу і Ю. Гойда (Стенограма з'їзду. Ф. 590, оп. 1, од. зб. 56, арк.176-180). – С. К.

тератури, в історії українського громадянства»¹. На жаль, в академічному виданні «Історії української літератури» (Київ, Т. 8, 1971) та новому двотомному виданні (Київ, Т. 2, 1988) про Ю. Гойду згадується лише побіжно в контексті літературного життя Закарпаття, хоча на момент підготовки згаданих історій літератури вже побачила світ критична розвідка В. Попа². Цей же автор 1968 р. успішно захистив кандидатську дисертацію про творчість Ю. Гойди в тому ж Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, де готувалися обидва видання історій³.

Варто зауважити, що про творчий набуток Ю. Гойди прихильно відгукувався І. Чендей, який 1954 р. став його наступником як керівник закарпатського відділення СПУ, у своєму «Щоденнику». Парадокс у тому, що згодом й І. Чендея також звільнять з цієї посади на підставі вигаданих гріхів партапаратниками та ідейно вірними комуністами-письменниками в січні 1959 р.⁴. Присутня на цьому судилищі Єлизавета Василівна Гойда, дружина покійного письменника, згадував І. Чендей, підійшла до нього й з «болючою посмішкою» точно продіагностувала сутність того, що відбувалося в середовищі закарпатського відділення СПУ: *«Іване, Іване, як я вас шкодувала! Як мені вас було жаль! Я тільки тепер побачила, в якому бруді і багні сидів мій Юрко протягом цілих семи років!»*⁵. Слід згадати, що у приватній бібліотеці І. Чендея зберігається збірка поезій Ю. Гойди з таким дарчим написом: *«На добру згадку про автора цієї книжки Івану Чендею від Є. Гойди. 3. VII. 1962»*. І. Чендей, як свідчать помітки на берегах книжки, уважно прочитав уміщені тут тексти, зокрема вступне слово М. Рильського. Особли-

¹ Рильський М. Слово про Юрія Гойду. *Поезії* / Ю. Гойда ; упоряд. Є. В. Гойди. Ужгород. 1962. С. 3–6.

² Поп В. Юрій Гойда. Київ. 1963. 188 с.

³ Поп В. Творчество Ю. Гойды и развитие поэзии на Закарпатье в 40–50-х годах XX ст. : автореф. дис. ... канд. филол. наук. Киев, 1968. 20 с.

⁴ Докл. див. : Капітан Л. І. Закарпатська філія спілки радянських письменників України: творча лабораторія чи інструмент «радянiзацiї». *Гуманітарний вісник*. 2014. Число 21. Вип. 5. Частина 2. С. 31–45.

⁵ Чендей І. Щоденник, запис від 11 січня 1959 р. о 2. 30 хв. ночі. Архів І. Чендея.

во імпував йому зачин класика літератури, уривки з якого згадано вище. До того ж побіч рядків Ю. Гойди, які цитував М. Рильський – *«Я сніп беру / Рясний і обнімаю / І вічність друга / В ньому відчуваю»*, – І. Чендей занотовує синім чорнилом: *«Прекрасно – поетично»*¹.

Працюючи в Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва України (надалі ЦДАМЛМ. – С. К.) у пошуках документів про І. Чендея, натрапив також і на ті, що стосуються життя і творчості Ю. Гойди (деякі з них представлено у цьому виданні). Документи, пов'язані з Ю. Гойдою, відклалися в різних фондах. Водночас в архіві сформовано окремий іменний фонд Ю. Гойди за № 281. Тут зібрано документи особового та творчого змісту, які датовано 1930–1965 роками.

Особливу цінність має «Особова справа Ю. А. Гойди», яка зберігається у фондї Спілки письменників України². Початок формування відповідних документів в особовій справі датується 21 травнем 1946 р., тобто днем заповнення особистого листка з обліку кадрів, який фіксує основні дати життя і творчості Ю. Гойди (бланк українською мовою, записи зроблено чорним чорнилом російською мовою).

Ю. Гойда народився в с. Зняцево на Мукачівщині, що натовді була під пануванням чехів. У графі «Національність» та «Основне сословіє (звання) батьків» відповідно вказано: «украинец» та «свинопас». Графи «Основне заняття батьків до Жовтневої революції» та «Основне заняття батьків після Жовтневої революції» не заповнено. За соціальним станом зараховував себе до службовців, а за професією – до педагогів, маючи на той час один рік стажу роботи. Належав до членів КПЗУ–ВКП(б) (партквиток №03887) з однорічним партстажем, тобто вступив у партію 1945 р. і був затверджений у її лавах Мукачівським та Ужгородським міськкомами партії. В інших партіях не перебував, партстягнень не мав, був членом проф-

¹ Гойда Ю. Поезії / упоряд. Є. В. Гойди. Ужгород. 1962. С. 4.

² Див. : Гойда Юрій Андрійович, поет. Особова справа, 21 травня 1946 – 25 лютого 1953. ЦДАМЛМ України. Ф. 590. Оп. 5. Од. зб. 82. Арк. 1-26. (Надалі у тексті будемо вказувати номери фонду, опису, од. зб. та арк. – С. К.).

3

Автобіографія

(Писати, як та по-батькові)

Гойда Юрій Андреевич (2. Карпатський).

Автобіографія складається до вільної форми, власноручно, без поправок і виправлень, з обов'язковим висвітленням у розповідальній формі питань, зв'язаних з трудовою, партійною і громадською діяльністю, а також всіх інших важливих моментів в житті того, хто складає автобіографію і його близьких родичів.

Я народився 15 марта 1919 года в селе Значево, Мукачевского района. Мій отець был помещиком у помещика Вираки. В 1931 году, когда часть помещицкой Вираки была разделена между бедными крестьянами, мой отец получил небольшой участок земли и занялся хозяйством.

Завершив 5 классов начальной школы, в 1932 году я поступил в Ужгородскую гимназию, где ~~до~~ 1940 г. окончил аттестат зрелости.

После окончания гимназии поступил в университет в Дебрецене, в качестве слушателя факультета географии и естественной истории. Тут я пробыл до 28-го марта 1944 года, после чего переселился в село Душоревка, Ужгородского района. Во время Великой Отечественной войны на Закарпатье, с июня 1944 года, был активным участником подпольной работы при группе Н. Г. Керми.

спілки, здобув вищу освіту (у дужках цієї графі уточнено – «без диплома»).

Щодо освіти, то спочатку Ю. Гойда навчався в Ужгородській гімназії (1932–1940 рр.), а згодом подався до Угорщини в університет Дебрецена на факультет географії та правознавства (1941–1944)¹, здобуваючи фах «правоведа», який не закінчив через політичні події того часу. У графі «Чи був за кордоном (включаючи службу в Червоній Армії)» зазначено – «нет». У розділі про трудову діяльність вказано, що з 1. XI. 1944 по 1. IX. 1945 рр. працював викладачем у Мукачівському педучилищі, а згодом з 1. IX. 1945 р. по 1. V. 1946 р., тобто на момент заповнення листка, завідував літературною частиною обласного Будинку народної творчості в Ужгороді. У пункті за №22 «Робота за сполученням (в момент заповнення особистого листка)» записано: «Редакция газеты «Закарпатская правда», Ужгород». Пункт №23 «Участь в центральних, республіканських, крайових, обласних, окружних, міських, районних виборчих органах» позначена прочерками. Пункт № 24 «Знання іноземних мов і народностей СРСР» засвідчує володіння Ю. Гойдою такими мовами: «немецкий» (слабо), «чешский, мадыарский, словацкий, русский, украинский» (добре). Саме в такому порядку розставлено пріоритети щодо знання мов. Як бачимо, українська чомусь на останньому місці, можливо тому, що у відповідній графі вказано національність – «українець».

Важливу інформацію про факти із життя поета дають відповіді на наступні пункти цього документа: у №25-му «Чи брав участь у революційному русі і чи зазнавав репресій за революційну діяльність до Жовтневої революції» (за що, коли, яких)» позначено прочерками, а от №26-ий «Чи брав участь у партизанському рухові і підпільній роботі (як вступив, де, коли і яку роботу виконував)» засвідчує про таке: «Работал как подпольщик в группе И. Керчи² и

¹ В автобіографії названо цей факультет географії та «естественной истории». – С. К.

² Йдеться про Керчу Івана Юрійовича (1914–1951), російськомовного письменника, організатора серії видань «Библиотека современных угро-русских писателей», з 1946 р. зав. облвно, а з 1950 р. – заступник голови облвиконкому. Докл. див. : Хланта І. В. Літературне Закарпаття у XX столітті..., с. 306–307.

содействовал партизанському отряду Героя Советского Союза п. п. Тканко¹». Наступні пункти про відношення до військової служби засвідчують, що в армії Ю. Гойда не служив, у бойових діях Другої світової війни участі не брав, у полоні не перебував, у військах та установах «білих урядів» також не працював. Цікавою є відповідь на пункт №31 «Чи знаходився на території, тимчасово окупованій німцями в період Вітчизняної війни (де, коли і робота в цей час)» – вписано: «Закарпатская Украина». Щодо пункту про стан здоров'я, контузій, поранень зазначено – «здоровый». До Жовтневої революції нагород не мав, судимостей та партстягнень також, був не одружений і мешкав за адресою: м. Ужгород, пл. Леніна, 1, «Закарпатская правда». Як бачимо, в той час стати членом Спілки радянських письменників України (надалі СРПУ. – С. К.) було не так просто, адже через анкетні дані все ретельно перевірялося, оскільки кожен новий член спілки мав відповідати вимогам, які ставила до «інженерів людських душ» компартія та інші державно-репресивні служби СРСР.

Тут варто згадати наявну серед документів особової справи партійну характеристику Ю. Гойди, затверджену на засіданні партбюро 13. XI. 1954 р. та засвідчену секретарем парторганізації відділення СРПУ К. О. Черкашиним. Ю. Гойда характеризується як здібний поет, однак недоліком його як комуніста і письменника є «недостатня робота над підвищенням свого ідейно-теоретичного рівня». Тут важливо наголосити на тому факті, що до представників інтелігенції, народжених у Закарпатті до возз'єднання, нова влада ставилися особливо прискіпливо, і, як твердив сам Ю. Гойда, це було для них, старшого покоління, своєрідним «клеймом історії».

¹ Йдеться про Тканка Олександра Васильовича (1916–2006), до війни працював директором Любешівського пед. технікуму на Волині, в роки Другої світової війни – підполковник, командир Закарпат. парт. з'єднання, після війни – канд. іст. наук, проф., упродовж 1953–1979 рр. обіймав посаду ректора Черкас. пед. ін-ту (нині нац. ун-т ім. Б. Хмельницького). У цьому ж ін-ті в 1956-1959 рр. на заочному мовно-літературному ф-ті навчалася Марія Іванівна Чендей (1924–2016), дружина письменника І. Чендея, який особисто знав О. Тканка. – С. К.

Відомо, що 6 вересня 1954 р. відбулися закриті збори партійного осередку Закарпатської філії СРПУ, на яких розглядалися персональні справи Ю. Гойди та П. Цибульського. Керівника філії звинувачено в тому, що у деяких письменників відчутна тенденція «втечі від сучасності», а окремі твори П. Клименка, М. Шоповала, О. Улинця, П. Ластівки вважалися взагалі «ідейно і художньо неповноцінними», до того ж недостатньо уваги приділялося й боротьбі з проявами клятого українського буржуазного націоналізму і таке інше. Постало питання про виключення Ю. Гойди з лав партії, однак обійшлося тим, що рішенням бюро Закарпатського обкому партії від 18. 09. 1954 р. його звільнили з роботи, а невдовзі «помилювали» й зарахували слухачем трирічної партшколи при обкомі партії¹.

Достатньо інформативною є й автобіографія Ю. Гойди, написана на спеціальному друкованому бланку фіолетовим чорнилом. Дізнаємося, що його батько Андрій служив свинопасом у поміщика Вірані, а коли 1931 року поміщицьке майно було розподілено між селянами, то йому перепав шматок землі і той почав займатися власним господарством².

Як уже згадувалося, що після гімназії Ю. Гойда навчався в Дебрецені, де провчився до 28 березня 1944 р., а до приходу Червоної Армії мешкав у родичів у с. Дубровка в Ужгородському районі. Крім персональних даних, поданих в особовому листку, з автобіографії дізнаємося й про початок його трудової діяльності в газеті «Закарпатська правда» з 1 травня 1946 р. на посаді літпрацівника.

Найбільш цінною в цьому документі є інформація про витоки та початок літературної творчості майбутнього поета. Ю. Гойда зізнається, що вже з 6-го класу гімназії «інтересовался літературной ра-

¹ Докл. див. : Капітан Л. І. Закарпатська філія спілки радянських письменників України..., с. 3-36.

² Дослідник В. Поп про службу батька Ю. Гойди зауважує таке: «З великими зусиллями йому вдалося придбати на виплат у пана клаптик землі-годувальниці. Це дало змогу допитливому хлопчикові з карими очима вчитися у початковій школі, а потім у 1932 році вступити до Ужгородської гімназії». Див. : Поп В. Юрій Гойда..., с. 8. – С. К.

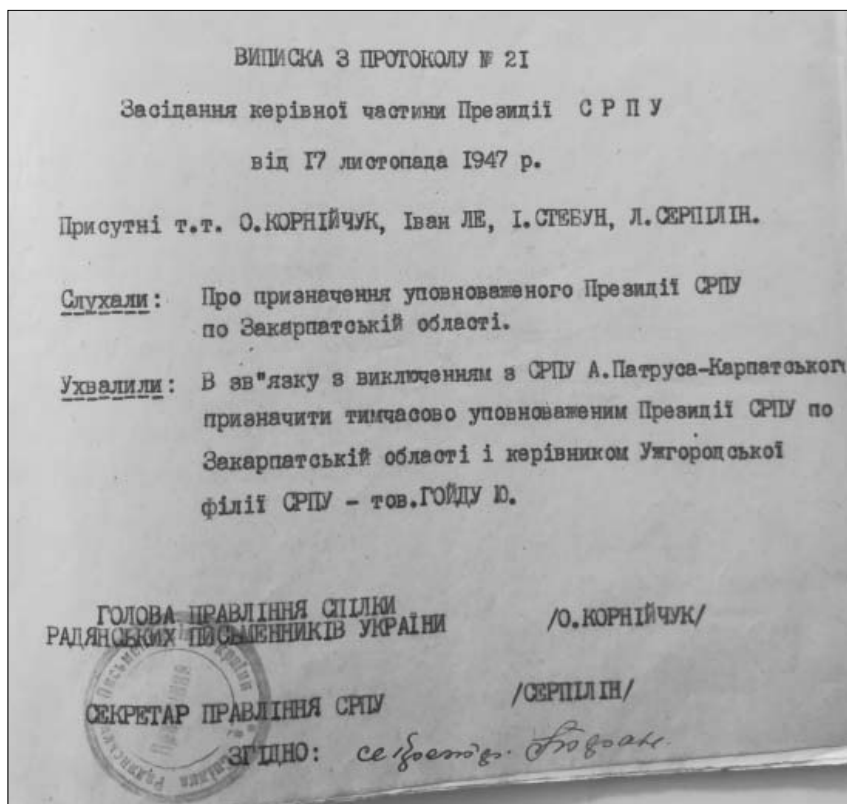
ботой». Друкуватися розпочав з 1939 р. на сторінках реакційних (за визначенням В. Попа)¹ газет «Русское слово» і «Русская правда». Навчаючись в Дебреценському університеті, брав активну участь у конкурсах поезії і двічі був відзначений нагородами – посів першу та другу премії². Відгуки про його поезії містили, окрім «Русского слова», й інші «реакційні» часописи: «Карпатский голос», «Літературна неділя», «Неділя» та «мадьярская крайне левая газета» «Голос народа». Ю. Гойда зауважує, що зараз, тобто на момент написання автобіографії, друкується на сторінках «местной газеты» «Закарпатская Украина».

Незважаючи на «преследования оккупанов», зізнавався Ю. Гойда, його сильно «влекло русское слово, выраженное искренними знатоками славянского сердца – Пушкиным, Лермонтовым, Достоевским, Толстыми, Некрасовым и Маяковским». Цей іменний перелік досить показовий: з одного боку, засвідчує не лише добру обізнаність молодого літератора із російською літературою, але, можна гадати, був і своєрідним «гарантом» того, що саме Ю. Гойді за любов до «знатоков славянского сердца» та активне «содействие партизанському отряду» підполковника О. Тканка довірили очолити закарпатське відділення СПУ. У цьому контексті слід звернути увагу на той факт, що на момент призначення його відповідальним секретарем він значився лише кандидатом у члени СП – а таких випадків практично в той час не було.

Прийом у Спілку остаточно затверджувався у Москві. Наявні архівні документи дають можливість простежити усі етапи проходження Ю. Гойдою в ті часи цієї непростой процедури. Так, зокрема, протокол №11-2 від 27 червня 1947 р. засідання кваліфікаційної комісії (до її складу входили І. Ле (голова), І. Кочерга, А. Головка, М. Терещенко) засвідчує, що заяви авторів та характеристики Кабі-

¹ Поп В. Юрій Гойда..., с. 30-31.

² Як зауважує В. Поп, що 5 квітня 1942 р. газ. «Русское слово» оголосила конкурс на кращі поезії та опублікувала твори 13 авторів із 26. Балада «Маруся» Ю. Гойди здобула найбільшу кількість голосів попри те, що зашифрований «нік» конкурсанта був позначений цифрою «13». У 1943 р. Ю. Гойда знову подався на конкурс, а його поезія «Ветер вост, ветер свищет» теж посіла призове місце. Докл. див. : Поп В. Юрій Гойда..., с. 30.

нету молодого автора, клопотання Закарпатської організації СРПУ були уважно розглянуті. Комісія ухвалила рекомендувати кандидатами до СП О. Підсуху, Д. Білоуса, М. Шаповала, Ю. Гойду. Справи К. Дрока, Д. Ткача та М. Дашкієва з розгляду було знято (Ф. 590, оп. 1. Од. зб. 47, арк. 1). 15 липня 1947 р. на засіданні президії СРПУ ухвала кваліфікаційної комісії щодо прийняття кандидатом СП Ю. Гойди була затверджена (протокол № 8 засвідчений підписами заст. голови СРПУ А. Малишка та відповідального секретаря Я. Баша) (Ф. 590, оп. 1, од. зб. 82, арк. 5). Як з'ясувалося, після цього необхідні документи, зокрема довідка форми № 2-а, надсилалися ще й на затвердження в ЦК КП(б)У. Це стосувалося кожного претенден-

та на членство у спілці. Довідка про Ю. Гойду датована 9 серпнем 1947 р., засвідчена підписом А. Малишка. Серед доробку значилася лише одна збірка «Живая синь» (1943)¹ та «стихотворения в периодической прессе» (Там само, арк. 6). 13 грудня 1947 р. наказом №122 по СРПУ на підставі Постанови президії (засідання відбулося 12 грудня 1947 р.) Ю. Гойду було затверджено кандидатом в члени СРПУ з 17 листопада 1947 р. (Ф. 590. Оп. 5. Од. зб. 82, арк. 8). У цьому контексті варто згадати цікаву бувальщину про вихід у світ згаданої збірки. В. Поп оповідає, що до встановлення радянської влади на Закарпатті більшість своїх книг місцеві літератори видавали за власний кошт. Так вчинив і Ю. Гойда: потайки від батька продав мішок кукурудзи (найбільш цінний і ходовий харч на Закарпатті), доклав до «незаконного» виторгу свої кошти за приватні уроки в родини заможних багатіїв і видав збірку «Живая синь» досить поважним накладом – 500 примірників (кукурудза таки була натові в ціні!).

26 вересня 1948 р. відбулося засідання Закарпатської філії СРПУ (протокол № 3), на якому було заслухано творчий звіт Ю. Гойди, зокрема як автора книжки «Люди моєї землі». Засідання ухвалило перевести Ю. Гойду з кандидатів у члени СРП та клопотала перед Президією СРПУ затвердити рішення Закарпатської філії (Ф. 590, оп. 5, од. зб. 82, арк. 15). 5 жовтня 1948 р. Ю. Гойда подав заяву на ім'я Президії СРПУ з клопотанням перевести його з кандидатів у члени Спілки, оскільки твердив, що «нещодавно в Ужгороді вийшла моя збірка віршів «Люди моєї землі», яка одержала схвальну оцінку» (Ф. 590, оп. 5, од. зб. 82, арк. 9). Тут слід зауважити, що більшість відгуків на цю збірку, зокрема Я. Гордона, Б. Гур'єва, Н. Ясько, П. Лінтура, з'явилися на сторінках «Літературної газети», «Закарпатської правди» та «Советского Закарпатья» значно пізніше – упродовж 14 жовтня – 28 листопада 1948 р. Правда, лише журнал «Вітчизна» (1948. – №2. – С. 171–191) опублікував у лютому статтю Л. Новиченка «Вперед і вище», у якій той прихильно відізвався про збірку Ю. Гойди².

¹ Див. : Поп В. Юрій Гойда..., с. 31.

² Див. : Хланта І. В. Літературне Закарпаття..., с. 159–160.

Президії Сіпівки Радянської Тимчасової
України
в.г. Гойди Пріз Андрійовича
кандидата до През. СРП

Заява

Принимайте мене з кандидатів
до През. СРП.

Нещодавно в уряді виїхав
моя, згоряла версія, "Моя моя земля",
яка одержала схвалення уряду.

5. 12. 48. до. Гойди

1 грудня 1948 р. відбулося засідання Президії СРПУ (протокол №12) (присутні А. Головка, О. Гончар, Л. Дмитерко, О. Копиленко, І. Кочерга, П. Панч, С. Скляренко, Ю. Смолич, І. Стебун, П. Тичина, П. Усенко), на яке було запрошено письменників, членів спілки (В. Суходольський, М. Пригара, О. Іваненко, С. Олійник, І. Гончаренко, С. Воскресасенко, Л. Смілянський, В. Кучер, В. Скомаровський, А. Шиян, П. Воронько, М. Шеремет, О. Підсуха, А. Турчинська та ін.), а також представника від «Литературной газеты» Розовського. На порядку денному було лише одне питання – прийом до СП. Слухалися справи Д. Г. Білоуса, Б. П. Степанюка, Г. О. Збанацького (був присутній), Є. І. Кривенка (був присутній), В. Є. Карасьової (була присутня), Є.Ф. Бандуренка, О. М. Батрова, Ю. А. Гойди, М. Т. Шаповала. Головував на засіданні Л. Дмитерко, протокол вела Н. Таран. Згідно з ухвалою Президії усі кандидати були прийняті до СП одноголосно (лише за Є. Кривенка один утримався), а розгляд

кандидатури М. Шаповала було відкладено, «оскільки необхідна присутність тов. ШАПОВАЛА при розгляді його заяви про прийом до членів Спілки» (Ф. 590, оп. 1, од. зб. 60, арк. 90–91). Для вступу необхідно було мати дві характеристики – Ю. Гойду рекомендував до вступу П. Тичина та Ю. Збанацький (збереглися їхні характеристики в особовій справі) (Ф. 590, оп. 5, од. зб. 82, арк. 16–17).

11 березня 1949 р. заст. відп. секретаря Правління СРПУ Є. Вавізель звернулася з листом до зав. відділом творчих кадрів СРП СРСР тов. Н. Жданової з проханням дати відповідь, чому не надіслано членський квиток Ю. Гойди, який неодноразово про це запитував її (Ф. 590, оп. 1, од. зб. 68, арк. 53). 6 квітня 1949 р. на адресу СРПУ надійшов лист із Москви за підписом зав. відділу творчих кадрів СРП СРСР Н. Жданової, у якому повідомлялося, що членський квиток на ім'я Ю. Гойди уже оформлено і найближчим часом буде відправлено в Київ (Ф. 590, оп. 1, од. зб. 68, арк. 60). 11 травня 1949 р. надійшов інший лист, у якому зазначалося, що членський квиток Ю. Гойди за №5251 надіслано, отож «просьба вручить [...] под личную росписку писателя, которую не задерживая выслать нам» (Ф. 590, оп. 1, од. зб. 68, арк. 65). Таким чином, членство Ю. Гойди остаточно документально підтверджено квітнем 1949 р.¹

Інші архівні документи фіксують факти кар'єрного зростання Ю. Гойди, зокрема призначення спочатку уповноваженим, а згодом відповідальним секретарем Закарпатської філії. Так, зокрема, 17 листопада 1947 р. (витяг із протоколу №21) відбулося засідання керівної частини Президії СРПУ (присутні: О. Корнійчук (голова правління), І. Ле, І. Стебун, Л. Серпілін), на якому розглядалося питання про призначення уповноваженого Президії СРПУ по Закарпатській області: «В зв'язку з виключенням з СРПУ А. Патруса-Карпатського призначити тимчасово уповноваженим Президії СРПУ по Закарпатській області і керівником Ужгородської філії СРПУ – тов. Ю. Гойду» (Ф. 590, оп. 5, од. зб. 82, арк. 7). Доче-

¹ В. Поп допустився неточності, твердячи, що «Президія СПУ 15 липня того ж року [тобто 1947 р. – С. К.] прийняла молодого автора до членів Спілки письменників України». Див.: Поп В. Юрій Гойда..., с. 57. Варто зазначити, що правильна тогочасна назва Спілки була така: Спілка радянських письменників України. – С. К.

15
Спілка Радянських Письменників України
ЗАКАРПАТСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ В УЖГОРОДІ

Ужгород, вул. Добрянського 1.

Тел. 21-68

В И Т Я Г з ПРОТОКОЛУ № 3
Засідання Закарпатської Філії Спілки Радянських
Письменників України

від 26 вересня 1948 р.
Закарпатська філія Спілки Радянських Письменників України на своєму засіданні заслухала творчий звіт кандидата в члени Спілки Радянських Письменників тов. ГОЙДИ Юрія Андрійовича, автора книжки "Люди моєї землі".

В зв'язку з його творчим зростанням і активною роботою з початкуючими літераторами.

У х в а л и л а:

Перевести тов. ГОЙДУ Ю.А. з кандидатів в члени Спілки Радянських Письменників в члени СРП.

Просити Президію Спілки Радянських Письменників України затвердити рішення Закарпатської філії

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР
ЗАКАРПАТСЬКОЇ ФІЛІЇ СПІЛКИ
РАДЯНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ
У К Р А І Н И

менно невідомо, чи був присутній на цьому зібранні сам Ю. Гойда, однак подальша його поведінка на закритих партійних зборах в Ужгороді 29. XI. 1947 р. дає підстави позитивно стверджувати про такий факт.

Справа в тому, що на цьому ж засіданні було заслухано інформацію П. Усенка про «антирадянську поведінку ужгородського письменника Патрус-Карпатського», після чого керівна частина Президії СП одногосно ухвалила про таке: «Виключити з Спілки Письменників Партус-Карпатського А. як буржуазного націоналіста, який ідейно не роззброївся» (Ф. 590. оп. 5. од. зб. 389, арк. 41). Як відомо, 12 жовтня 1947 р. Ю. Патруса-Карпатського ув'язнили за звинуваченням у націоналізмі та співпраці з чеською й англійською розвідками. На цій підставі його засуджено на 25 років та відправлено в табори Комі АРСР (пробув в ув'язненні до 24 листопада 1956 р., оскільки був «освобожден по прекращению дела за недоказанностью обвинений» (Особова справа А. Партус-Карпатського, Ф. 590. оп. 5, од. зб. 389, арк. 47)¹.

Залишається незрозумілим, що ж спонукало Ю. Гойду після позитивного вирішення питання про його призначення уповноваженим СП «розгромно» виступити 29 листопада 1947 р. на закритих партійних зборах первинної організації редакції газети «Закарпатська правда» проти А. Патруса-Карпатського та головного редактора газети ««Закарпатської правди» М. Климпотюка з доповіддю «Про буржуазно-український націоналізм і його прояви на Закарпатті»². Ймовірно, Ю. Гойда, на відміну від в'язня, зумів інтенсивно «ідейно озброїтися», а можливо, це був своєрідний тактичний хід, яким той хотів засвідчити свою відданість місцевій партійній та центральній владі, у тому числі й спілчанській,

¹ У цитованому бібліографічному покажчику І. Хланти «Літературне Закарпаття у ХХ столітті» (Ужгород, 1995, с. 539-540) у розділі про А. Патруса-Карпатського помилково вказано дату ув'язнення – «12 листопада 1947 р.» та дату реабілітації письменника – «20 жовтня 1956 р.». – С. К.

² Докл. див. : Капітан Л. І. Закарпатська філія спілки радянських письменників України..., с. 33.

щодо «ідейної надійності». Як згадувалося вище, цей гандж, брак «ідейно-теоретичного рівня», переслідував Ю. Гойду до кінця життя, і за іронією долі (закон бумерангу ніхто не відміняв) став причиною звільнення з роботи та спричинив його ранню смерть¹. Не виключено, що така «ідейна заповзятість» Ю. Гойди на цьому зібранні сприяла швидшому затвердженню на посаді відповідального секретаря Закарпатської філії СРПУ. Прикро про це писати, однак боротьба за «ідейну чистоту» письменника тривала й по його смерті, про що свідчить згадана нами літературознавча розвідка В. Попа. Тут йдеться й про «ідеологічну отруту» творів «українських буржуазних націоналістів В. Винниченка, Б. Лепкого, Г. Чупринки», які читав гімназист та студент Ю. Гойда, і про «російських символістів», «так звану Карпатську Україну» та її прем'єр-міністра Волошина, щедро фінансованого імперіалістами Німеччини та США», і про негідників-«жовтоблакитників», і про те, що збірка «Високі дороги» засвідчила поступове ідейно-художнє зростання Ю. Гойди» і т. п.

У цьому контексті варто згадати інший показовий документ радянської епохи, що стосується тої невідступної примари-«ідейності», яка переслідувала Ю. Гойду, а саме лист-заяву від 21. 09. 1953 р. Данила Єрмолайовича Кравченка, який іменує себе так званим штатпропом Ужгородського окружкому КП України, на ім'я головного редактора газети «Советского Закарпатья» В. Фесенка. «Штатпроп» звернувся з проханням опублікувати на сторінках партійного рупора статтю-відгук «Негодная лирика Ю. Гойды» (Ф. 281, оп.1, од. зб. 158. Арк. 1-5).

Справа в тому, що 20. IX. 1953 р. «Советское Закарпатье» вмістило добірку віршів Ю. Гойди («На вокзалі», «Дитині сниться мати» та «Сержант міліції»). Як твердить дописувач, згадані поезії він прочитав декілька разів і прийшов до однозначного ви-

¹ Зберігся лист І. Карабутенка, якого називали аташе української культури в Москві, до І. Чендея від 15. 06. 1955 р., у якому згадано про смерть Ю. Гойди: «Вместе с Вами мы глубоко скорбим по поводу безвременной кончины Ю. А. Гойды. Известие было тем более неожиданным, что еще совсем недавно мы видели Юрия Андреевича в Москве здоровым и бодрым...». Архів І. Чендея.

сновку, що така «лирика» «не только ненужная, но и вредная, так как лишена идейности, бессмысленна, ни к кому не обращена, не отражающая ничего, написанная вне времени, места, для кого угодно». Російськомовний «штатпроп», але щирий прихильник української словесності, рясно цитує рядки з творів Юрія Гойди й відповідно коментує їх. Так, наприклад, строфа *«Не хвилюйся, зустріч буде знов, / Бо прийде розлуці нашій край, / Лиш візьми усю мою любов, / А мені твою любов віддай»* «вразила» кляузника до глибини його «ідейно-партійної» душі й породила, зрозуміло, не світлі почуття, а «штатпропівське» роздратування: «Здесь автор призывает кого-то взять и кому-то «отдать» свою любовь», – але цього бути не може!!! – бо, на його переконання, у творах такого змісту Ю. Гойда (а це вже не по-радянськи, не по-комуністичному!) «тянется к индивидуализму, вместо призыва отдать все свои силы, знания и любовь своей советской, социалистической Родине, своему народу, борьбе за коммунизм». Особливо обурих нашіптувача вірш «Дитині сниться мати», у якому поет, твердить стукач, зводить наклеп на «нашу прекрасную советскую женщину, Мать, которую следовало бы писать только с большой буквы» (Там само, арк. 2). Конфідент Д. Кравченко звинувачує Ю. Гойду також і в тому, що той, мовляв, своїми «стишками» не оспівує колосальних змін у житті області, де панує «огромный, небывалый политический, трудовой и радостный подъем всех советских людей, вызванных решениями КПСС и советского правительства, которые ускоряют наше движение к коммунизму» (Там само, арк. 3). Отож, на підставі «штатпропівського» «аналізу» лише трьох поетичних творів Ю. Гойди Д. Кравченко заявляє: така лірика нікому не потрібна, оскільки є результатом «облачной» фантазії, до того ж не рядового поета, а керівника обласного відділення радянських письменників (а це вже гвалт і подвійний гріх!!!). «Штатпроп» закликає поета «спуститься с облаков на советскую землю, посмотреть вокруг себя, окунуться в советскую действительность», яка дає «массу самой богатой и радостной тематики», яку чомусь, з обуренням твердить «рецен-

зент», свідомо «не замечает Ю. Гойда, подавая пример вредной «лирики» (Там само, арк. 4).

Як не прикро це розуміти, однак маразматичну маячню Д. Кравченка редактор В. Фесенко сприйняв цілковито й напрочуд оперативно відреагував: 24 вересня 1953 р. надіслав на адресу бюро Закарпатського відділення радянських письменників офіційного листа з проханням обговорити цей опус на спеціальному засіданні, на яке «рекомендував» запросити й Д. Кравченка, а також працівників редакцій газет «Советское Закарпатье» та «Закарпатська правда» (Там само, арк. 5). Слід гадати, що таке обговорення відбулося, зважаючи на той факт, що натоді В. Фесенко як редактор поважної партійної обласної газети уособлював комуністичну партію як таку. Отож письменницька організація не могла не відреагувати на такий лист-рекомендацію. Зрештою, лист Д. Кравченка наштовхує на думку, що «штапроп» надіслав свою кляузу не випадково, виконуючи чийось волю. Невдовзі, як відомо, Ю. Гойду, «оспіувача індивідуалізму», таки «спустили» з «нерадянських» небес на квітучу закарпатську комуністичну землю та звільнили з посади відповідального секретаря СРПУ, тим самим форсуючи «наше движение к коммунизму», з яким і Ю. Гойда, і всі ми, нині суцї, на жаль, розминулися.

Серед документів, які стосуються діяльності Ю. Гойди як керівника філії та письменницької організації загалом, варто назвати протокол №80 засідання керівної частини СРПУ від 02 жовтня 1948 р.¹, на якому були присутні такі особи: І. Стебун, П. Усенко, С. Складенко, Л. Первомайський, Д. Косарик, О. Гончар, Л. Новиченко, М. Шамота, К. Дрок, М. Шаповал, Ю. Гойда, Розовський. На порядку денному було два питання: 1. Про роботу Закарпатської організації СРПУ, 2. Про план чергового номера «Літературної газети». З першого питання було заслухано інформацію від-

¹ Слід зауважити, що ухвалою керівної частини СРПУ від 9. X. 1948 р. (протокол № 83, головував заст. голови правління Л. Дмитерко, відп. секретар С. Складенко) у зв'язку з підготовкою до 2-го з'їзду письменників України Ю. Гойду, М. Шаповала та К. Дрока викликали до Києва на засідання секретаріату терміном на 6 днів. Усі витрати оплачувала Президія (Ф. 590, оп. 1, од. зб. 61, арк. 139-140). – С. К.

повідального секретаря Закарпатської філії Ю. Гойди, а в обговоренні його виступу взяли участь П. Усенко, Л. Первомайський, Д. Косарик, Л. Новиченко, І. Стебун (Ф. 590, оп. 1, од. зб. 61, арк. 126–127)¹. Які ж побажання та зауваження висловили промовці: керівництво філії орієнтується на «старих письменників, вихованих у капіталістичному суспільстві», слід виявляти та залучати творчу радянську молодь (П. Усенко), необхідно поставити питання про вивчення письменниками української літературної мови та організувати періодичну консультацію для початківців (Л. Первомайський), налагодити контакти з обкомом комсомолу (Д. Косарик), необхідно приділяти більше уваги у творах закарпатських письменників питанням радянської влади та партії більшовиків (Л. Новиченко), стан філії досить складний, керівництво не зуміло належно організувати літературне життя, посилити співпрацю з місцевою владою, широкий загальний мало обізнаний з творами закарпатських письменників (І. Стебун).

Як уже згадувалося, в ЦДАМЛІМ існує іменний фонд Ю. Гойди. Охарактеризуємо найбільш цікаві, на наш погляд, відкладені там документи. Зокрема, тут зберігається свідоцтво про народження Ю. Гойди (угорською та чеською мовами) та свідоцтво про одруження (радянського взірця) (Ф. 281, оп. 1, од. зб. 126, арк. 3–6). Батьки Юрія – Андрій Гойда (уродженець с. Гісбітекош) та Марія Бистрянин (уродженка с. Зняцево нині Мукачівського р-ну), – мали тоді відповідно 31 та 22 роки, за віросповіданням були греко-католиками. Запис у метричній книзі зроблено 16 березня 1919 р. У свідоцтві про одруження (Серія ЯР №325159) зазначено, що 26 травня 1948 р. Ю. Гойда (нареченому виповнилося 29 років) поєднав свою долю із Єлизаветою Василівною Мотринцею, 1926 року народження, родом із Підгород поблизу Мукачева, молодшою за нього на 7 років (свідоцтво видано Мукачівським загсом).

Особливу цінність має збережена копія машинописного тексту виступу Ю. Гойди на засіданні Закарпатського відділення

¹ Текст протоколу див. розділ «Документи». – С. К.

СРПУ в 1953 р. під оглавом «Письменники Закарпаття між двома з'їздами Спілки радянських письменників України» (Ф. 281, оп. 1, од. зб. 151, арк. 1-24). На чому ж акцентував увагу промовець, про які здобутки та недоліки в роботі філії говорив? Найперше, цікавою є інформація про кількісний склад письменницької організації – натовді було 10 дійсних членів СП СРСР¹, а також «біля 5 літераторів, які вже видали окремі книжки, але ще не є членами Спілки, понад 20 літераторів, які друкують свої твори на сторінках обласної та республіканської преси, а також біля 50-ти початківців, що роблять перші літературні спроби» (Там само, арк. 1). Якщо порівняти ці дані з 1946 р., коли утворилася філія (налічувала 3-х членів), то кількісно організація збільшилася. Серед творчих здобутків Ю. Гойда назвав вихід у світ оповідань М. Тевельова та його роману «Свет ты наш, Верховино», «Закарпатських оповідань» М. Томчанія, поетичних збірок В. Ладижця та С. Панька, фольклористичних праць П. Лінтура, новел та оповідань І. Чендея, який, окрім того, справедливо наголосив Ю. Гойда, «проявив себе як здібний сценарист, написавши сценарій до короткометражної кінокартини «Художники Закарпаття» (Там само, арк. 2).

У поле зору Ю. Гойди як керівника письменницької організації потрапили й представники молодшого покоління, зокрема прозаїки Ю. Мейгеш та П. Цибульський. Плідно працювали як автори нарисів К. Черкашин та П. Угляренко, публіцист М. Климпотюк (активно творив тоді свій роман про минуле Закарпаття «Гори паляють»). Йшлося про творчі успіхи й інших письменників, зокрема В. Древницького, В. Вовчка, В. Соколова, М. Вовка, К. Дрока та ін. У тексті доповіді фігурує ще чимало інших імен, які згодом стали відомими в Закарпатті та поза його межами, а деякі зійшли з літературної дистанції, й на сьогодні або малознані, а то й зовсім невідомі широкому загалові – Г. Коваль, М. Онацький, Б. Ярославцев, Й. Фігула, П. Ластівка, І. Сопільняк, В. Кралова.

¹ Станом на 21 липня 1947 р. до закарпатської філії входило 5 членів СП (П. Лінтур, Ф. Потушняк, А. Патрус-Карпатський, М. Тевельов), а також Ю. Гойда як кандидат в члени СП (Ф. 590, оп. 1, од. зб. 51, арк. 50).

Не забув Ю. Гойда й про угорськомовних письменників, які мали значні здобутки в літературі, зокрема Л. Баллу. Поповнення письменницьких рядів відбувалося завдяки роботі чотирьох літоб'єднань – при СП, угорське, в Мукачеві та при Ужгородському університеті, а також 25 літгуртків, які функціонували в області. Найавторитетнішим було літоб'єднання при Спілці письменників, яка проводила так звані «Літературні четверги», де виступали з творчим доробком як відомі митці (М. Томчаний, І. Чендей, В. Ладичець, М. Шаповал), так і письменники-початківці.

Цей документ цінний і в тому аспекті, що фіксує важливі «живі» факти літературного життя Закарпаття та «живу», не спотворену відповідними правками видавничих редакторів думку Ю. Гойди, розкриває місце і роль письменника в культурному житті краю. З виступу дізнаємося, що завдяки Ю. Гойді письменники часто практикували зустрічі зі своїми читачами – вони відбувалися фактично у всіх районних центрах області. Слід віддати належне Ю. Гойді за самокритичний аналіз діяльності закарпатського відділення за роки його правління: визнавав, що чіткої системної роботи загалом не було, як і «твердого порядку», а на «Літературних четвергах» обговорювалися «низькоякісні та малоцікаві» твори, поза увагою залишалася робота з молодими літераторами, особливо в райцентрах. Недоліком його роботи було й те, що послабився зв'язок з місцевою пресою, а виступи письменників на її сторінках були епізодичними, не практикувалася в газетах публікація літературних сторінок, не функціонувала критика як така, мали місце випадки творчого плагіату (йшлося про якогось Л. Редька). Як не прикро це визнавати, але проблеми, порушені ще Ю. Гойдою, постають й нині, бо, на жаль, письменник у часопросторі нашого комп'ютеризованого суспільства поступово втрачає свою важливу роль щодо плекання моральних цінностей, без яких неможлива побудова справжньої духовно й матеріально багатой держави.

На жаль, Ю. Гойда піддався впливові «всесоюзного» ідеологічного компартійного психозу з приводу публікацій Померанцева,

Ліфшиця, Абрамова, Щеглова на сторінках часопису «Новый мир» в 1953 році про сучасну літературу¹. Промовець наголосив, що ці публікації за своїм змістом «невірні», оскільки пропагують «шкідливі тенденції», оскільки їх автори засумнівалися в правильності та правдивості основних ідеологем того часу: ідейність, фальшива «життєва правдивість» радянської літератури; тобто заперечували «багаторічний досвід методу соціалістичного реалізму» як такого. Особливо критично Ю. Гойда відізвався про статтю В. Померанцева «Об искренности в литературе» (№12), у якій автор, на його думку, теоретично захищає «безідейність та аполітизм в літературі». На цих «політичних помилках» журналу «Новый мир», наголошував Ю. Гойда, слід вчитися й закарпатським письменникам. Як бачимо, отой комуністичний ідеологічний дамоклів меч тяжким тягарем висів не лише над Ю. Гойдою, але й над більшістю тогочасних письменників.

Беручи до уваги партійні настанови щодо естетичної цінності літератури, Ю. Гойда піддає гострій критиці збірку поезій свого колеги А. Афанасьєва «На обновленной земле», у якій від більшості уміщених там творів, небезпідставно наголошував він, «віє примітивом». У «критичну обойму» доповідача потрапили також Ю. Мейгеш (не зовсім справедливо) та П. Ластівка, автор п'єси «Міль». Загалом прихильно оцінивши повість Ю. Мейгеша «Новий день», оратор зауважив, що той ще «не навчився будувати нестримно розвиваючийся сюжет, не всі картини в творі вмотивовані, є багато ситуацій, які висять зайвими, підчас штучним вантажем». До «недохопів» талановитого прозаїка зачислав і відсутність логічного зв'язку між окремими епізодами в творі, невміння змалювати зовнішні риси героїв та добирати «першорядне». Особливо не подобалося Ю. Гойді те, що чимало уваги автор приділив пияцтву (треба зауважити, що цим грішили й деякі члени Спілки), до того ж «занадто уже безвільною вивів масу селян і занадто вже розперезаною куркульню під час, коли йшла мова і вирішувалася справа розподі-

¹ Варго нагадати про ухвалу Секретаріату ЦК КПРС від 23.07.1954 р. «Об ошибках редакции журнала "Новый мир"». – С. К.

лу куркульської землі» (Там само, арк. 17). Мав претензії і до мови твору «ростучого, вдумливого літератора» Ю. Мейгеша: часте вживання одних і тих же епітетів, наявність русизмів, неправильне вживання слів.

Щодо п'єси П. Ластівки «Міль» зауважив, що критика цього твору на сторінках республіканської та обласної преси була цілком справедлива, а від себе додав, що вона загалом «незріла і навіть політично хибна» й радше нагадує «поверховий фейлетон», у якому відсутня навіть «елементарна життєва логіка». Отож редколегія альманаху «Радянське Закарпаття» (з 1953 р. Ю. Гойда став його редактором) припустилася «великої помилки, надрукувавши цей твір» (Там само, арк. 18).

Свій виступ Ю. Гойда завершив повчальною та пафосною цитатою А. Макаренка: «Я відповідаю за те, щоб у моїй роботі був прямий, політичний бойовий вплив, тим сильніший, тим більший мій художній хист... Там, де я бачу ворога, я повинен першим намалювати його викривальний портрет, щоб ворог був якомога раніше знищений». Ці думки письменника вважав визначальними в житті закарпатських літераторів, адже вони «повинні створювати наші партійні і глибоко художні твори», які «допомагатимуть людям в побудові комунізму» (Там само, арк. 23–24).

Текст промови, як й інші документи, свідчать, що у житті Ю. Гойда загалом був «чесною і правдивою» людиною, та водночас не зміг зробити якогось відчутного творчого «прориву» як очільник відділення, не зумів, на жаль, розпізнати і своїх ворогів, які ж першими та при першій же нагоді його знищили. У цій боротьбі «прапор торжества» таки випав із рук Ю. Гойди, а сам борець передчасно поліг на полі битви в «побудові комунізму»¹.

Важливою складовою у процесі «побудові комунізму» в ті часи, особливо для письменників, була наявність Будинків твор-

¹ В особовій справі міститься копія некрологу Ю. Гойди (помер 2 червня 1955 р.), у якому зазначено, що походив із родини селянина-бідняка, а 1944 р. закінчив філософський ф-т ун-ту в Дебрецені (Ф. 590, оп. 5, од. зб. 82, арк. 25). Збереглася й творча характеристика на Ю. Гойду у зв'язку з його смертю відп. секр. правління СПУ С. Складенка, видана для Міністерства соціального забезпечення УРСР (Там само, арк. 24). – С. К.

чості. В особовому фонді Ю. Гойди збереглися документи, які засвідчують про його потуги як відповідального секретаря домогтися функціонування такої інституції і в Ужгороді. 27 червня 1953 р. на ім'я голови виконкому Закарпатської обласної ради депутатів трудящих І. І. Туряниці надійшов лист-клопотання за підписом голови правління СРПУ України М. Бажана, у якому йшлося про те, що закарпатські письменники висловили бажання про організацію Будинку творчості. Отож він клопотав перед обласною владою, аби та «придбала в гарному місці, недалеко від залізниці, будинок (особняк) кімнат на 8–10 з усіма вигодами». Лист завізований 4.07. 1953 р. заст. голови облвиконкому В. Решетарем: «Тов. Гойда. Прошу підібрати підходячий будинок і внести пропозицію облвиконкому» (Ф. 281, оп.1, од. зб. 147, арк. 3). З листа-відповіді президії СПРУ керівництву закарпатської облради за підписом М. Бажана та відповідального секретаря С. Склярєнка дізнаємося, що облвиконком запропонував збудувати такий Будинок творчості в мальовничому с. Жорнава Великоберезнянського р-ну на Закарпатті. Однак, як зазначено в документі, саме «через віддаленість Жорнави та брак коштів, потрібних для відбудови й поширення житлових будинків, де передбачається відкриття Будинку творчості письменників» СПРУ відмовляється від цієї пропозиції (Там само, арк. 6).

Вартими уваги є й документи про діяльність Ю. Гойди як депутата обласної ради трудящих (Там само, од. зб. 131). Збереглася агітаційна листівка з портретом Ю. Гойди, який балотувався по Ізянському виборчому округу №53. Кандидатом в депутати його висунули на загальних зборах колгоспники сіл Ізя та Нижнього Селища. Цікаво, що в анкетних даних у листівці, на відміну від особового листка кадрів за 1947 р., «покращено» соціальне походження майбутнього депутата: «родина селянина-батрака». Отож, не годилося, аби у раді народних депутатів засідав письменник, син «батька-свинопаса». Що не кажіть, але та клята «ідейність» таки переслідувала поета. З документів дізнаємося й про те, що, наприклад, 14 грудня 1954 р. відбулася восьма сесія третього скликання обласної

КАНДИДАТ У ДЕПУТАТИ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ
РАДИ ДЕПУТАТІВ ТРУДЯЩИХ

по Ізянському виборчому округу № 53

Гойда Юрій Андрійович

висунутий загальними зборами колгоспників колгоспів ім. Мічуріна
с. Іза та «Радянська Україна» села Нижнє Селище.

Юрій Андрійович ГОЙДА — уповноважений Спілки Радянських Письменників України по Закарпатській області — народився в 1919 році в родині селянина-батрака в с. Зняцево на Мукачівщині. Батьки його довгий час батракували у поміщика Вірані.

Після закінчення Ужгородської гімназії тов. ГОЙДА робить перші спроби в літературній творчості. Поет підносить свій голос протесту проти окупантів.

В 1943 році поет випускає свою першу збірку віршів, в якій приєд-

нує свій голос до тих, хто зі зброєю в руках боровся проти ненависних німецько-фашистських загарбників.

З перших днів визволення і возз'єднання Закарпаття з рідною матір'ю — Радянською Україною Юрій ГОЙДА приймає активну участь в літературному житті області. Його вірші друкуються на сторінках обласних і республіканських газет, в журналах «Огонек», «Молодой колхозник», «Вітчизна», «Дніпро» і т. д. В своїх віршах тов. ГОЙДА розповідає про велич нашої радянської дійсності, показує простих людей, піднятих Радянською Владою. З 1945 року тов. ГОЙДА член ВКП(б).

Товариш ГОЙДА приймає активну участь у громадсько-політичному житті області.

Виборці Ізянського виборчого округу № 53 по виборах в Закарпатську обласну Раду депутатів трудящих висунули тов. ГОЙДУ Юрія Андрійовича кандидатом у депутати обласної Ради депутатів трудящих.

Окружна виборча комісія Ізянського виборчого округу № 53 зареєструвала тов. ГОЙДУ Юрія Андрійовича кандидатом у депутати Закарпатської обласної Ради депутатів трудящих.

ради, на якій розглядалося питання про стан роботи культосвітніх установ, співдоповідачем на якій виступила відома ужгородська актриса К. Ф. Балог. Керівництво облради доручило Ю. Гойді провести обстеження стану культурних закладів у населених пунктах його виборчого округу та проаналізувати їхню роботу. Як би там не було, але натоді питання культурного життя було-таки на контролі радянської влади.

Цікавими для дослідника є нотатки Ю. Гойди у блокноті, виданому йому як делегатові 34 Закарпатської обласної партконференції, що відбулася 6–8 грудня 1951 р. (Там само, од. зб. 113, арк. 98–107). Про перебіг подій на цій конференції та критику Ю. Гойди першим секретарем обкому партії І. Компанцем докладно описано у згаданій статті Л. І. Капітан¹. Власне ці нотатки – це план виступу-відповіді (всього 16 пунктів) на закиди партійного керівника області щодо роботи письменницької організації та його творчості зокрема. Так, наприклад, Ю. Гойда записує таке: «Беседа с руководителем (парт.) должна поднимать человека, от руководителя человек не должен уходить с обидой на душе. Он должен уносить от него крылья. Компанец². Бойко³» (Там само, арк. 97).

Пункт перший – про кількісний склад Закарпатської філії (8 членів СРП СРСР, 4 кандидати, 40 взято на облік), та творчий ужинок (4 нові кандидати в члени і кандидати написали 7 повістей (4 надруковано), 3 романи (1 надруковано), 7 поем (6 надруковано), випущено 12 книжок художньої літератури (про себе записав окремо, назвавши такі збірки у прямокутнику: «Верховинська поема» (Ужгород, 1949), «Верховинський край» (Київ, 1950), «Сонце над Тисою» (Ужгород, 1950)). На звороті арк. 98 зауважено, що Тевельов, Шаповал, Томчаній, Дрок, Редько «систематически работа-

¹ Докл. див. : Капітан Л. І. Закарпатська філія спілки радянських письменників України..., с. 33 – 35.

² Йдеться про першого секретаря Закарпатського обкому партії Івана Даниловича Компанця. – С. К.

³ Йдеться про секретаря партії з пропаганди цього ж обкому Михайла Федоровича Бойка. – С. К.

Пролетарі всіх країн, єднайтеся!

ДЕЛЕГАТ

3-ї Закарпатської Обласної партійної конференції

_____ 1951 року.

Виступаюче
на з'їзді виступаючих і секретарів виступаючих

1. О Закарп. фільмачах Союзу Мис.

— 8 речей в с. с. с. р.

4 кадри

по взятках на з'їзд.

4 нові кадри в. р. і кадри.

найкращі:

7 повесел (11 кадрів)

3 романи (1 -и-)

7 поези (6 кадрів)

Книжки:

12 книжок худ. мис.

1. світанок в сарах - Май.
2. Верховини мис - К. Дрожа
3. шовкова грава - Шопіна
4. мизансцені виступ - (ром.) Тарн.
5. на півдні інше - Мавиня
6. мис с. р. - Кардашев
7. мис с. р. - Кардашев

Виступаючі
Виступаючі
Виступаючі

ли, как профессионалы». У полі зору відповідача був вихід нових книжок, перекладацька діяльність письменників, випуск альманахів, підготовка до декади української літератури в Москві, нарада літераторів в області, робота з молодими письменниками, співпраця з обком партії, робота парторганізації закарпатського філії СПУ (побіч цього пункту записано прізвище Лінтура з таким коментарем: «Сорняки у нас есть и всюду их нужно выкорчевывать») (Там само, арк. 102).

Цікава нотатка про згаданого уже секретаря М. Ф. Бойка в пункті №10 «Руководитель и его сила воздействия»: «Что ни говорят о Бойко, у него (слово «ошибки» закр. – С.К.) в работе серьезные срывы, но я знаю, что когда писатель выйдет из его кабинета, у него появляется охота работать» (Там само, арк. 102). Показовим є коментар і до пункту №11 «Руководитель и кадры»: «Нет плохих людей, кадров, а есть плохие руководители». Невідомо, чи щиро вірив Ю. Гойда у слова, які записав як відповідь якось Андрашко: «Мы творим грядущий день коммунизма. Наша советская жизнь уже прирекла всех этих Бирчаков, Панкевичев и Недзельских к гибели. Это же история трудового народа» (Там само, арк. 103).

Звертають увагу записи Ю. Гойди до пункту №14 «О языкознании, Сталин»: «Это важный вопрос. Большое событие, он представляет собой большой политико-воспитательный материал в условиях нашей области», однак, на думку автора нотаток, «отдел пропаганды обкома партии зевает», не впроваджує в практику цю працю Й. Сталіна. На думку Ю. Гойди, ця праця комуністичного вождя важлива в тому аспекті, що є джерелом спокою, упевненості радянського народу у свої сили, віри у своє прекрасне майбутнє, тоді як наші вороги перебувають у стані постійної істерії. Ця праця важлива для правильної побудови пропагандистської роботи саме на Закарпатті, твердив очільник письменницької організації (Там само, арк. 105– 106).

Як зауважує Л. І. Капітан, гідна відповідь Ю. Гойди компартійному обласному очільникові І. Компанцю ніяк не вплинула

на підсумкове рішення партійного зібрання, а навпаки – додала хмизу в огонь, тому в резолюції пленуму Ю. Гойду згадано в негативному контексті і, зокрема, його збірку «Верховинська поема»¹.

У фонді Держлітвидаву України зберігається машинописний рукопис збірки «Сонце над Карпатами» (Київ, 1951) (Ф. 730, оп. 2, од. зб. 166, арк. 1–157). Перша назва звучала як «Карпати», її скреслено фіолетовим чорнилом та вписано остаточну назву «Сонце над Карпатами». Це ж стосується і назв деяких розділів. Так, наприклад, «Карпатський край» виправлено на «Гірські пісні», у назві розділу «Угорська весна» закреслено підзаголовок «(з книги про Угорщину)» (Там само, арк. 59). Для дослідника поезії Ю. Гойди цей рукопис цінний тим, що він містить численні авторські правки, які засвідчують про присутність доопрацювання змісту окремих поезій, подекуди закреслено навіть кілька строф. Ймовірно, що на вимогу редактора, під кожним віршем від руки вписано дату його написання, що має важливе значення для вивчення етапів творчості митця.

У фонді СПУ № 590 зберігаються також стенограми пленумів та з'їздів письменників України, у яких, зокрема, брав участь і Ю. Гойда. Так, наприклад, 15 вересня 1947 р. відбувся пленум Спілки письменників, на якому від імені закарпатської філії виступив Ю. Гойда. Фактичним головою вважався А. Патрус-Карпатський, однак над ним уже зависла сталінська сокира й невдовзі в жовтні поета засудять на 25 років тюрми. Фактично, якщо розглядати стенографічно зафіксований виступ Ю. Гойди на цьому пленумі², то в контексті виявлених нами документів, а також Л. І. Капітан³, можна стверджувати, що це був своєрідний ідеологічний «аванс» як місцевій владі, так і тогочасному керівництву Спілки щодо подальшого очільництва закарпатською філією.

¹ Капітан Л. І. Закарпатська філія спілки радянських письменників України ..., с. 34.

² Текст виступу див. розділ «Мовою документів». – С. К.

³ Капітан Л. І. Закарпатська філія Спілки радянських письменників України ..., с. 43.

Тому цілком зрозуміло, чому Ю. Гойда піддав різкій критиці не лише вже таврованого А. Патруса-Карпатського, згодом реабілітованого¹ («ідейно, а навіть творчо і морально слабкий», «допустив цілий ряд грубих помилок буржуазно-націоналістичного порядку», «позитивно оцінює, навіть вихвалює творчість закарпатського «письменника» Гренджі-Донського – ярого націоналіста, вірного учня гітлерівських прислужників Олесе та Донського», «наші письменники відірвались від партії, і до цього часу ще не зрозуміли інтересів народу» і т.д.), але й Ф. Потушняка, за його визначенням, «найстаршого і найплодовитішого в минулому». Останнього звинувачував у тому, що його ідеалом була «творчість Вільяма Одена, І. Шервуда, Пруста і Джойса, Селіна і Елліота». Бо саме ці «величини», кепкує промовець, «заслоняють» закарпатцю «навіть Горького і Чехова, Франка і Коцюбинського, Пушкіна і Шевченка». Не будемо вдаватися в те, наскільки слушними в контексті сьогодення є «компаративістичні» міркування промовця, глибоко переконаного в тому, що саме «низькопоклонство перед Заходом» тримає Ф. Потушняка «в тенетах символізму та містицизму. Поет завжди блукає в тумані, бродить чорними ночами і шукає вічних духів». Отож, він щиро радить колезі «відірватись від лахміття буржуазних впливів, буржуазної філософії Фрейда і Бергсона, і свою творчу думку спрямувати в нашу радянську дійсність». Абсурдність звинувачення вражає, однак незаперечно сприймається широким загалом на згаданому пленумі, який, загал, був спрямований в «радянську дійсність».

Перепало й Ю. Боршошу-Кум'ятському², який «скотився до хуторянського замилювання природою рідного краю», й надалі уперто «оспіває старе село під горою, з дрібними горбатими хатами» і зумисне не бачить нових змін, де «ростуть деревообробні заво-

¹ Ю. Гойда, на жаль, не дожив до тих днів. – С. К.

² До речі, В. Поп стверджує, що «ідейною спрямованістю, бойовитістю і злободенністю своїх ранніх творів» Ю. Гойда продовжував традиції поетів Закарпаття 20-30-х рр., зокрема Ю. Боршоша-Кум'ятського, В. Гренджі-Донського, А. Патруса-Карпатського. Див.: Поп В. Юрій Гойда..., с. 21.

ди, а в самому селі будується нова школа, клуб, лікарня». Ю. Гойда вважав «великим гріхом Закарпатської організації СРПУ, її керівника», що лише два письменники відвідували «вечірній університет марксизму-ленінізму», адже радянський письменник, вважав він, «не оволодівший марксистсько-ленінською теорією, не може бути справжнім письменником». Оратор запевняв творчу публіку в тому, що й «письменники Закарпаття хочуть рости, хочуть працювати», тому покладають великі надії на «сильного, політично підкованого керівника філії СРПУ» (гадаю, що таким очільником десь підсвідомо вважав і себе), який «разом з нашим ЦК та тов. Кагановичем» (!!!) допоможе налагодити роботу, згуртувати письменників навколо партії, а закарпатські літератори стануть тоді «справжніми радянськими письменниками». На жаль, не судилося, бо саме за ці гріхи, про які йшлося у спічі Ю. Гойди, його ж фактично й було увільнено в 1954 р.

6–10 грудня 1948 р. у Києві відбувся II з'їзд письменників України. Від Закарпаття було делеговано 5 осіб: Ю. Гойда, П. Літур, Ф. Потушняк, М. Тевельов та М. Шаповал (кандидат у члени СП). Ю. Гойда мав право ухвального голосу, а П. Літур та Ф. Потушняк – дорадчого (Ф. 590, оп. 1, од. зб. 56, арк. 12). У стенограмі з'їзду зафіксовано виступ Ю. Гойди (помилково записано – Бойда) на вечірньому засіданні 7. XII. 1948 р. (головував Л. Дмитерко, у залі був і М. Рильський та інші знані письменники України), текст якого подано у цьому виданні. Чи не вперше з високої київської столичної трибуни прозвучали схвальні оцінки про творчість молодих прозаїків І. Чендея й М. Томчанина, які згодом стануть окрасою літератури не лише Закарпаття, а й української загалом. Порівняно із виступом на згаданому вище пленумі в 1947 р., ідеологічний запал, тенденційність та політична заангажованість Ю. Гойди дещо «пригасли», але остаточно й не зникли. Невідомо, чи встиг Ю. Боршош-Кум'ятський за такий короткий проміжок часу після критики Ю. Гойди переорієнтуватися у своїй творчості (а чи знав взагалі він про цей виступ?), однак у промові на II з'їзді очільник закарпатської філії збірку «хуторянського поета» Ю. Боршоша-Кум'ятського «Дві

долі» (Ужгород, 1948) називає серед кращих у доробку закарпатських літераторів.

Ю. Гойда бідкався: на Закарпатті працюють лише чотири члени спілки письменників і один кандидат (усі – делегати з'їзду), напевно знаючи, що на творчому узбіччі залишилися забуті письменники старшого покоління (О. Маркуш, С. Панько, Л. Дем'ян та ін., яких згодом поверне до літературної праці вже інший очільник філії І. Чендей, за що не раз буде критикований). Що ж заважало Ю. Гойді залучити та об'єднати старше й молодше покоління до спільного літературного гурту. Виявляється, що закарпатські письменники (особливо абсурдно це звучить нині) залишались під сильним впливом «західноєвропейських літературних шкіл, які ще й досі зв'язують руки деяким закарпатським письменникам».

В «тенетах символізму і містицизму», як з'ясувалося, перебував і присутній на з'їзді прозаїк Ф. Потушняк, який, турбувався промовець, «за останні два роки на сторінках преси не надрукував жодного нового твору з життя Радянського Закарпаття». Виголошене звинувачення, а тим більше на такому зібранні, породжує якнайменше подив. Чи усвідомлював Ю. Гойда те, що заяви такого змісту могли призвести до сумних наслідків у подальшій долі Ф. Потушняка. Зрештою, тим самим він демонстрував власну безпорадність як керівник, бо чому ж тоді «непродуктивного» письменника обрано делегатом з'їзду плідних та ідейно наснажених радянських письменників? Можна лише уявити, як морально почувався насправді талановитий літератор з привселюдно озвученими «хибними позиціями». Невже Ю. Гойда вірив у те, що молоді «письменники Закарпаття рвуть тенета обласної обмеженості, замкненості і вириваються за межі Карпатських гір, виходять на широкі простори дорогої Радянської Батьківщини». Таку спробу «розірвати тенета» свого часу зробив І. Чендей публікацією роману «Птахи полишають гнізда» (1965) та збірки «Березневий сніг» (1968). Однак насправді попав у непролазні «тенета обласної обмеженості, замкненості», адже ком-

партійні чиновники, до яких з надією про допомогу апелював на з'їзді Ю. Гойда, всіляко закривали «виходи» талановитим митцям на «широкі простори» літературної творчості, не випускали насправді за «межі Карпатських гір». Болісно вражає у цьому виступі (без найменшого наміру когось звинувачувати, у тому числі й Ю. Гойду, розуміючи всю складність того часу) комплекс закарпатського «малолітства», як влучно самоохарактеризував себе Ю. Гойда, почуття вічної «відірваності і творчого сирітства, яке нам доводилось відчувати протягом тисячоріччя» не лише від Великої України, але й від цивілізованого світу, зокрема Європи. Чи можна було досягти рівня кращих письменників лише консультаціями для початківців, наявністю фахових редакторів? – саме в цьому Ю. Гойда вбачав першочергову допомогу з центру та області. Зрозуміло, що ні, адже «свіжий струмінь» «вливає» насправді справжній талант, а не посередність, навіть якщо вона докладає для цього значних зусиль.

Збереглася й стенограма IV Пленуму СПРУ (№ 590, оп. 1, од. зб. 99, арк. 1-192), що відбувся в Києві з нагоди підготовки до декади українського мистецтва і культури в Москві у травні 1950 р. В обговоренні цього питання взяв участь й «уповноважений філії у Закарпатті» Ю. Гойда. У своєму виступі він зауважив, що письменники та митці Закарпаття активно готуються до цієї події. Так, зокрема, підготовлено музичний монтаж обласного народного хору за участі доповідача та М. Шаповала, у якому через народну творчість, особливо коломийки, народну музику, автори намагалися показати ті зміни, які відбулися в Закарпатті після возз'єднання з Радянською Україною. Ряд поетів працює над створенням текстів пісень про перетворення в цій стороні, згадано про вихід збірок М. Шаповала, М. Томчання, А. Афанасьєва. Загалом він відзначив, що підготовка до декади в Москві оживила роботу філії, відбулося, зокрема, обговорення нових творів, успішно пройшов триденний семінар молодих письменників, який став культурною подією в Ужгороді, адже в його роботі взяло участь 52 чоловіки. Результатом роботи семінару було те, що «виявлено» 5

здібних літераторів (на жаль, окрім учителя Ю. Мейгеша, не називає інших прізвищ), твори яких публікуватимуться у альманахах «Радянське Закарпаття» (№№6 та 7). Згадано про народного співаця Олексу Улинця, який володів унікальною пам'яттю та був неймовірним оповідачем. Ю. Гойда звернувся до керівництва спілки з проханням про налагодження тісніших контактів, аби частіше до Ужгорода навідувалися столичні знані письменники з мудрими творчими порадами. Цей виступ Ю. Гойди засвідчує, що закарпатська філія долала непростий та складний шлях творчого становлення, отож поставало чимало запитань та проблем, а відповідного досвіду, особливо щодо критичного аналізу творів місцевих письменників, бракувало й самому Ю. Гойді.

У фонді видатного поета П. Тичини (1891–1967) збереглися два листи Ю. Гойди з Ужгорода. Один на бланку депутата обласної ради від 24 серпня 1949 р. (цікавий збіг дат в контексті здобуття Україною незалежності, про яку, зрозуміло, Ю. Гойда не міг тоді й мріяти), у якому адресант повідомляє, що надсилає «свою частку поеми-листа до товариша Сталіна» й планує в кінці вересня прибути до Києва (Ф. 464, оп. 1, од. зб. 5924, арк. 1–2). Йдеться про колективну поему українських письменників, яку невдовзі опублікує «Літературна газета». Інший лист датований 25. 02. 1951 р., у якому йдеться про видання творів М. Томчання та Ю. Гойди з нагоди декади української літератури в Москві 1951 р. у київському Держлітвидаві. Ю. Гойда підготував рукопис, дібравши, як писав, «все краще із чотирьох книжок, додав два десятка нових віршів» й надіслав, як було домовлено, до Києва. Однак там вирішили, що ані збірку поезій Ю. Гойди, ані оповідань М. Томчання видавати не будуть. Це, зрозуміло, обурило Ю. Гойду, який справедливо наголошував на тому, що насправді це «зла насмішка над людьми. Навіщо планувати тільки заради того, щоб збивати людей з пантелику? І дуже прикро, Павло Григорович, що деякі керівники ще й сьогодні, за радянської влади, ставляться до закарпатців, як до пасинків». До того ж, нарікав Ю. Гойда, із тридцяти літераторів, які друкувалися в до-

радянському Закарпатті, лише двоє активно працюють, оскільки «капіталістичний світ залишив у нашій свідомості багато отрути». Отож, як відповідальний секретар Закарпатської філії прохав П. Тичину розібратися у цій ситуації й допомогти з виданням збірки (йшлося про зб. «Сонце над Карпатами», яка таки була надрукована), адже «важко працювати, коли відчуваєш, що сміються над тобою» (Ф. 464, оп. 1, од. зб. 8208, арк. 1–2)¹.

У фонді українського письменника Т. Масенка (1903–1970) збереглася копія «закритої» видавничої рецензії Ю. Гойди на цикл поезій фондоутворювача «Під київським небом» (№ 479, оп. 1, од. зб. 347, арк. 1–3)². Не з усіма критичними заувагами Ю. Гойди можна погодитися, зрештою, цей текст потребує окремого вивчення у контексті аналізу поетичного доробку Т. Масенка. Однак не зовсім привабливо звучать окремі оцінні судження Ю. Гойди про Т. Масенка, наприклад, такого штибу: «творчі можливості старого поета», «смаки початкуючого поета». Ріжуть око й мовні «недохопи» («слаба поезія», «слідуючу строфу», «підводячи підсумки», «дані поезії», «автор зумів позбавити згадані вірші», «іноді хороші рядки замічені випадковими прикрасами» та ін.). У текст закрався друкарський недогляд у реченні *«Поет повинен не тільки назвати почуття, але збудувати їх в людині»* (вірогідно, має бути «збудити»). Т. Масенко олівцем на полях тексту рецензії не без іронії нотує: «Добре сказано». Отож, загальний висновок рецензента, що «дані поезії Тереня Масенка не витримані як в художньому, так і в ідейному відношенні» не вселяють довір'я до рецензента, а навпаки – засмучують. Треба зауважити, що серед документів за тою ж одиницею зберігання є копія видавничої рецензії із видавництва «Советский писатель», яке рукопис збірки Т. Масенка до друку не схвалило (Там само, арк. 4–7).

У фондах Л. Хінкулова (1912–1986) (№637, оп. 1, од. зб. 236) та В. П'янова (1921–2006) (№976, оп. 1, од. зб. 8) відклалися кілька світлин. Так, зокрема, у фонді Л. Хінкулова є індивідуальна світли-

¹ Тексти обох листів Ю. Гойди подаємо у розділі «Мовою документів». – С. К.

² Текст рецензії уміщено там само. – С. К.

на молодого й красивого Ю. Гойди (1943 р., арк.1) та кілька колективних про перебування подружжя Смоличів на Закарпатті в 1949 р., яких супроводжували Юрій та Єлизавета Гойди. На одній із світлин на звороті напис чорним чорнилом: «В Карпатах. Біля ватри на Верховині. Смоличі і Гойди підсмажують сало на шпичаках по-верховинському», 1949 р. (арк. 5). Слід зауважити, що зі світлин на нас дивляться надзвичайно шляхетні, симпатичні, красиві й усміхнені інтелігенти.

У фонді В. П'янова виявлено колективну світлину, датовану 21. 04. 1952 р., м. Ужгород, на якій усміхнені та щасливі письменники Ю. Гойда, М. Томчаний, В. Ладжижець та В. П'янов.

Проаналізовані вище архівні документи яскраво характеризують епоху, у якій довелося жити й творити Ю. Гойді, у них живе дух часу, зафіксований у листах, стенограмах, протоколах, світлинах, записниках, рукописах, вони висвітлюють задушливу атмосферу, яка натовді панувала в Спілці письменників, де насамперед йшлося не про високий рівень художній творів, а про непопушність чітко визначених ідеологем. Непослушних карали, як, скажімо В. Скрипку, І. Чендея, П. Лінтура та ін. Зрештою, жертвою тої системи, якій так віддано служив, у постулати комуністичних ідеологем якої так щиро вірив, став і талановитий поет Ю. Гойда.

Він прожив лише 36 років..., але кращі поезії, створені ним, мають знати нинішні його земляки та й українці загалом.

ДОДАТКИ

**Виступ Ю. Гойди на пленумі
Спілки радянських письменників України
15 вересня 1947 р.¹**

Товариші, я буду говорити виключно про літературне життя Закарпатської області. Уже два роки народ Закарпаття бере активну участь у четвертій сталінській п'ятирічці. Трудящі нашої області зрозуміли, що сила і добробут нашої держави – це їхня особиста сила, їх особистий добробут.

Закарпатські солекопи дають по три норми за зміну, сваявські лісоруби завоювали першість у всесоюзному соцзмаганні робітників лісової промисловості. Трудящі області не заспокоюються на досягнутому. Вони наполегливо підвищують свою кваліфікацію і праця закарпатського трударя стає щодня продуктивнішою.

Однак, на жаль, є у нас ділянки роботи на яких помітне сильне відставання. Одною з таких ділянок є літературне життя Закарпаття.

У нас є філія СРПУ, яка нараховує три члена та 2 кандидата СРПУ. Є такі поети, як Ф. Потушняк, Патрус-Карпатський, В. Боржавін, М. Шаповал, П.Горецький, Боршош-Кум'ятський, Ф. Могиш, С. Панько. Всі вони мають по одній, а то і по кілька книжок. На Закарпатті працюють прозаїки – Й. Жупан, О. Маркуш, Л. Бездомний, драматурги – О. Сливка, Похазніков, Савчук, М. Дзюба і М.Тевельов, які недавно порадували нас хорошою п'єсою «Чим люди живі». Є цілий ряд талановитої літературної молоді. Голос

¹ Документи з ЦДАМЛМ України виявив та упорядкував зав. відділу національної бібліографії НБУВ проф. С. С. Кіраль. Усі документи публікуються вперше, подаються в хронологічному порядку. Мову оригіналу збережено. – *Упоряд.*

деяких письменників вже чути у трудовому ритмі області. Закарпатське облвидавництво у цьому році випустило 7 збірок поезій, а минулого - збірку віршів Патруса-Карпатського. У нас практикуються літературні середи, творчі зустрічі з київськими та московськими радянськими письменниками. Однак всі ці явища випадкові. Системної роботи з молодими письменниками в Закарпатті не має.

У переважної більшості літераторів помітний не тільки творчий застій, але навіть значний занепад. Багато поетів, які в минулому, під час окупації, давали гідну відсіч гнобителям, експлуаторам народу, несли в народ віру в нашу перемогу і укріпляли в ньому мрії про возз'єднання, продовжували також і після визволення іти в авангарді трудящих, та, на жаль, після року вони почали відставати і, нарешті, зовсім замовкли. Що саме спричинило це нездорове явище в літературному житті Закарпаття?

Ясну відповідь на це питання одержимо тоді, якщо розглянемо роботу Закарпатської філії СРПУ та її керівника, уповноваженого СРПУ – Патруса-Карпатського. Останній не виправдав високе довір'я партії. Він виявився ідейно, а навіть творчо і морально слабким для того, щоб керувати обласною організацією письменників, щоб згуртувати літераторів навколо партії. Не можна привести ані одного прикладу, коли б Патрус-Карпатський особисто порадив, творчо допоміг якомусь з письменників-початківців. Літераторів, які приносили до нього свої рукописи, він посилав на консультації до редакцій обласних газет, працівники яких заспокоювали авторів обіцянками. І тому зрозуміло, чому літературна молодь перестала звертатися за допомогою до обласної організації письменників.

Говорячи про літературне минуле Закарпаття, Патрус-Карпатський допустив цілий ряд грубих помилок буржуазно-націоналістичного порядку. У своїй статті «Голос і сумління народу», надрукованій на сторінках обласної газети «Закарпатська правда» за 1946 рік, а потім в «Літературній газеті», він позитивно оцінює, навіть вихвалює творчість закарпатського «письменни-

ка» Гренджі-Донського – ярого націоналіста, вірного учня гітлерівських прислужників Олеса та Донського.

З таким же захопленням писав Патрус-Карпатський і про «літературну діяльність» колишнього секретаря голови козявочної гітлерівської Закарпатської України 1939 р. патера Волошина.

Проблиски націоналізму та національної обмеженості знаходимо і в його збірці віршів «Одної матері ми діти».

Не дивлячись на те, що між літераторами, зареєстрованими Закарпатською організацією СРПУ, є понад десяток комуністів, при філії ще й досі не створено парторганізації. Патрус-Карпатський забув, що парторганізація – це рушійна сила на кожному підприємстві, в кожній радянській установі. Тому й не дивно, що деякі наші письменники відірвались від партії, і до цього часу ще не зрозуміли інтересів народу, продовжують стояти осторонь тої грандіозної перебудови, що саме зараз проходить в житті Закарпаття.

Тільки відірваність від партії, відірваність від марксистсько-ленінської науки призвела до того, що один із найстарших і найплодовитіших в минулому письменник Федір Потушняк ще й досі не зрозумів завдання літератури, її роль у житті трудящих і вперто продовжує наслідувати самих пошлых, аморальних, «аполітичних» представників чистого мистецтва Заходу.

Ідеал Потушняка – це творчість Вільяма Одена, І. Шервуда, Пруста і Джойса, Селіна і Елліота. Згадані «величини» заслоняють перед ним навіть Горького і Чехова, Франка і Коцюбинського, Пушкіна і Шевченка.

Низькопоклонство перед Заходом ще й сьогодні, як і десять років тому назад, тримає Потушняка в тенетах символізму та містицизму. Поет завжди блукає в тумані, бродить чорними ночами і шукає вічних духів.

Поезії Потушняка надумані, безперспективні, а його прозові твори просякнуті грубим, зоологічним натуралізмом, сумбурні за змістом та композицією і через те до читача зовсім не доходять. Ось що він пише у збірці «Далекі вогні» 1936 р.

По небеснім океані
Вічним духом божих піль,
Загорілися в тумані
Вогні срібних мережінь.
У великім бога зорі
Світ лиш міра і закон,
Божий дух купаясь в морі.
Всьо рожевий перезвон.

У збірці «Таємничі вечори» 1938 р. Потушняк надрукував таке:

Дай серцю дзвоник золотий,
Зоряний меч і уста діви,
Розкрита книга пустоти,
Вінок дощів паде в посіви ...
У чорній книзі на столі
Співають тіні-таємниці,
У чорнім плесі мертвих слів
Знов Діва-Риба серцю сниться.

Подібні вірші знаходимо також у його збірці «Можливості» за 1939 р. Ось один з них:

В мозку моїм ангел муки
Хоче скорої розлуки
Павуки німі, стоногі,
Заснували всі дороги,
Не піде вперед
Магомет...

В поемі «Павлович», уривки з якої надруковано в обласній газеті «Закарпатська Правда» за 1946 р. Потушняк пише:

Ідуть з вершин вогненнії язики
В село, де рідні стайні тепло пахнуть,
Змішавшись з снами зорь, великі
Знаки сузір'я на деревах, мов чахнуть...

Зрозуміло, товариші, що радянські письменники так не пишуть і не можуть писати. Потушняку потрібно відірватись від лахміття буржуазних впливів, буржуазної філософії Фрейда і Бергсона, і свою творчу думку спрямувати в нашу радянську дійсність.

Деякі закарпатські літератори скотились до хуторянського замилювання природою рідного краю. Поети Боршош-Кум'ятський та Петро Пойда ще й досі оспівують старе село під горою, з дрібними горбатими хатами і ніяк не в силі помітити того, що навколо закарпатського села сьогодні ростуть деревообробні заводи, а в самому селі будується нова школа, клуб, лікарня.

Ось, що пише Петро Пойда у вірші про м. Хуст:

Навколо замку, мов баранчики маленькі,
Хатиночки біліють рядочками,
Садочки навкруги пишються прекрасно
І чути, як несеться мила, рідна пісня
Зеленими горами і лісами...

Біда не в тому, що це вірш примітивний, а в тому, що він пахне минулим століттям. Радянський Хуст вже не такий, яким його описує тов. Пойда. Сьогодні в Хусті вже є взуттєва фабрика, фабрика по виготовленню капелюхів, тут працює великий деревообробний завод.

Великим гріхом Закарпатської організації СРПУ, її керівника є те, що вечірній університет марксизму-ленінізму в Ужгороді навідує всього два письменники, а ми добре знаємо, що радянський письменник не оволодівший марксистсько-ленінською теорією, не може бути справжнім письменником.

Другою важливою причиною, що гальмує закарпатських літераторів – це недостатня літературна критика та її погане тлумачення. Член СРПУ критик Лінгур замість того, щоб початком 1946 року допомогти письменникам області включитися в літературне життя Радянської країни і тим самим залучити їх до праці, – зайнявся іншими справами. Він цікавився церквою,

старовинною, тільки не літературою. Правда, не можна сказати, що у нас не було критики. У нас мала місце інтриганська критика. Зам. редактора обласної газети «Закарпатская Украина» тов. Гільбух, одержавши матеріали закарпатських письменників для консультації, використав їх для скомпрометування авторів. Таке ставлення до літераторів дуже сумно відбилось на літературному житті Закарпаття, бо це, на жаль, відбувалось тоді, коли письменники області зупинились на кінці старої путі і ждали від критиків, щоб ті показали їм нову путь – путь радянського письменника.

В області письменниками цікавляться тільки тоді, коли їх викликає Київ та й у тому разі тільки так, аби з голови стрясти. Закарпатський обком партії організації письменників приділяв уваги менше, аніж одному вуличному ларьку. Про це говорить той смутний факт, що наша організація існує вже другий рік, а свого приміщення ще й досі не має.

Зараз письменники згуртовуються навколо книжкового видавництва, хоч воно існує для того, щоб працювати над готовими творами і ні в якому разі над авторами. До редактора видавництва тов. Дзюби надіслано понад 600 рукописів. Зрозуміло, що проконсультувати всіх авторів він не має змоги. Частину кращих творів надруковано в обласному літературному альманасі, що незабаром вийде з друку, а частина не має свого надрукування.

Письменники Закарпаття хочуть рости, хочуть працювати. Але для цього треба їм створити умови, треба дати літературно-публіцистичний журнал хоч би на 4 друковані аркуші, і сильного, політично підкованого керівника філії СРПУ, який би зумів налагодити роботу з молодими письменниками, який би згуртував письменників навколо партії, який би допоміг нашим літераторам стати справжніми радянськими письменниками.

У нас вже два місяці ходять чутки про те, що правління СРПУ відряджає на Закарпаття нового керівника організації СРПУ в особі Тиміша Одудько. Та тов. Одудько в Ужгороді ще й досі немає. А ми

таки надіємося, що правління СРПУ разом з нашим ЦК та тов. Кагановичем допоможуть нам.

Ми просимо, щоб до нас частіше приїжджали відомі письменники, такі як тт. Корнійчук, Бажан, Тичина, Малишко, Рильський, Сосюра, Первомайський, Смолич, Панч і критики тт. Новиченко, Копиця. Ми взагалі всіх запрошуємо допомогти нам в нашій творчій роботі, бо ми бажаємо включитися в радянське літературне життя. (Оплески).

ЦДАМЛМ України, Ф. 590. Оп. 1. Од. зб. 40. Арк. 139–154.

№2

ПРОТОКОЛ № 80

Засідання Керівної Частини Спілки Радянських Письменників
України

Від 2 жовтня 1948 року

ПРИСУТНІ: т.т. Стебун, Усенко, Складенко, Первотайський,
Косарик, Гончар, Новиченко, Шамота, Розовський, Дрок, Шаповал,
Гойда.

Порядок дня:

1. Про роботу Закарпатської організації СРПУ.
2. Про план чергового номеру «Літературної газети».

I. СЛУХАЛИ: Інформацію Відповідального Секретаря Закарпатської філії СРПУ про роботу Філії.

Висловились:

Тов. УСЕНКО – Керівники Закарпатської філії орієнтуються на старих письменників, вихованих у капіталістичному суспільстві. Молодим авторам треба допомагати і виявляти їх здібності; виявляючи талановиту молодь, давати їй рости.

тов. ПЕРВОТАЙСЬКИЙ – Головною опорою Закарпатської літератури повинна бути молодь. Треба якомога ширше зв'язувати молодих письменників з загально-радянською тематикою. Поставити питання про вивчення української літературної мови. Треба створити в Закарпатті періодичну консультацію для початківців.

тов. КОСАРИК – треба звернути увагу на контакт в роботі з Обкомом комсомолу, що полегшить роботу Закарпатської філії СРПУ.

тов. НОВИЧЕНКО – В творах Закарпатських письменників недостатньо відображається суспільство. Треба, щоб письменники Закарпаття більше приділяли уваги питанню Радянської влади, партії більшовиків.

тов. СТЕБУН – Стан Закарпатської філії досить складний, бо товариші, які керують філією не зуміли організувати літературне життя так, щоб процес літературних явищ відбувався як треба. Відносини Закарпатської філії СРПУ з керівництвом Закарпаття треба змінити. Великим недоліком для СРПУ є мала обізнаність з творами закарпатських письменників.

УХВАЛИЛИ:

1. Відрядити керівну групу письменників СРПУ в Закарпаття для проведення роботи з початківцями, для проведення літературних вечорів і відповідних міроприємств.

2. Відібрати більш талановитих початківців і прислати у Київ для консультації до Кабінету молодого автора.

3. До 2-го зїзду письменників України поповнити Закарпатську організацію.

4. Закарпатській філії треба якомога більше провадити творчих вечорів.

ЗАСТ. ГОЛОВИ ПРАВЛІННЯ

СПІЛКИ РАДЯНСЬКИХ ПИСЬМЕННИКІВ

У К Р А Ї Н И

/ І. СТЕБУН/

ВІДПОВІДАЛЬНИЙ СЕКРЕТАР

ПРАВЛІННЯ СРПУ

/ С. СКЛЯРЕНКО/

ЦДАМЛМ України, Ф. 590. Оп. 1. Од. зб. 61. Арк. 126-127.

№3

**З виступу Ю. Гойди на з'їзді Спілки радянських
письменників України 7 грудня 1948 р.**

(Стенограма II з'їзду СПУ, 6–10 грудня 1948, т. I)

Три роки тому в сім'ю радянських письменників України прийшли і молоді літературні сили звільненого Закарпаття. Важко оцінити значення цього факту. Ще донедавна співуча душа закарпатських українців народжувала сумні коломийки про соціальне і духовне пригноблення. Народ співав:

Ой, могли б ми біду
Легше постраждати,
Коли можна про біду
Пісню заспівати.

Не такі пісні співають зараз на Закарпатті. Народ Верховини оспівує своє визволення з-під тисячолітнього гніту, оспівує щастя звільненої праці, щастя жити і творити в дружній радянській сім'ї.

Народні співачі, складачі коломийок І. К. Гурдзан, Олекса Улинець, Михайло Панько, Андрій Калин та інші є заспівувачами народного хору, – тисячі складачів коломийок, розкиданих по всіх селах Закарпаття.

З цієї народної гущі йде в літературу цілий ряд молодих літераторів. Здібні молоді поети (Василь Боржавін, Юлій Боршош, Іван Чопей, прозаїки – Іван Чендей, Василь Семич, Михайло Томчаній), хоч ще не заговорили на повний голос, але в їх творах відчувається гаряча любов до своєї соціалістичної Батьківщини...

Зараз в Ужгороді працює книжково-газетне видавництво, завдяки якому закарпатські літератори на цей з'їзд прийшли з сімома збірками віршів: «Весна» – збірка творів молодих поетів, «Син

землі» К. Дрока, «Поезії» та «Третя весна» Шаповала, «Дві долі» Боршоша-Кум'ятського, «Дружба» Долошанова і Горецького та інші, чотирма книжками оповідань та нарисів про радянських людей різних професій: «Наследники» Тевелева, «Карпати» Гижевського, збірка нарисів про свалаявських лісорубів «Свалаява» Ярославцева, книжка нарисів про людей молодих колгоспів області Савчука, а також з двома номерами літературного альманаху «Радянське Закарпаття».

Зараз на сцені обласного російського театру з великим успіхом іде п'єса Дзюби та Тевельова «Великі будні», яку премійовано на республіканському конкурсі.

За останні півроку сильно попрацювали також і письменники, що пишуть угорською мовою. Поет Дьорі переклав на угорську мову ряд творів Горького, публіцист і художній перекладач Шандор зробив хороший переклад Гайдара «Тимур і його команда» і зараз працює над «Прапороносцями» Гончара. Талановиті вірші про трудові звияти пише молодий поет Ласло Бако.

На Закарпатті зараз працює чотири члени і один кандидат до спілки письменників. Це критик Лінтур, поет і прозаїк Потушняк, прозаїк Тевельов, поет Шаповал і ін.

Крім згаданих товаришів, обласною філією СРПУ взято на облік понад 20 молодих літераторів (молодих за віком, але частіш за творчістю), з яких одного товариша рекомендовано у кандидати СРПУ.

Наполегливо працює над собою літературний молодняк...

Однак, говорячи про певні досягнення літераторів нашої області, не можна пройти мовчки повз ті недоліки у творах окремих літераторів, що гальмують їх творчий зріст. У нас, як ні в одній з областей України, залишились в літературному середовищі впливи західноєвропейських літературних шкіл, які ще й досі зв'язують руки деяким закарпатським письменникам. До сьогодні в тенетах символізму і містицизму перебуває член СРПУ Потушняк, який за останні два роки на сторінках преси не надрукував жодного нового твору з життя Радянського Закарпаття. Я не хочу детально зупинятися

на хибних позиціях Потушняка, бо я вже про них говорив минулого року на нашому пленумі.

...Багато оповідань і нарисів Тевельова надумані, не мають нічого спільного з життям. У тому вина нашого критика – члена Спілки^{*1}, який знаходиться під впливом західноєвропейських літературних шкіл і досі. Він милується надміру минулим закарпатських літераторів і не накреслює перед ними шляхи їх дальшого розвитку.

Наша письменницька організація при всебічній допомозі партії, зокрема, Закарпатського обкому КП(б)У і особисто першого секретаря тов. Компанця борються за чистоту радянської літератури на Закарпатті, за її велику ідейність і художність. Щоб ідеологічно озброїти літераторів в цьому році за вказівками обкому КП(б)У з лютого по липень працював семінар для письменників та художників, який зараз продовжує свою роботу...

Рішенням бюро обкому при облвидавництві створена парторганізація письменників і працівників видавництва. 18 листопада проведено обласну нараду письменників, в якій, крім членів СРПУ, взяло участь понад 30 молодих літераторів. Учасники наради разом з інтелігенцією Ужгорода заслухали лекцію секретаря Закарпатського обкому КП(б)У т. Компанця на тему «Партія і радянська література».

Доповідач накреслив пройдений радянською літературою шлях і зробив аналіз літературної спадщини Закарпаття до возз'єднання, а також творів, написаних за Радянської влади.

Письменники Закарпаття рвуть тенета обласної обмеженості, замкненості і вириваються за межі Карпатських гір, виходять на широкі простори дорогої Радянської Батьківщини. За останні півтора роки твори закарпатських літераторів друкувались на сторінках таких газет і журналів, як «Молодь України», «Сталінське плем'я», «Радянська Україна», «Комсомольська правда», «Дніпро», «Вітчизна», «Радянській Львів», «Огоньок», «Знамя» і інші.

Це все говорить про те, що письменники наймолодшої області

¹ Мова йде про члена Спілки письменників П. Лінтуру. – *Упоряд.*

воз'єднаної української землі ростуть разом з нашими лісорубами-орденоносцями, з майстрами високих урожаїв на полях молодих колгоспів, – героями соціалістичної праці.

Літератори Закарпаття хочуть вийти із свого малолітства, хочуть вирости до рівня кращих письменників України. Але в цьому нам потрібна допомога досвідчених письменників Києва, бо у нас в Ужгороді молодий письменник немає з ким порадитись.

Дорогі товариші! Закарпатці після тисячолітнього чужоземного гніту стали вільними, рівноправними громадянами нашої Вітчизни і ми вправі вимагати від правління і секретаріату СРПУ вжити всіх заходів до того, щоб літератори Закарпаття не відчували тієї відірваності і творчого сирітства, яке нам доводилось відчувати протягом тисячоріччя.

У чому ж полягає ця допомога?

У нас настала потреба організувати ширшу консультацію для початківців. Хоча зараз у нас працює літературна студія, але вона при своїй матеріальній базі не в силах задовольнити наші потреби. Президії СРПУ потрібно відряджати на Закарпаття частіше кваліфікованих літераторів, які б надавали нам на місці конкретну допомогу.

Кілька слів про обласне видавництво. Обласне видавництво зробило деякі кроки до того, щоб популяризувати творчість літераторів Закарпаття, але за останній час видавництво займається перестроюванням. На посаду головного редактора потрапляють випадкові, доволі літературні некваліфіковані люди. Так зараз на цій посаді сидить екс-кореспондент тов. Зданевич, який сам також дещо пише, але це слабкі спроби початківця. Крім того названий товариш не володіє українською мовою, а керує українським видавництвом. Мета названого редактора стане ясною, коли приведемо такі факти: зараз видавництво випускає літературний альманах «Радянське Закарпаття» № 3. В цей альманах тов. Зданевич запланував свою повість. До набору разом з усіма матеріалами альманаху Зданевич здав тільки одну половину повісті, а другої половини типографія чекала доки тов. Зданевич не набереться натхнення написати. В третій номер

альманаху увійшли хороші твори Потушняка. Замість того, щоб його підтримати, цей редактор-перестраховщик знімає його вірші з альманаху № 3. З простої причини – як би чого не вийшло.

Всі ці твори знімаються тоді, коли альманах уже зверстаний. Тов. Зданевич вже навіть встиг запланувати на початок 1949 р. видання своєї повісті, тоді, коли книжки літераторів членів і кандидатів спілки на 1949 р. чомусь в план не увійшли.

Ми просимо посилити наше видавництво кваліфікованими кадрами, які б надавали нам творчу допомогу.

Ми впевнені в тому, що ця допомога буде. А ми, письменники Закарпаття, прикладемо всіх зусиль для того, щоб влити свіжий струмінь у радянську літературу, як трударі нашої області вливають свою працю у труд народу нашої соціалістичної батьківщини.

«Бо всіх у нас порив один
Підняти відчизну працею своєю,
Коли гуцул іде до верховин,
Шахтар проходить далі під землею». (Оплески)

ЦДАМЛМ України, Ф. 590. Оп. 1. Од. зб. 56. Арк. 261–266.

№ 4

Листи Ю. Гойди до П. Тичини

24 серпня 1949 р.¹

Вельмишановний Павло Григорович!

Надсилаю Вам свою частку поеми-листа до товариша Сталіна. Коли будуть до мене якісь запитання, прошу звертатися на адресу: м. Ужгород, Червоноармійський проспект, д. 13, Телефон: 23-19. Кінцем вересня я буду в Києві.

З пошаною до Вас Ю. Гойда
Ужгород, 21. 02. 1951 р.²

ЦДАМЛМ України, Ф. 464. Оп. 1. Од. зб. 5924. Арк. 1.

¹ Зберігся конверт, рекомендований. Адреса: г. Киев, Ворошилова, 3 Союз писателей, Тычине Павлу Григорьевичу / г. Ужгород, Красноармейский просп., 13, Гойда Ю.А. Лист надруковано на бланку «Депутат Закарпатської Обласної ради депутатів трудящих». – С. К.

² Зберігся авіаконверт, рекомендований. Адреса: м. Київ, вул. Чуднівського, 5, кв. 7, Тичина Павло Григорович / м. Ужгород, вул. Першотравнева, 1, кв. 5, Гойда Юрій Андрійович. У папці є записки П. Тичини на окремих папірцях коричневим олівцем такого змісту: «Послати йому книгу свою», «Послати книгу свою», «Передрукувати листа, конверт знайти, бо адреси ж нема». – С. К.

№5

Вельмишановний Павло Григорович!

Прийміть щире привітання від синьої Верховини. Пробачте, що наважився непокоїти Вас. Дуже Вас прошу вислухати мене.

Готуючись до декади, правління СРПУ запланувало видати у «Держлітвидаві» до цієї дати і мою збірку поезій. Я вибрав все краще із моїх чотирьох книжок, додав два десятка нових віршів і відправив рукопис (3600 рядків) тов. Борецькому, який обіцяв дати його до роботи.

Кілька днів тому, редактор Закарпатського облвидавництва тов. Ладижець цікавився у «Держлітвидаві» долею моєї книжки. Але йому відповіли, що тов. Борецький розпорядився не видавати її.

Така ж доля спіткала і книжку оповідань нашого прозаїка Михайла Томчання (Томчаній), яку заплановано видати до декади в «Рад. письменнику».

Це зла насмішка над людьми. Навіщо планувати тільки заради того, щоб збивати людей з пантелику? І дуже прикро, Павло Григорович, що деякі керівники, ще й сьогодні, за радянської влади, ставляться до закарпатців, як до пасинків.

Я думаю, що прості люди Закарпаття, які за такий короткий строк міцно стали на соціалістичний шлях, які своєю відданою працею домоглися світового рекорду по вирощуванню кукурудзи, заслужили, щоб сказане про них слово було почуте на великому святі українського народу – на декаді в Москві.

Літератори Закарпаття працюють чесно. М. Томчаній за останні два роки надрукувався на сторінках «Огонька», «Дніпра» (3 рази), випустив книжку оповідань і написав повість про соціалістичні перетворення в нашій області. Я випустив за радянської влади чотири збірки поезій, підготував до друку книжку про нову демократичну Угорщину і працюю зараз над поемою про приреченість капіта-

лізму. І Ви знаєте, Павло Григорович, що нам, місцевим літераторам все це не так легко дається. Капіталістичний світ залишив у нашій свідомості багато отрути. Про це говорять хоч би той факт, що з тридцяти літераторів, які друкувалися в минулому, сьогодні активно працюють тільки два. Але деякі люди про це забувають. І їх дії говорять про те, що навіть і ті два літератори зараз непотрібні.

Дуже Вас прошу, Павло Григорович, розберіться і допоможіть нам. Адже важко працювати, коли відчуваєш, що сміються над тобою.

Наперед дуже вам вдячний.

З пошаною Ю. Гойда,
відповідальний секретар Закарпатської філії СРПУ

ЦДАМЛМ України, Ф. 464. Оп. 1. Од. зб. 8208. Арк. 1–5.

№6

**Виступ Ю. Гойди на IV пленумі СРПУ
(10–13 листопада 1950 р.), присвяченому підготовці
проведення декади українського мистецтва
в Москві в травні 1950 р.**

ГОЛОВА Слово має тов. Гойда, уповноважений нашої філії Закарпаття.

Тов. Г О Й Д А Якщо говорити про підготовку до декади українського мистецтва і літератури в Москві, то наші письменники вже включилися до роботи. Зараз уже готують музичний монтаж для обласного народного хору, який їде на декаду українського мистецтва до Москви. Робили тов. Шаповал і я. Може дивно, що поети робили музичний монтаж? Це така змістовна річ, яка відбиває минуле, прагнення до возз'єднання, возз'єднання й нові перетворення, які сталися за Радянської влади на Закарпатті. Музика буде народна, під коломийки, і ми використали здебільшого народну творчість.

Крім того, ряд поетів зараз працюють над текстами пісень про нові перетворення на Закарпатті. Це все готується в нас до декади по лінії народного хору.

Щодо роботи видавничої, то у нас вийшла збірка віршів Шаповала «Світанок», збірка оповідань Томчанія «Шовкова косиця», збірка «Мої друзі» Афанасьєва – уже в роботі. Взагалі, у нас є 5 речей: дві прозові і 3 поезії, які будуть до кінця цього року і в перші місяці 1951 року.

Взагалі ця декада українського мистецтва якось оживила роботу філії, роботу літераторів. Так, останні 1, 5 місяці у нас щосереді проходить обговорення нових творів, піднімаються деякі літератур-

ні питання щодо сюжету, щодо мови літературного твору. Виявляється ряд нових літераторів ще ніколи не виступавших. У нас пройшов 3-денний семінар з 12-го по 15-е число. В літературному житті області це було великою подією. В роботі приймало участь 52 чол., і саме головне працювали. Була загальна доповідь керуючого робітника Обкому, потім доповідь з аналізом прози і поезії закарпатських літераторів, потім працювали секції і все це закінчилось літературним вечором.

Що дала ця конференція, цей семінар. Те, що ми виявили 5 нових хороших літераторів, з якими варто працювати. Ми вже їх друкуємо в альманасі №№ 6 і 7, які майже зараз вийдуть, друкуємо нову повість і нові вірші. Повість автора Мейгеша¹. Це учитель, який написав повість про колгоспне життя, повість невеличка, але хороша. Потім ми виявили народного співця – Олекса Улинець. Правда, ми його 2 роки назад друкували, але зараз ми углубилась в його творчість. Це особлива людина, він нічого не записує, у нього якась надзвичайна пам'ять. Він на секції говорив 30 хвилин і я мусив його зупинити, бо треба було ще товаришам виступати. Потім він прийшов до мене на квартиру і говорив з 11 год. вечора до 6-ї години ранку. Йому кажуть – чого ви не записуєте? Бумажка, каже, загубиться, а я так краще знаю. Він пройшов півсвіту. Це був робітник, який вийшов з Закарпаття шукати долі по світу і на кінець повернувся в Закарпаття. Ми закріпили за ним людину-літератора від обласного видавництва, який повинен записати все це, допомогти йому і ми думаємо видати збірку його творів. Це буде дуже цікава збірка. Там такі чудові метафори, це те, від чого треба вчитись поетам.

Що готують наші літератори до декади українського мистецтва. Ми готуємо збірник на 20-25 друкованих аркушів. Зараз у нас набиравось матеріалу на 15-16 друкованих аркушів, про що можна говорити, що це відбиває життя Закарпаття. Але ми думаємо зробити книжку на 20-25 друкованих аркушів про Закарпаття. Тут будуть кращі твори наших художників Закарпаття. Зараз проходить вистав-

¹ Йдеться про повість «Новий день». – С. К.

ка робіт художників Закарпаття, яка показує значний зріст художників. З цією роботою ми справимось. Правда, я буду просити, щоб товариші, які частіше бувають в керівних інстанціях, інколи допомогли нам в цьому.

Тепер щодо підготовки до декади. Мені здається, що треба, щоб щось на російській мові видали в Москві про Закарпаття, або збірку кількох авторів, або щоб одне підібрати, щоб відбити нове на Закарпатті. Може це нескромно, може ми ще до цього не доросли на Закарпатті...

Ще у мене побажання, щоб все таки до нас на Закарпатті іноді приїжджали кращі літератори, які не просто виступили б і поїхали додому, а літераторів, які розглянули б творчість письменників Закарпаття. Майже всі літератори у нас, як і я, молоді літератори, які стоять приблизно на одному рівні. Дехто пише краще, дехто гірше, але немає людини, яка може сказати впевнено: це так, а це не так. Може приїхати на 2–3 тижні, може на місяць, щоб розібратись і сказати своє авторитетне слово.

У нас була така подія для нас, як цей семінар. Я просив тов. Збанацького, щоб приїхав хтось з кращих літераторів на цей семінар. Чомусь ніхто не приїхав. Мені тов. Збанацький сказав, що всі були в роз'їздах. Я все-таки прошу, коли ще буде у нас семінар, щоб приїхав хтось з кращих письменників до нас.

ЦДАМЛМ України, Ф. 590. Оп. 1. Од. зб. 99. Арк. 62–66.

№7

Гойда Ю. Письменники Закарпаття між двома з'їздами Спілки радянських письменників України¹

Товариші!

«Найважливішою і невід'ємною частиною радянської культури є література і мистецтво», – ці слова товариша Маленкова із його звітної доповіді на XIX з'їзді КПРС говорять про величезне значення літератури в житті нашого народу. Вони свідчать і про повсякденне піклування партії роботою письменників, завдяки якому радянська література стала передовою літературою світу, про піклування, завдяки якому, порівнюючи з минулим, незрівнянно зросла також і творчість письменників нашої області.

Зараз на Закарпатті працює 10 письменників – членів Спілки письменників СРСР, близько 5 літераторів, які вже видали окремі книжки, але ще не є членами Спілки, понад 20 літераторів, що друкують свої твори на сторінках обласної та республіканської преси, а також близько 50-ти початківців, що роблять перші літературні спроби.

За роки радянської влади на Закарпатті письменники області видали понад 3-х десятків книжок художніх творів. Це 4 книги оповідань Матвія Тевельова та його великий роман «Свет, ты наш Верховина», що вийшов не тільки на всесоюзну арену, але й став відомим далеко за межами нашої країни. Роман перекладено на українську, польську, чеську, німецьку, англійську мови, в Пекіні готується переклад китайською. Зараз автор працює над новою книгою роману.

¹ Текст виступу Ю. Гойди на засіданні Закарпатської філії СРПУ, 1953 рік. – С. К.

Читач полюбив кращі оповідання Михайла Томчанія, що вишли окремою книгою під назвою «Закарпатські оповідання». Багато творів М.Томчанія друкувались на сторінках республіканських та всесоюзних журналів. Днями в обласному видавництві вийде в світ його збірка оповідань для дітей «Скарби». Автор працює над новою книгою оповідань.

Чотири збірки поезії випустив Володимир Ладижець. Звернула на себе увагу всесоюзної літературної критики остання його збірка «Сопілка», створена для дітей дошкільного і молодшого шкільного віку. Це серйозне досягнення поета в цьому важкому жанрі. Зараз Володимир Ладижець написав збірку казок для дітей і продовжує роботу над давно розпочатим ним романом із життя солекопів.

Успіхом користується серед молоді книжка віршів Семена Панько «Школа в горах».

Дві збірки віршів угорською мовою видав поет Ласло Балла. Зараз автор працює над романом про боротьбу робітників і селян в минулому за своє соціальне визволення.

Петро Лінтур провів велику роботу з вивчення фольклору Закарпаття. Записані ним казки казкаря Андрія Калина, надруковані в обласній пресі, отримали прекрасну оцінку громадськості. В обласному видавництві вийде в світ книга казок А. Калина, записаних і коментованих Петром Лінтуром.

Ряд цікавих оповідань надрукував на сторінках обласної преси Іван Чендей, який проявив себе також як здібний сценарист, написавши сценарій до короткометражної кінокартини «Художники Закарпаття». Зараз І. Чендей готує до друку збірку новел.

Молодий прозаїк Юрій Мейгеш виступив із повістю «Новий день» і працює над новим прозовим твором.

Окремими книгами надрукували свої твори також літератори, які не є членами СРП.

Користується увагою художній нарис Костянтина Черкашина під назвою «Путь художника» – про творчий шлях нашого різб'яра Василя Свиди. Зараз Костянтин Черкашин працює над повістю.

Двома збірками віршів зарекомендував себе поет Анатолій Афанасьєв.

Три книги нарисів і дві повісті випустив Борис Ярославцев.

Визнання широкого читача знайшла книга Петра Добри «Двадцять років за океаном», літературний запис якої виконав Петро Угляренко. Він же автор багатьох хороших нарисів, надрукованих в журналі «Україна».

Колективну збірку поезій створили народні коломийкарі Олекса Улинець, Ілько Гурдзан та Михайло Панько.

З першою збіркою оповідань «Весняний вітер» виступив Павло Цибульський.

З ґрунтовними публіцистичними статтями виступив на сторінках обласної і республіканської преси Микола Климпотюк. Зараз він закінчує роботу над романом «Гори палають» – з життя трудящих Закарпаття в минулому.

Добре попрацював за останні п'ять роки поет Володимир Древницький. Про це свідчать уривки з його поеми «Рождение», опубліковані в обласній пресі. Днями цей твір під назвою «Верховинская поэма» вийде друком у видавництві «Советский писатель» в Москві.

Звертають на себе увагу читачів балади та ліричні поезії Григорія Ковалю. Нині поет допрацьовує збірку віршів, яка вийде в обласному видавництві.

З цікавими віршами виступили молоді поети – Василь Діянич, Василь Вовчок, Микола Осацький, Володимир Соколов, Микола Вовк та багато інших.

Свої перші оповідання опублікували молоді прозаїки: Юрій Бринзович, Лев Мансветов, Петро Гуріненко, Степан Лендєл, Л. Уральський, Ю. Керекеш, Ласло Кроо, Радій Полонський, Леонід Сікора й інші.

У жанрі сатири, крім Бориса Ярославцева, непогано зарекомендував себе байкар Іван Сопільняк.

Молодий драматург Дмитро Ластівка допрацьовує п'єсу «Загублена доля», побудовану за мотивами повісті Короленка «Без языка».

Треба відмітити велику роботу Григорія Похазнікова та Миколи Сидоряка, які написали сценарій казки «Беркут», що прийнятий Московською кіноіндустрією.

Серйозні спроби у створенні одноактових і повнометражних п'єс роблять молоді драматурги Віра Козлова і Йосиф Фігула.

Непогані п'єси для лялькового театру пише В. Тригольська.

Готують до друку свої перші повісті Василь Поліщук та працівник видавництва Володимир Панченко.

У важкому жанрі літературної критики пробують свої сили тт. Саламатін, Співак, Ариповський, Лустиг та інші.

В нашій письменницькій організації зросли і видали свої перші книжки ряд письменників, що зараз працюють за межами області. Це – поети М. Шаповал, К. Дрок, прозаїки С. Мартянов, М. Тарновський та дитяча поетеса Л.Зеленівська.

За останні роки зросли літератори, що пишуть угорською мовою: Ласло Бако (Балла – *упоряд.*), Василь Шандор, Ласло Кроо, про яких я вже говорив, а також вчитель В. Вантуш, колгоспник Калман Шоте, Роза Бакош, Олександр Бігарі, Тігомир Іван та інші.

Значну роботу провели наші перекладачі художньої літератури, зокрема перекладачі на угорську мову Василь Шандор, Ласло Бако та інші.

Сьогодні потрібно згадати також і про велику роботу Гната Ігнатовича, який повсякденно надає літераторам щирі поради в роботі над творами.

За останні роки покращила свою роботу редакційна колегія літературного альманаху «Радянське Закарпаття», вийшло дві книги художніх творів «За мир», а також книжка віршів і оповідань для дітей «Маленьким друзям». Схвальну оцінку читача отримав збірник «В сім'ї єдиній», виданий до 300-річчя возз'єднання України з Росією. Літератори області брали активну участь у створенні літературних портретів передовиків сільського господарства, кращих людей області. Ці нариси були надруковані в збірці «Золоте сузір'я» та окремими брошурами.

Основна організаційна робота відділення СРПУ проводиться через літоб'єднання при СРПУ, Мукачівське літоб'єднання та літоб'єднання при Ужгородському університеті. У нас нараховується також до 25 літгуртків.

Найміцніше літоб'єднання – це Ужгородське літоб'єднання при відділенні СРПУ. Основна форма його роботи – «Літературні четверги», на яких здебільшого обговорюються рукописи нових творів як старших, так і початкуючих літераторів. Тут багато разів обговорювались твори Томчанія, Древницького, Ладижця, Чендея, Панченка, Машахова, Райтмана, Горецького, Зеленеської, Шаповала, Кроо, Матянова та багато інших.

На літературних четвергах проведено ряд бесід із творчих питань. Це бесіди на теми: «Ідея і сюжет художнього твору», «Позитивний і негативний герой в літературі», «Основні риси ліричного вірша» та інші.

На літчетвергах заслуховувались творчі звіти таких письменників, як М. Тевельова, М. Томчанія, С. Панька та інших.

Важливу роль у зростанні письменників області відіграли творчі зустрічі літераторів із читачами. Лише в минулому році проведено близько 30 таких зустрічей. А за останні три місяці (під час канікул) 6 разів письменники області виступали перед читачами: перед слухачами сільськогосподарської школи колгоспних кадрів в м. Мукачево, перед залізничниками Ужгорода та станції Чоп, перед пропагандистами області, перед працівниками книжкової торгівлі.

Кілька письменників побували у творчих відрядженнях за межами нашої області і навіть республіки (С. Панько, М. Томчаний, М. Тевельов, В. Боржавін, В. Ладижець тощо).

Проводилась письмова і усна консультація при обласному відділенні СРПУ. Вийжджали бригади письменників у райони для надання допомоги початківцям на місцях (Мукачево, Берегово, Хуст, Свалява).

Зроблено чимало. Але все ж таки треба визнати, що обласне відділення СРПУ за останні роки працювало недостатньо. В його

роботі не було системи, твердого порядку, плановості, внаслідок чого різні заходи проводились без ретельної підготовки, на ходу. На літературних четвергах часто обговорювались низькоякісні твори. Це призвело до малоцікавих літературних обговорень, до нудних творчих бесід, які не згуртовували літературні сили навколо літоб'єднання при відділенні СРПУ, а навпаки – розхолоджували і відштовхували літераторів від «літературних четвергів».

Були періоди, коли на літературні четверги приходила дуже незначна кількість людей. Треба було знаходити вихід з такого становища. Бюро обласного відділення пішло по лінії найменшого опору. Замість того, щоб подбати про підняття рівня літературних обговорень, ми пішли на скорочення літчетвергів з 3 на 2 і навіть на один за місяць. Після таких «заходів» створилось враження, що літчетверги працюють не регулярно, і кількість літераторів на обговореннях стала ще меншою. Були спроби з боку обласного відділення СРПУ освіжити літчетверги як основну ділянку роботи присутністю на них широкої громадськості міста – інтелігенції, робітників. Але тому, що на обговорення ставились за відсутності зрілих творів слабкі рукописи або книги, літчетверги не завоювали любов громадськості.

Одним із істотних недоліків в роботі нашого відділення є відсутність систематичної роботи з літераторами-початківцями, особливо з тими, що працюють за межами Ужгорода, в районах. Адже на пальцях можна порахувати скільки разів обласне відділення протягом 5 років викликало кращих початківців для творчого звіту в Ужгород. Дуже незначну допомогу і вкрай рідко отримують початківці районів від спілки. Навіть тих кілька виїздів бригад ужгородських письменників не принесли належної користі через відсутність попереднього ознайомлення з творами початківців, що обговорювались в райцентрах. Це призвело до того, що літератори з районів за останні роки зростають дуже повільно. Адже тільки Юрій Мейгеш, Сергій Мартянов, Петро Горецький і Анатолій Афанасєв вирости до такого рівня, що зуміли видати свої перші книги.

Деякі літоб'єднання (такі, як Мукачівське літоб'єднання та літоб'єднання при Ужгородському університеті) за останній рік перестали працювати. Правда, з Мукачева вибули всі кращі літератори, які становили організаційне і творче ядро об'єднання (Мартьянов, Райхман, Саламатін, Горецький) і залишилось тільки 5-6 початківців, які без допомоги не можуть дати собі ради. Але не знаходить жодного виправдання розвалена робота у літоб'єднанні при Ужгородському університеті. Тут є всі можливості для вирощування молодих літературних кадрів. Але ректорат і громадські організації університету замість того, щоб допомогти літоб'єднанню, закріпивши за ним кваліфікованого викладача-літературознавця, всіляко перешкоджають роботі літоб'єднання. Так, на одну з «літературних п'ятниць», що проводяться в цьому літоб'єднанні, з'явився викладач університету тов. Антошин, і в самому розпалі обговорення змусив більшу частину присутніх студентів-початківців піти на його семінар, який, між іншим, за розкладом уроків повинен був проводитись наступного дня.

Недоліком в нашій роботі треба вважати і відсутність міцних творчих зв'язків з місцевими газетами. Письменники області дуже рідко виступають на сторінках преси з художніми нарисами, фейлетонами, публіцистичними статтями.

Не йдуть на зустріч молодим письменникам і редакції обласних газет. Вони роками не дають літературних сторінок, що гальмує вирощування початківців і популяризацію творів старших письменників. Взагалі, деякі працівники обласної преси, зокрема, в редакції «Закарпатської правди», і до художнього слова, і до письменників ставляться з холодком. Замість того, щоб пропагувати серед читачів твори письменників області, газети іноді порядком сенсації друкують на них безпринципні, наклепницькі рецензії, авторам пред'являють безпідставні обвинувачення.

(Я маю на увазі рецензію в одному з номерів «Советского Закарпатья» під заголовком «Халтурная книга» – на збірку віршів М. Шаповала, неетичну замітку в «Закарпатській правді» під рубрикою «З

останньої пошти» на повість М. Томчанія «Наша сім'я», а також безпідставні обвинувачення В. Ладижця і особисто мене у статті про звітно-виборчі збори письменницької парторганізації).

Беручи приклад з обласних редакцій, районні газети теж не стали осередками, навколо яких повинні згуртовуватись літератори-початківці.

Політико-виховна робота, як і робота з підвищення рівня майстерності стоять у нашій організації на досить низькому рівні. В цьому винен я як керівник відділення, а також партійна організація відділення (секретар тов. Черкашин), що протягом двох років ні разу не займалась творчими питаннями.

Ще не все зробила наша письменницька організація із залучення до творчої роботи місцевих літераторів, що писали і активно друкувались до визволення Закарпаття, а зараз чогось відмовчуються. Тут маються на увазі такі товариші як член СРП тов. Потушняк, а також М. Попович, П. Продан, В. Боржавін, Ю. Боршош-Кум'ятський, К. Красін-Галас, І. Калабішка, О. Маркуш, І. Комловші та багато інших. Ми сподіваємось, що ці товариші сьогодні виступлять і скажуть про те, що їм заважає стати знову на творчий шлях.

У творах письменників області деколи дає про себе знати відсутність знання життя. Це тому, що літератори, зокрема, члени Спілки, мало бувають на виробництві, засиджуються у своїх ужгородських квартирах. Навіть платні творчі відрядження не завжди доцільно використовуються нашими письменниками.

Сьогодні потрібно говорити також і про відсутність політико-виховної роботи серед літературного активу області. Це, і тільки це призвело до того, що колишній член спілки Л. Редько зайнявся плагіаторством, літературною крадіжкою, за що у свій час справедливо був виключений з письменницьких лав. Правда, Л. Редько усвідомив допущену ним помилку і зараз чесно працює над новими художніми творами. Я особисто теж допустив велику помилку у своїй заяві на ім'я першого секретаря обкому КПУ, де проявив елементи політичної сліпоти, не правильно зрозумівши політику нашої партії

по відношенню до місцевої інтелігенції, за що поніс партійне стягнення.

Не задовольняє читача і потреби письменницької організації орган обласного відділення СПРУ, літературний альманах «Радянське Закарпаття», який виходить із великим запізненням і часто з неякісними творами. З вини редакційної колегії, в першу чергу особисто моєї як редактора, альманах ще не став справжнім осередком у вихованні і вирощуванні літературної молоді.

У своєму виступі на XIX з'їзді партії товариш Фадєєв назвав головні недоліки в роботі радянських письменників: «Багато письменників, – говорив він, – вивчають життя недостатньо глибоко, або ж не повністю розуміють те, що бачать. Мало серед нас людей, які систематично займаються марксистсько-ленінським навчанням, мало літераторів із всебічними знаннями». Ці слова Фадєєва є дзеркалом, в якому повністю відбилися і недоліки в роботі працівників літератури на Закарпатті.

Новою могутньою зброєю в боротьбі за ідейну чистоту радянської літератури є рішення XIX з'їзду КПРС. В доповіді товариша Маленкова на XIX з'їзді дане марксистське визначення типового, основної сфери виявлення партійності в реалістичному мистецтві, підкреслюється, що «проблема типовості є завжди проблема політична».

Положення про політичний зміст проблеми типовості доводять, наскільки хибним і неприпустимим є відрив ідеологічного аналізу літературного твору від аналізу його художніх особливостей, відрив, на який грішать багато наших критичних праць. Тут яскравим прикладом можуть послужити деякі рецензії, як рецензія К. Лустіга та М. Саламатіна на повість М. Томчанія «Наша сім'я». Рецензенти підходили з різних боків до одного з центральних героїв повісті – директора школи Чумака, шукаючи в ньому різні недоліки. Але через неправильне розуміння типовості, вони не помітили відображення у постаті Чумака те, що він не є справжнім типовим позитивним героєм, бо людям типу Чумака притаманне повсякденне зростання, а Чумак в повісті Томчанія занадто багато допомагає

зростанню інших, сам чомусь не зростає. Значить Чумак не несе того навантаження, яке вимагає від нього роль головного позитивного героя.

Тов. Маленков спрямовує нашу увагу на головне, що властиве художньому творові – на типовість зображуваних в ньому образів і явищ, вказуючи, що саме тут виявляються ідейність та партійність твору.

Виходячи з положення, що смаки радянської людини виховуються партією на найкращих творах літератури і мистецтва, товариш Маленков ставить перед письменниками і художниками вимогу в своїх творах «бичувати пороки, хиби, хворобливі явища», що мають поширення в суспільстві, розкривати в художніх образах людей нового типу, в усій красі людської гідності і тим самим сприяти вихованню в людях нашого суспільства характерів, навиків, звичок, вільних від язв і пороків, породжених капіталізмом».

Правда, деякі критики і письменники однобоко зрозуміли цю настанову нашої партії і замість повного показу життя стали шукати в нім одні негативні явища.

Так, у журналі «Новый мир» були надруковані статті з питань сучасної літератури (Померанцева, Ліфшица, Абрамова, Щеглова) з неправльними і шкідливими тенденціями. В цих статтях ставилась під сумнів ідейність, життєва правдивість радянської літератури, робилася спроба ревізувати основні принципи нашої літератури. Підхід авторів цих статей до літературного процесу і явищ, які його визначають, їх погляди на роль і завдання мистецтва не мають нічого спільного з випробуванням у процесі багаторічного досвіду методом соціалістичного реалізму. В статті «Про щирість в літературі» В. Померанцев, повторивши давно викриті і засуджені ідеалістичні тенденції, став на шлях підміни загальновизнаних у нашій літературі ідейних соціально-класових оцінок поза часовим і поза соціальним моральним критерієм – щирістю взагалі. Стаття В. Помиранцева є теоретичним захистом безідейності і аполітизму в літературі; вона ставить під сумнів сучасну широ-

ку суспільну тематику і проблематику радянської літератури і закликає до однобічного показу й роздування негативних явищ нашої дійсності – тобто, по суті, до спотвореного, перекрученого відображення життя.

Політичні помилки, допущені журналом «Новый мир», досить повчальні і мають бути повністю враховані в нашій повсякденній роботі, спрямованій на чітке, послідовне проведення лінії партії в літературі.

Деяка частина критиків і літераторів забувають про те, що виховна роль літератури реалізується і в показі прекрасних рис людини нового типу, і в нещадному викритті всього негативного. І те, й інше може бути здійснене в художньому творі лише тоді, коли письменник показуватиме життєві суперечності і конфлікти, користуючись зброєю критики як одним із дійових засобів виховання. Показати правду життя, змалювати реалістично позитивні і негативні явища можливо тільки розкриваючи конфлікти, бо життя, як ми знаємо, є невпинний розвиток, рух, боротьба з суперечностями.

Проблема типовості поставлена в безпосередній зв'язок з ідейно-виховною функцією літератури: показом позитивного типового письменник веде читача вперед до комуністичного ідеалу.

Чи може виконувати таку виховну функцію мистецтво, що виходить з поняття типового як якогось «статистично середнього», найбільш поширеного, масового? Товариш Маленков рішуче відкидає таке розуміння типового, даючи марксистсько-ленінське визначення: типовим є те, «що з найбільшою повнотою і загостреністю виражає суть даної соціальної сили. Типовість відповідає суті даного соціально-історичного явища, а не просто є найбільш поширеним, часто повторюваним, буденним».

Це визначення типового логічно впливає з основ діалектичного матеріалізму. Воно допомагає нам глибше зрозуміти політичний зміст літературних творів, які мовою образів відтворюють велику правду нашого життя, наш невпинний рух до комунізму, боротьбу з усім, що стоїть на перешкоді цього руху.

У звітній доповіді Центрального Комітету КППС сказано що «в нашій літературі і мистецтві з'являється ще багато посередніх, сірих, а іноді просто халтурних творів... Необхідно врахувати, що ідейний і культурний рівень радянської людини незмірно виріс, її смаки виховуються партією на найкращих творах літератури і мистецтва. Радянські люди не терплять сірості, безідейності, фальші і ставлять високі вимоги до творчості наших письменників...» Треба сказати, що мало хто з літераторів області по-справжньому усвідомив у своїй роботі цю вказівку нашої партії. Про це свідчить цілий ряд творів, надрукованих на сторінках обласних видань. Чого варті в цьому розумінні, наприклад, безграмотна п'єса П. Ластівки «Міль», повісті Б.Ярославцева та його книги нарисів. Про ці твори вже давно забув читач, і навіть самі автори. Не прийняли і читачі нову книжку поезій Анатолія Афанасьєва «На обновленной земле», деякі інші наші твори.

Чому таке трапилося з цими творами? Звісно, що основною і невід'ємною рисою літературного твору є художність. Без цієї якості твору немає мистецтва літератури. Твір, який позбавлений цієї риси, не має ніякого виховного значення, оскільки він читачем не сприймається. Я дозволю собі коротко проаналізувати три твори наших літераторів: збірку віршів Анатолія Афанасьєва «На обновленной земле», повість Юрія Мейгеша «Новий день» і п'єсу Петра Ластівки «Міль».

Перша збірка віршів Анатолія Афанасьєва «Мої друзі» у свій час знайшла читача. І цей читач ждав другу збірку молодого автора. Але саме тут читача настигло розчарування. Нова збірка поета «На обновленной земле» вийшла дуже сіренькою. В ній, крім 4-5 віршів, таких як «Почтовый ящик», «Жаль», «Тунеля больше нет», «Девушке-геологу» (а всього в збірці 60 поезій), всі твори випадкові, безбарвні і за змістом, і за виконанням. Вони нагадують думки і образи давно прочитаних нами поезій, але у безладній переробці Афанасьєва. Від більшості віршів з цієї збірки віє примітивом. Ось розглянемо один із творів Афанасьєва – вірш «Пілот». Цитую повністю:

«С восходом солнца ранним
Плывет по речке плот,
Туда, где неустанно
Шумит лесозавод.
Там не дождется столяр:
Скорей бы прибыл кряж...
Мелькает лес и поле,
Спокоен бокораш.
Как не пришлось бы круто,
Как речка б не несла, –
В опасную минуту
Не выронит весла.
Увязан лес кондовый
Рядами на подбор,
Пойдет для пасек новых,
Пойдет на скотный двор.
Вот пройден путь серьезный –
Пороги, поворот...
Для строек сел колхозных
Скользит по речке плот».

Як бачимо у цьому вірші немає ні єдиного свіжого рядка. Навіть кожна друга рима не те, що не точна, але навіть не є римою. Як же ж можна римувати «ранним» і «неустанно», «столяр» і «поле», «новых» і «кондовый», «серьезный» і «колхозных». Це, безперечно, не рима!

Крім цього, на нашу думку, у даному вірші немає ні єдиної цікавої художньої деталі, і ніхто з нас не може її назвати. Тут повна відсутність нових епітетів, свіжих мовних зворотів, – одним словом, нема нічого, що робить твір художнім.

Кращий поет Радянського Союзу Михайло Ісаковський у своїй статті «О секрете поэзии» говорить, що «обладать политическим секретом – это прежде всего значит быть самостоятельным в творчестве, т. е. говорить так, как свойственно только тебе, а не кому

либо другому, говорить о том, о чем можешь сказать только ты... Описывая события, поэт обязательно вкладывает в стихи свое понимание события. Свое отношение к нему, свои мысли и чувства».

Перейдемо до короткого аналізу повісті Юрія Мейгеша «Новий день».

Показано в ній один із хвилюючих періодів встановлення радянського ладу на Закарпатті – час від визволення області Радянською Армією 1944 року до возз'єднання, вірніше, до ратифікації договору між Радянським урядом і урядом Чехословаччини про возз'єднання Закарпаття з Радянською Україною.

Події відбуваються в одному з гірських сіл Закарпаття – Глибокому. Сюжетну основу повісті складає боротьба селянської бідноти за землю, яку не хочуть випускати з рук багатії. Автор виводить галерею образів позитивних героїв. Поряд з позитивними постатями автор змалював образи ворогів нового на селі, які скаженіють в своїй люті, не хочуть здавати позиції і в класовій боротьбі вдаються до фізичних засобів.

Сильнішою стороною творчості Ю. Мейгеша є вміння образно мислити, інакше кажучи, зображувати події образно, що є основою передумовою всякого літературного твору. Тільки літератор, що може мислити образами, здатний створити оповідання, повість, роман, вірш, поему, створити твір вартий уваги читачів. Така можливість у Юрія Мейгеша є. І це дає нам підставу вірити в те, що молодий автор ще напише багато літературних творів.

І було б неправильним, коли б ми сьогодні не сказали і про слабкі сторони творчості Ю. Мейгеша, які можуть йому в майбутньому заважати створювати високохудожні полотна.

Ю. Мейгеш ще не навчився будувати нестримно розвиваючийся сюжет, не всі картини в творі вмотивовані, є багато ситуацій, що висять зайвим, штучним вантажем. В повісті між окремими епізодами немовби лежить якась прогалина. Недоліком автора є і те, що він не приділяє уваги зовнішнім рисам своїх героїв, не малює їх так, щоб запам'ятовувалися не тільки їхні окремі поступки, але й повні образи.

Не завжди автор вміє добирати першорядне, нерідко довго зупиняє увагу на другорядному. Наприклад, в повісті занадто багато місця відводиться пияцтву, внаслідок чого може створитись хибна уява про те, що кожна ворожа махінація, зговір зав'язувалися виключно за чаркою самогонки. Автор занадто безвольною вивів масу селян і занадто вже розперезаною куркульню, коли вирішувалася справа розподілу куркульської землі. Трудове селянство діяло більш рішуче, почувавочи себе справді повновладним господарем, беручи до рук не тільки владу, яку їй дав радянський лад, але й засоби матеріального життя, куркулі ж орудували більш приховано, вдаючись до хитріших засобів, ніж їх змалював у повісті «Новий день» Ю. Мейгеш.

Приємне враження справляє мова твору Ю. Мейгеша. Вона барвиста, соковита, збагачена прислів'ями і приказками, якими автор користується вміло. Однак, і щодо мови автору є над чим попрацювати. Одним із істотних недоліків мови твору «Новий день» є часті використання одних і тих же епітетів (запитливий, глузливий, строгий, сполоханий і т. д.), є випадки, коли автор неправильно вживає окремі слова, засмічує мову русизмами. Наприклад, Ю. Мейгеш настирливо користується епітетом «проти-вний» в розумінні гидкий, огидний; словом «потухати» замість гаснути, згасати і т. д.

На жаль, не допоміг Ю. Мейгешу і редактор повісті Л. Уральський, який повинен був вимагати більш кропіткої роботи над мовним матеріалом. Треба вважати помилкою видавництва, що редагування першої книжки молодого автора було доручене малодосвідченому редакторові, та ще й такому, що не знає української мови.

Підсумовуючи, варто сказати, що Ю. Мейгеш вдумливий, перспективний літератор, від якого можна і слід чекати нових досконаліших літературних творів.

Кілька слів про п'єсу Петра Ластівки «Міль». Цей твір справедливо був розкритикований обласною і республіканською пресою. Молодий драматург прагне мовою сатири викрити й висміяти моральний розклад негідника, торговельного працівника П'ятнова,

але захопився гіршими зразками літератури легкого покрою і написав слабку, нежиттєву, малограмотну п'єсу.

П'єса нагадує скоріше поверховий фейлетон, в якому констатуються огидні вчинки пройдисвіта, аніж дається художнє узагальнення нетерпимому антигромадському явищу. Поверхово, примітивно розповідається в п'єсі про брудні махінації казнокрада, брехуна, ловеласа. Автор не подбав про те, щоб зберегти хоча б елементарну життєву логіку. Драматург не розкрив соціальне коріння і причини морального падіння П'ятнова, не відтворив вірогідну обстановку, не показав її персонажа в певному оточенні як темну пляму на світлому фоні нашого життя.

З П'ятновим по суті ніхто не бореться, йому ніхто не протидіє, якщо не вважати нереальну постать журналіста Солов'я, посланого разом з П'ятновим у відрядження. П'ятнов виглядає таким дурним, що розкриває самого себе перед Солов'єм, коли вводить його в дім жінки, яку він нахабно обманює.

Сюжет п'єси теж явно не драматургійний, бо подій вистачає хіба що на фейлетон або ж на газетну кореспонденцію, але ніяк не на п'єсу. Слабкість комедії «Міль» виявляється також у композиційній рихлості. Загальновідомо, що в нашій дійсності фальшиві, злочинні, аморальні люди, щоб якось протриматись на поверхні життя, ховають своє справжнє обличчя, маскуються. Так на початку задуманий і П'ятнов. Здавалось би, його поведінка, взаємини з людьми, мова мали відповідати совісній і доброчесній людині, зразковому сім'янину. Але П'ятнов викриває себе вже з перших легковажних вчинків, з перших реплік, які малюють його оперетково-водевільним персонажем найгіршого гатунку.

П'єса П. Ластівки «Міль» вийшла дуже незрілою і навіть політично хибною. Редколегія альманаху «Радянське Закарпаття» допустила велику помилку, надрукувавши цей твір.

Розвінчання партією «теорії» безконфліктності і розроблення нового положення про типове розкрили величезні можливості перед нашими літературними критиками. Обов'язок критики – боротися за ідейну чистоту літератури, давати відповіді на питання, що

їх висуває творча практика письменників. Однак наші рецензенти замість активного втручання в питання майстерності обмежуються лише викладом теми, переказом змісту і дуже рідко пробують показати, як же втілюється тема в художніх образах. Рівень рецензій, друкованих на сторінках наших обласних газет та в альманасі, ще й досі дуже низький. Рецензенти часто розглядають твори у відриві від усього літературного процесу, уникають принципової оцінки, втрачають почуття міри при розгляді творів (Саламатін, Лустіг та інші). Такі рецензії, звичайно, нічого не дають ні читачеві, ні письменникові.

Я привожу прізвища рецензентів Лустіга і Саламатіна саме тому, що їх метод критики, який вони застосували у свій час при розгляді збірки віршів Миколи Шаповала «Дорога в щасливе» під заголовком «Халтурна книга» в газеті «Советское Закарпатье», заслуговує тільки засудження з боку письменника. В цій рецензії, як і в критиці К. Лустіга на повість М. Томчанія «Наша сім'я» в газеті «Молодь Закарпаття», критика займалась тільки аналізом недороблень і дрібних помилок авторів. Все позитивне в цих книгах замовчувалося. Правда, оцінювати добре набагато важче, ніж погане. І якщо саме така причина «обезцінення хорошого» цими критиками, то їм треба допомогти з боку редакцій. Інакше їх робота завжди буде звучати недоброзичливо до письменників. Критики повинні пам'ятати слова Горького: «Титул інженера человеческих душ у нас относится к литератору, – говорив він. – Я думаю, что критик не менее заслуживает этого титула в том случае, если он работает в согласии и сотрудничестве с литератором».

«Наша партія, – говориться у звітній доповіді на XIX з'їзді КПРС, – веде непримиренну боротьбу проти всіляких націоналістичних елементів... Наша партія береже і далі берегтиме як зіницю ока, єдність і дружбу народів СРСР...».

Як же ми, літератори Закарпаття, справляємось з цим важливим дорученням нашої партії, які твори створено нами для зміцнення великого братерства народів Радянської країни?

Тут слід відмітити ряд вдалих поезій В. Ладижця, С. Панька, роман М. Тевельова «Свет ты на Верховина» та повість М. Томчанія «Наша сім'я». Але в деяких з цих творів є великі огріхи ідейного порядку. Так, В. Ладижець у збірці поезій «Єдність» (1951 р.) надрукував однойменну поему, в якій угорська нація виступає як нація поневолювачів і гнобителів. Поет забуває, що такими були угорські поміщики, такою була угорська буржуазія, а простий трудовий угорський народ завжди йшов пліч-о-пліч з трудящими Закарпаття. Добре, що В. Ладижець у статті на сторінках обласної преси усвідомив свою помилку.

Які ж першочергові завдання стоять перед письменницькою організацією області?

Насамперед потрібно налагодити чітку роботу літоб'єднань та літгуртків, залучивши до них кращих початківців. Літоб'єднання повинні бути кузнем молодих літературних кадрів. Я думаю, що організуючими осередками в цій роботі повинні стати редакції районних газет. У нас, на Закарпатті, є всі дані для того, щоб в кожному райцентрі працювало літоб'єднання.

В найкоротші строки необхідно поновити роботу літоб'єднання при Ужгородському університеті і провести реорганізацію роботи обласного літоб'єднання при відділенні СРПУ. Для надання допомоги літоб'єднанням потрібно використати кращих викладачів літератури на місцях, а також письменницькі бригади з досвідчених поетів та прозаїків. В літоб'єднаннях повинно проводитись, крім політичного також і літературно-теоретичне навчання, щоб таким чином сприяти підвищенню майстерності літераторів.

Обговорення творів необхідно проводити за участю широкої громадськості міста – інтелігенції, робітників. Це освіжить, зробить цікавою роботу «літературних четвергів» чи «п'ятниць».

Бажано, щоб літератори до редакцій газет приходили зі своїми віршами, оповіданнями та нарисами для літературних сторінок.

Редколегію альманаху «Радянське Закарпаття» потрібно укомплектувати працездатними людьми з творчим досвідом. За кож-

ним її членом треба закріпити один з тематичних відділів альманаху. Редколегії друкованого органу відділенні СРПУ потрібно пам'ятати, що альманах покликаний вирощувати насамперед літературну молодь.

При обласному відділенні СРПУ необхідно налагодити регулярну консультацію – письмову і усну, залучивши до цієї роботи кращі літературні сили Ужгорода.

Письменницькому колективу потрібно зміцнити свої зв'язки з творчими організаціями області.

Оскільки літературна критика у нас дуже слабенька, досвідчені письменники самі повинні сміливіше братись за рецензування творів своїх товаришів по перу.

Політико-виховна робота серед письменників завжди сприяє їх творчому зростанню. Ми віримо, що бюро парторганізації при відділенні СРПУ сприйме критику на свою адресу і зробить все необхідне для того, щоб налагодити цю важливу ділянку своєї роботи.

Товариші! Радянські письменники завжди відчували себе бійцями за політику партії, усвідомлювали всю значимість громадського обов'язку, свою високу відповідальність перед читачем. «Я відповідаю за те, – говорив відомий радянський письменник Макаренко, – щоб у моїй роботі був прямий, політичний бойовий вплив, тим сильніший, чим більший мій художній хист. Я відповідаю за те, що в своїй роботі я буду чесним і правдивим, щоб у моєму художньому слові не було викривлення перспектив і обману. Там, де я бачу перемогу, я повинен першим піднести прапор торжества, щоб порадувати бійців і заспокоїти малодушних та відсталих. Там, де я бачу прорив, я повинен першим бити на сполох, щоб мужність мого народу встигла якомога раніше прорив ліквідувати. Там, де я бачу ворога, я повинен першим намаювати його викривальний портрет, щоб ворог був якомога раніше знищений». Ось з таким глибоким почуттям відповідальності ми, літератори Закарпаття, повинні створювати наші партійні і глибоко художні твори.

Оскільки письменницький колектив нашої області – здоровий колектив, спроможний творчо зростати, дозвольте завірити вищестоящі партійні організації в тому, що письменники Закарпаття доклануть всіх зусиль для того, щоб створити художні твори, гідні великих перетворень у нашій країні, твори, які допомагатимуть людям в побудові комунізму.

ЦДАМЛМ України. Ф. 281. Оп. 1. Од. зб. 151. Арк. 1–24.

№8

Лист Д. Кравченка до редактора газети «Советское Закарпатье»

Уважаемый тов. Фесенко!

Прошу на страницах Вашей газеты напечатать мою статью под названием «Негодная лирика Ю. Гойды».

В газете «Советское Закарпатье» за 20.IX. 1953 напечатана лирика Ю. Гойды «На вокзалі», «Дитині сниться мати» и «Сержант міліції».

Я несколько раз прочитал эти три стишка и мне кажется, что такая «лирика» не только ненужная, но и вредная, так как лишена идейности, бессмысленная, ни к кому не обращена, не отражающая ничего, написана вне времени, места, для кого угодно.

В стишке «На вокзалі» Гойда, не обращаясь ни к кому, говорит:

«Бачиш, знову йдуть розлуки дні –

Семафор їм відкриває путь

І на серці тяжко так мені

А тебе сльозинки вже печуть»

О какой, кого, с кем и почему разлуке идет речь? Какое такое событие вызывает тяжесть в сердце и слезы? Что можно произойти в нашей жизни такое, что должно вызывать тяжесть и слезы? Что имеет в виду автор –призыв в армию или замужество, отъезд в командировку или на учебу, почему тяжесть и слезы?

Дальше: «Не хвилюйся, зустріч буде знов,

Бо прийде розлуці нашій край,

Лиш візьми усю мою любов,

А мені твою любов віддай».

Здесь автор призывает кого-то взять и кому-то отдать «ую» любов. Почему Гойда тянет к индивидуализму, вместо призыва отдать все свои силы, знания и любовь своей советской, социалистической Родине, своему народу, борьбе за коммунизм. Кому нужно такое обращение, к кому оно направленно, какой вывод можно сделать прочитав «лирику» Гойды?

Потом: «Я знову тугу відганяю зранку,
А син малий повторює мені,
«Татуню, чуєш, йди шукати мамку!»
І пальцем очі протира ясні».

Опять тоска, которою «відганяю зранку», почему, по какому поводу надо «шукати мамку», где она? Разве типична для нас мать, которую надо искать, не клевета ли это на нашу прекрасную, советскую женщину, мать, которую следовало бы писать только с большой буквы?

И дальше: «І знов я мучаюся новим обіцанням
Щоб сина заспокоїти скоріш.
Говорять, легше вдвох нести страждання, –
А нам удвох тужити ще важкіш».

Что не строчка, то шедевр. Начав с тяжести в сердце и слез, быстро переходит к призыву к кому-то отдать любовь, продолжает тоской и поисками матери и заканчивает страданием вдвоем. Трудно сказать, откуда это у автора. Неужели это в нашей действительности так, как пишет «лирик» Гойда?

Разве не заметил Гойда колоссальных изменений в области, огромного, небывалого политического и трудового, радостного подъема всех советских людей, вызванных последними решениями КПСС и советского правительства, которые ускоряют наше движение к коммунизму, которые по-настоящему радостно волнуют каждого из нас, не оставляя места для тяжести в душе и слез, безысходной тоски и коллективного страдания, которые Гойда берет неизвестно откуда. Ни слова, ни мысли, ни намек на жизнь советского народа, который живет полнокровной, радостной жизнью,

кому нужны эти полеты неудачной, вредной фантазии Гойды под лирику. Пусто, глупо и ненужно.

Тоже самое можно сказать и о «Дитині сниться мати», написанное для всех времен и народов, а ведь о наших матерях и детях можно слагать чудесные поэмы, да ведь столько написано их.

Третий стишок из лирики «Сержант міліції» составлен в том же духе, вне времени, места и только слова «сержант міліції» отдалено намекают – это сержант может быть из советской милиции, но ведь не только у нас есть милиция, признай, о какой милиции идет речь, а ведь парни, девушки, парки и речки есть во все городах и странах без исключения, о какой же стране пишет лирик Гойда?

Мне думается, что такая с позволения сказать лирика нам не нужна, она совершенно безидейная и вредная, а если хотел Гойда написать что-то лирическое, то надо было спуститься с облаков фантазии, на которых восседает председатель обласного отделения Союза советских писателей Ю. Гойда – на советскую землю, посмотреть вокруг себя, окунуться в советскую действительность, а там масса самой богатой и радостной тематики, которую дает нам наша чудесная действительность и которою не замечает Ю.Гойда, подавая прочный пример вредной «лирики».

20. IX. 1953

Підпис (Кравченко Даниил Ермолаевич, штатпроп Ужгородського окружкома КП України, Ужгород, ул. Пархоменка, 6)

ЦДАМЛМ України. Ф. 281. Оп. 1. Од. зб. 151. Арк. 1–24.

№ 9

Дата 24 сентября 1953 г.

**БЮРО ЗАКАРПАТСКОГО ОТДЕЛЕНИЯ СОЮЗА
СОВЕТСКИХ ПИСАТЕЛЕЙ**

Редакция «Советского Закарпатья» направляет при этом письмо штатпропа Ужгородского ОК КПУ тов. Кравченко о стихах Ю. Гойды «Лирика» (опубликованы в газете за 20 сентября) для обсуждения и ответа автору письма.

На обсуждение просим пригласить тов. Кравченко, а также коллективы редакций «Советского Закарпатья» и «Закарпатской правды»

**РЕДАКТОР ГАЗЕТЫ
«СОВЕТСКОГО ЗАКАРПАТЬЯ»** Підпис (В. ФЕСЕНКО)¹

ЦДАМЛМ України. Ф. 281. Оп. 1. Од. зб. 158. Арк. 5.

¹ Лист на фірмовому бланку газ. «Советское Закарпатье». – С.К.

№10

Партійна характеристика Ю. Гойди

ЗАТВЕРДЖЕНО ПАРТБЮРО 13/XI – 54 р.

Протокол №3

ПАРТІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА

На члена КПСС Гойду Юрія Андрійовича 1919 року народження, партквиток № 5567755.

Тов. Гойда Юрій Андрійович знаходиться на обліку в первинній парторганізації Закарпатського відділення Спілки радянських письменників України з 22 вересня 1951 року. З 1948 по 1954 рік він працював відповідальним секретарем відділення СРПУ.

За цей час тов. Гойда проявив себе, як здібний поет. Його твори видавалися окремими збірками, друкувалися у республіканській і всесоюзній пресі. Кращі з них були схвально сприйняті читачем і літературною критикою.

Недоліком тов. Гойди як комуніста і літератора являється недостатня робота над підвищенням свого ідейно-теоретичного рівня.

При наполегливій роботі над собою тов. Гойда зможе створити чимало високохудожніх і високоідейних художніх творів.

СЕКРЕТАР БЮРО ПАРТОРГАНІЗАЦІЇ

ВІДДІЛЕННЯ СРПУ Підпис (ЧЕРКАШИН)

Підпис секретаря бюро парторганізації СРПУ тов. Черкашина
завіряю

СЕКРЕТАР УЖГОРОДСЬКОГО

МК КП УКРАЇНИ (ЄФІМЕНКО)

ЦДАМЛМ України. Ф. 281. Оп. 1. Од. зб. 151. Арк. 1.

№11

Внутрішня рецензія Ю. Гойди на ліричний цикл Т. Масенка «Під київським небом»

ВИСНОВОК

про ліричний цикл Т. Масенка «Під київським небом»

Цикл охоплює 11 поезій. Перший вірш цього циклу надмірно розтягнений за рахунок повторів, які нагадують смаки початкуючого поета, і ні в якому разі творчі можливості старого поета Тереня Масенка. Вірш потребує значного скорочення з тим, щоб залишити в ньому тільки ті теплі рядки, що доходять до серця читача і є насправді ліричними. Четверту та п'яту строфи цієї поезії («Із Наводницького мосту») треба обов'язково викинути.

Хороший задум вірша «Дружба» не зігрітий поетичністю. Ліризм замінили в ньому суха філософія та спрощені поетичні засоби. Багато дієслівних рим та прикметникових. Друкувати вірш не варто.

Хороша поезія «Моє серце забилося» її варто надрукувати. Але насамперед потрібно уточнити деякі строфи, наприклад: «Золотою дорогою йде життя осяйне...»

Життя, як ми знаємо, це боротьба, і дорога його не завжди золота. Важко зрозуміти і слідуючу строфу:

«Хоч немало пройдено
І самотніх годин, –
Наче вдруге народжений
Я тепер не один...»

Слід удосконалити також і передостанню строфу цієї поезії, віддаливши хоча б одну дієслівну риму.

Вірш «Ти не була б милою»!...» – технічно слабкий. В ньому багато дієслівних рим (була – перемогла, цілувать – заховать, обняв – привітав), словниковий фонд дуже обмежений.

Крім цього рядки першої строфи незрозумілі:

«То ж не хвались, кохана, силою,
В якій жагу перемогла».

Про яку жагу йде мова?

Поезія «Кінець літа» – незрозуміла, плутана, і, на мою думку, не варта уваги.

Вірш «Сон» – слабкий технічно і за змістом.

«Завжди, коли тебе зустрічають» – зразок примітивної поезії. Автор говорить про почуття та, на жаль, у читача його рядки ніяких почуттів не викликають. Поет повинен не тільки назвати почуття, але збудувати їх в людині.

Вірш «Друг» – виконаний досить вдало. Правда, ідея вірша нечітка, і навіть хибна. Мається на увазі остання його строфа. Над ним варто попрацювати і надрукувати.

«У нас такі стрічання милі...» – слаба поезія. Її хороший задум не дістав художнього втілення.

У вірші «Ніч і день» – такі ж недоліки, як і в попередньому:

«Перший вечір – без тебе,
А була ж ти моя.
Коли б знали те люди,
Як я щастя зустрів!..
Їх багато ще буде
Отких вечорів».

Так і не зрозуміло, що буде робити поет: чи багато разів зустрічати все нових і нових жінок, чи багато раз прощатися все з новими жінками.

Цікавий твір «Біля пам'ятника». Над ним варто попрацювати, зокрема потрібно усунути песимізм та замінити ряд дієслівних рим, якими поет зловживає.

Підводячи підсумки, треба сказати, що дані поезії Тереня Масенка не витримані як в художньому, так і в ідейному відношенні. Іноді хороші рядки засмічені випадковими прикрасами. Автор зумів позбавити згадані вірші від другорядних деталей, заялжених епітетів і образів. Навіть і хороші речі, які є [в] цьому циклі (про яких йшла мова вище) потребують серйозної роботи.

Юрій ГОЙДА

ЦДАМЛМ України, Ф. 479. Оп. 1. Од. зб. 347. Арк. 1–3.

№12

ВИТЯГ ІЗ СТЕНОГРАМИ ПЛЕНУМУ ЗАКАРПАТСЬКОГО ОБКОМУ КОМПАРТІЇ УКРАЇНИ ПРО ДИСКРЕДИТАЦІЮ МІСЦЕВИХ КАДРІВ

16–17 червня 1953 р.

Гойда Ю. А. – уповноважений Спілки письменників України по Закарпатській області

...Я хочу пригадати пленуму один факт, про який багато із присутніх добре пам'ятають, факт, про який ішла мова і на червневому пленумі ЦК КП України, бо в ньому, як у дзеркалі, відбилась не правильне, огульне ставлення деяких керівників до корінного населення. Багато товаришів пам'ятають листопадовий пленум 1951 року, де мова йшла про зміцнення ідеологічної роботи на Закарпатті. На цьому пленумі мені прийшлося виступати і я критикував одного журналіста, який часто друкував у газеті «Советское Закарпатье» замітки про минуле Закарпаття і допускав ряд перекручень. Я виступив проти цих статей і говорив, що ці статті повинна писати людина, яка знає минуле Закарпаття. Я мав на увазі журналіста по прізвищу Бердаков. На це в своїй репліці перший секретар обкому тов. Компанець заявив в мій адрес, що «ви ще ні одного вірша радянського не написали», в той час, коли я уже видав п'ять збірок віршів, що «ви нічого не зробили», в той час, коли я ще за часів депотизму Горті випустив прорадянську книжку, а в кінці своєї репліки тов. Компанець заявив, що «Бердаков вище вас і духовно, і морально, біологічно і фізіологічно, і як хочете».

Я знав ціну цим словам. Я вчився в буржуазному університеті, вивчав расові теорії і мені було дуже боляче, але не за себе, я болів, я ганьбився за Компанця, бо ці слова бувшого секретаря обко-

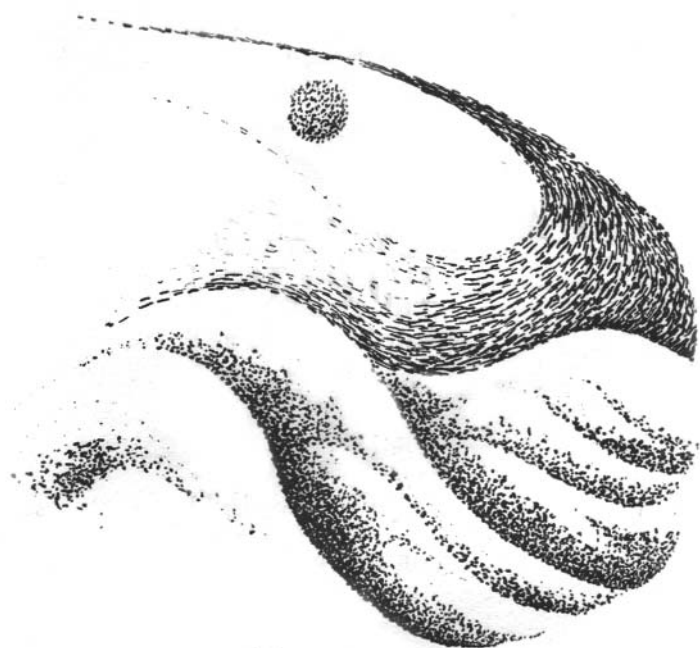
му звучали як настанова, як лінія обкому у відношенні до корінної інтелігенції. І вона проводилась на практиці, проводилась в життя. Розпочиналась вона ще до її висловлювання огульним ставленням до молодого редактора газети «Молодь Закарпаття» тов. Хайнаса, перейшла на редактора газети «Закарпатська правда» тов. Клим-потюка, переходила і до старого керівника партії в Закарпатті І. І. Туряниці. Більше того, вона перейшла із живих, навіть на мертвих, на будителів – Духновича, Митрака, Сильвая і інших, які хоч і допускали помилки у своїй творчості, але у свій час до деякої міри спасли закарпатських українців від національної смерті, від повної мадяризації.

Державний архів Закарпатської області, Ф. 1. Оп. 1. Спр. 2113. Арк. 13.

РОЗДІЛ V

Вибрана бібліографія

ОКРЕМІ ВИДАННЯ¹

1. Живая синь : стихи / Ю. Гойда. – Ужгород, 1943. – 31 с. – Текст рос. мовою.
2. Люди моєї землі : поезії / Ю. Гойда. – Ужгород : Книжк.-газет. вид-во, 1948. – 48 с.
3. Верховинська поема : поезії / Ю. Гойда. – Ужгород : Книжк.-газет. вид-во, 1949. – 78 с. : рис.
4. Верховинський край : поезії / Ю. Гойда. – К. : Радян. письменник, 1950. – 113 с. : рис.
5. Сонце над Тисою : поезії / Ю. Гойда. – Ужгород : Закарпат. обл. вид-во, 1950. – 97 с.
6. Сонце над Карпатами : поезії / Ю. Гойда. – К. : Держ. вид-во худож. літ., 1951. – 134 с. : портр.
7. Високі дороги : поезії / Ю. Гойда. – Ужгород : Книжк.-журн. вид-во, 1952. – 119 с.
8. Лірика : поезії / Ю. Гойда. – Ужгород : Книжк.-журн. вид-во, 1954. – 72 с.
9. Під горою високою : віршов. оповідання / Ю. Гойда. – Ужгород : Закарпат. обл. вид-во, 1955. – 28 с. : рис.
10. Рождение сказки : стихи и поэмы / Ю. Гойда. – М. : Сов. писатель, 1955. – 123 с. : портр. – Текст рос. мовою.
11. Угорські мелодії : поезії / Ю. Гойда ; передм. В. Ладичця. – К. : Радян. письменник, 1955. – 74 с. : портр.
12. Вибране / Ю. Гойда. – К. : Держ. вид-во худож. літ., 1956. – 249 с. : портр.
13. Серце, вічно гори! : з неопублікованого 1951–1955 рр. / Ю. Гойда ; упоряд. Є. В. Гойда ; ред. Ф. Кривін ; худ. В. Томашевський. – Ужгород : Закарпат. обл. вид-во, 1958. – 85 с.

¹ Бібліографія підготовлена працівниками ЗОУНБ ім. Ф. Потушняка Н. Смільгіною та Л. Падяк.

14. Ялинка-верховинка : зб. віршів для мол. шк. віку / Ю. Гойда ; худож. О. Губар. – К. : Дитвидав УРСР, 1959. – 16 с. : іл.
15. Поезії / Ю. Гойда. – К. : Молодь, 1960. – 175 с. : іл.
16. Поезії / Ю. Гойда ; ред. Ф. Д. Кривін ; худ. О. П. Терновська ; передм. М. Рильського. – Ужгород : Закарпат. обл. книжк.-газет. вид-во, 1962. – 297 с. : портр.
17. Весна Верховини : вірші й поеми / Ю. Гойда ; упоряд. В. С. Поп. – К. : Дніпро, 1969. – 168 с. : портр.
18. Земле, любов моя : поезії / упоряд., підгот. текстів та передм. В. С. Попа ; худож. А. Ю. Гойда. – Ужгород : Карпати, 1979. – 416 с. : іл., портр.
19. Вибране : вірші та поеми / Ю. Гойда ; передм. В. С. Попа. – К. : Дніпро, 1989. – 165 с. : портр.

ПУБЛІКАЦІЇ ТВОРІВ Ю. ГОЙДИ У ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАННЯХ ТА ЗБІРНИКАХ

20. Невтомні руки ; Коломийка ; Лісорубу ; Балада про Бокораша : [вірші] / Ю. Гойда // Радянське Закарпаття : літ. альм. – Кн. 1. – Ужгород, 1947. – С. 3-6.
21. Бокораш Канюк ; Ясінський лісоруб ; Стукотять сокири ; Старий агроном ; Після дощу ; Ільницький шахтар : [вірші] / Ю. Гойда // Радянське Закарпаття : літ. альм. – Кн. 2. – Ужгород, 1948. – С. 25-28.
22. Земля моя ; Бо я юнак радянський ; Трактористці ; Гуцул ; Шахтар ; Бокораші ; Старий агроном ; Дівчинка ; Щастя ; Калина ; День Батьківщини : [вірші] / Ю. Гойда // Радянське Закарпаття : літ. альм. – Ужгород, 1951. – С. 5-10.
23. Буде радість на землі! ; Коваль ; В Каховці ; Хай рум'янець виграє ; Балада про Суєцький канал ; В угорським краї ; Дьєрські сталевари ; Над угорськими і нашими ланами ; Вогні братерства ; Бригадир : [вірші] / Ю. Гойда // Радянське Закарпаття : літ. альм. – Кн. 1. – Ужгород, 1952. – С. 8-15.

24. Буде радість на землі! ; Трактористка ; Радянська армія ; У степи пішла вода ; Щоб навколо все цвіло : [вірші] / Ю. Гойда // За мир! : сборник / ред. В. Ладижець ; худ. І. Ромберг. – Ужгород : Обл. книжк.-журн. вид-во, 1952. – С. 49-52.
25. Балада про гудок / Ю. Гойда // Радянське Закарпаття : літ. альм. – Кн. 1. – Ужгород, 1953. – С. 53-55.
26. Балада про любов / Ю. Гойда // Радянське Закарпаття : літ. альм. – Кн. 1. – Ужгород, 1954. – С. 73-80.
27. Троє на конях : [поема] / Ю. Гойда // Радянське Закарпаття : літ. альм. – Кн. 2. – Ужгород, 1954. – С. 117-125.
28. Орденоносній Україні : Пісня; Пам'ять про солдата; На варті Вітчизни; Полонина; Гірська річка; Любиш, не любиш...; Сопілка; Народження казки; Квітень; Вічні вогні; Пісня лісорубів : [вірші] / Ю. Гойда // Радянське Закарпаття : літ. альм. – Кн. 1. – Ужгород, 1955. – С. 9-15.
29. Партія ростить нас ; Пам'ять про солдата ; Вічні вогні ; Радянській Україні ; Пісня про Москву : [вірші] / Ю. Гойда // Радянське Закарпаття : літ. альм. – Кн. 2. – Ужгород, 1957. – С. 5-7. : портр.
30. Партія ростить нас : [вірш] / Ю. Гойда // Дукля. – 1971. – № 6. – С. 1.
31. В чім наша віра? ; О, не думай, мій брате! ; Вітчизні ; Сльози Вітчизни ; З часником і хлібом ; Хмиз ; Вітер виє, вітер свище... ; Проступіться, гори! ; Бережемо від ночі сонце ; Тигри задихаються ; Я весь – вогонь ; Відчуйте – ми скоро на грані...: [вірші] / Ю. Гойда // Віщий вогонь. – Ужгород : Карпати, 1974. – С. 25-38. : портр.
32. Партія ростить нас : [вірш] / Ю. Гойда // Ранковий клич : творчість молодих. – Ужгород : Карпати, 1981. – С. 3.
33. Україні : [вірш] / Ю. Гойда // Друг читача. – 1990. – 25 січ.
34. Проступіться, гори! ; Бережемо від ночі сонце ; Тигри задихаються ; Я весь вогонь : [вірші] / Ю. Гойда // Новини Закарпаття. – 1994. – 15 берез. – С. 6.

35. Ялинка-верховинка ; Пекар ; Початок весни : [вірші] / Ю. Гойда // Жупанин, С. Верховиночка / С. Жупанин. – К. : Рута, 2003. – Кн.1. – С. 123-124. : портр.
36. Ялинка-верховинка ; Потічок ; Пекар ; Лелеки ; Скляр ; Дідусь : [вірші] / Ю. Гойда // Закарпатська література для дітей ХХ століття : антологія / упоряд., передм. та підготов. текстів Г. Малик. – Ужгород : Закарпаття, 2004. – С. 170-172. : портр.

РЕДАКЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

37. Радянське Закарпаття : літ. альм. – Кн. 1 / ред. Ю. Гойда. – Ужгород : Книжк.-журн. вид-во, 1953. – 100 с.
38. Радянське Закарпаття : літ. альм. – Кн. 2 / ред. Ю. Гойда. – Ужгород : Книжк.-журн. вид-во, 1953. – 132 с.
39. Радянське Закарпаття : літ. альм. – Кн. 1 / ред. Ю. Гойда. – Ужгород : Книжк.-журн. вид-во, 1954. – 144 с.
40. Радянське Закарпаття : літ. альм. – Кн. 2 / ред. Ю. Гойда. – Ужгород : Книжк.-журн. вид-во, 1954. – 156 с.
41. Радянське Закарпаття : літ. альм. – Кн. 1 / ред. Ю. Гойда. – Ужгород : Закарпат. обл. вид-во, 1955. – 228 с.

МАТЕРІАЛИ ПРО ЖИТТЯ ТА ТВОРЧІСТЬ Ю. ГОЙДИ

42. Лінтур, П. “Люди моєї землі” : [про Ю. Гойду] / П. Лінтур // Закарпат. правда. – 1948. – 26 листоп. – С. 3.
43. Дзендзелівський, Й. Мова і стиль поета : [про вживання діалектизмів у поезії Ю. Гойди] / Й. Дзендзелівський // Закарпат. правда. – 1952. – 19 берез. – С. 8.
44. П’янов, В. Поезії оновленого краю / В. П’янов // Жовтень. – 1952. – № 12. – С. 116-121.
45. Ладижець, В. Слово про поета / В. Ладижець // Гойда, Ю. Угорські мелодії : поезії / Ю. Гойда. – К. : Радян. письмен-

- ник, 1955. – С. 3-13.
46. Масенко, Т. Свідчення зросту і зрілості / Т. Масенко // Дніпро. – 1955. – № 4. – С. 115.
 47. Гончаренко, І. Співець Закарпаття : [вірш на смерть Ю. Гойди] / І. Гончаренко // Вітчизна. – 1956. – № 4. – С. 109.
 48. Поп, В. Лірика Юрія Гойди : до річниці з дня смерті поета / В. Поп // Вітчизна. – 1956. – № 6. – С. 144-158.
 49. Шлапак, Д. Співець молодості / Д. Шлапак // Радян. слово. – 1956. – 22 черв.
 50. Озеров, Л. Певець нового Закарпаття / Л. Озеров // Дружба народів. – 1957. – № 6. – С. 202-205. – Текст рос. мовою.
 51. Поп, В. Юрій Гойда / В. Поп // Жовтень. – 1957. – № 6. – С. 82.
 52. Про поезію Юрія Гойди // Вітчизна. – 1957. – № 7. – С. 216.
 53. Габорець, Василь. Зображення нового життя в поезії Ю. Гойди / В. Габорець // Голоси молодих. – Ужгород, 1958. – С. 133-143.
 54. Микитась, В. Недоспівані пісні : [творчість Ю. Гойди] / В. Микитась // Літ. газ. – 1958. – 23 груд.
 55. Панченко, В. Юрію Гойді / В. Панченко // Карпати. – 1958. – № 3. – С. 39.
 56. Ладижець, В. Пам'яті Юрія Гойди : [вірш] // Ладижець, В. Лірика. – Ужгород : Закарпат. обл. вид-во, 1959. – С. 55.
 57. Поп, В. Живе поет! : до 40-річчя з дня народж. Ю. Гойди / В. Поп // Закарпат. правда. – 1959. – 15 берез. – С. 3.
 58. Поп, В. Подих часу : нотатки про дорадян. період творчості Ю. Гойди : [до 40-річчя від дня народж.] / В. Поп // Карпати. – № 1. – 1959. – С. 144-151.
 59. Поп, В. Співець оновленого Закарпаття : [про Ю. Гойду] / В. Поп // Прапор. – 1959. – № 17. – С. 105-111.
 60. Гойда Юрій Андрійович // Українські письменники : біобібліогр. слов. В 5 т. Т. 4. – К., 1960. – С. 295-298.
 61. Озеров, Л. Юрій Гойда і його пісня : [з нагоди дня смерті] / Л. Озеров // Вітчизна. – 1960. – № 6. – С. 204-206.

62. Поп, В. Чуття інтернаціоналізму : [в т. ч. про творчість Ю. Гойди] / В. Поп // Поп, В. Струмки великої ріки : літ.-критич. нарис. – Ужгород : Закарпат. обл. книжк.-газет. вид-во, 1961. – С. 3-7.
63. Рильський, Максим. Слово про Юрія Гойду / М. Рильський // Гойда, Юрій. Поезії / Ю. А. Гойда. – Ужгород : Закарпат. обл. книжк.-газет. вид-во, 1962. – С. 3-6.
64. Поп, В. Юрій Гойда : літ.-критич. нарис. – К. : Радян. письменник, 1963. – 190 с.
65. Мишанич, О. На широкому шляху / О. Мишанич // Жовтень. – 1964. – № 11. – С. 156-157.
66. Лауреати премії ім. Дмитра Вакарова : [Бюро обкому ЛКСМУ визнало першим лауреатом обл. комс. премії ім. Д. Вакарова поета Гойду Юрія Андрійовича (посмертно)] // Закарпат. правда. – 1966. – 29 жовт. – С. 4.
67. Бача, Ю. Шлях на широку ниву : [про кн. В. Попа. “Юрій Гойда”] / Ю. Бача // Дукля. – 1967. – № 4. – С. 72-73.
68. Вароді, В. Юрій Гойда : [вірш] / В. Вароді // Робітнича газ. – 1967. – 3 черв.
69. Губаль, І. Юрій Гойда : [до 48-річчя від дня народж.] / І. Губаль // Ленін. правда. – 1967. – 16 берез.
70. Кохан, В. Співець людської праці : [до 50-річчя з дня народж. Ю. Гойди] / В. Кохан // Радян. Верховина. – 1969. – 15 берез. – С. 4.
71. Поп, В. “Не слово, а любов...” : [до 50-річчя від дня народж. Ю. Гойди] / В. Поп // Молодь Закарпаття. – 1969. – 16 берез.
72. Поп, В. Співець праці й братерства : [до 50-річчя від дня народж. Ю. Гойди] / В. Поп // Закарпат. правда. – 1969. – 15 берез. – С. 4.
73. Пугач, В. Натхненна пісня верховинця : [до 50-річчя від дня народж. Ю. Гойди] / В. Пугач // Літ. Україна. – 1969. – 18 берез.
74. Феденишинець, В. Напившись серцем сонця : [з нагоди 50-річчя від дня народж. Ю. Гойди] / В. Феденишинець // Жовтень. – 1969. – № 3. – С. 133-134.

75. Поп, В. Школа майстерності : [про літ. студію ім. Ю. Гойди] / В. Поп // Закарпат. правда. – 1973. – 25 берез. – С. 3.
76. Ладижець, Володимир. Пам'яті Юрія Гойди : [вірш] // Ладижець В. Ясновид : поезії. – Ужгород: Карпати, 1974. – С. 121.
77. Юрій Андрійович Гойда : [коротка біогр. довідка] // Віщий вогонь. – Ужгород : Карпати, 1974. – С. 24. : рис.
78. Фединишинець, В. Акорд любові : до 325-річчя возз'єднання України з Росією : [тема возз'єднання України з Росією в творчості Ю. Гойди] / В. Фединишинець // Закарпат. правда. – 1978. – 10 груд. – С. 4.
79. Шкробинець, Ю. Сонети пам'яті : Два рядки на добу... [вірш присвяч. Ю. Гойді] Ю. Шкробинець // Дукля. – 1978. – № 5. – С. 14. ; Те саме // Закарпат. правда. – 1979. – 11 серп. – С. 4.
80. Поп, Василь. І сонцем слово засіяло... / В. Поп // Гойда, Юрій. Земле, любов моя : поезії / Ю. Гойда. – Ужгород : Карпати, 1979. – С. 5-24.
81. Петровцій, І. Співець оновленої Верховини : [Ю. Гойда – закарпат. поет] / І. Петровцій // Закарпат. правда. – 1979. – 15 берез. – С. 4.
82. Піпаш-Косівський, В. Визначиться у літературі : [до 60-річчя від дня народж. Ю. Гойди] / В. Піпаш-Косівський // Зоря Рахівщини. – 1979. – 15 берез. – С. 4.
83. Поп, В. Поезія, яку люблю : [до дня народж. Ю. Гойди] / В. Поп // Закарпат. правда. – 1979. – 15 берез. – С. 4.
84. Поп, В. “Серце людини, вічно гори” : сьогодні Ю. Гойді виповнилося б 60 років / В. Поп // Закарпат. правда. – 1979. – 15 берез. – С. 4.
85. Фединишинець, В. Співець майбуття : до 60-річчя Ю. Гойди / В. Фединишинець // Молодь Закарпаття. – 1979. – 15 берез. – С. 3. : портр.
86. Юрій Андрійович Гойда (1919–1955) : біогр. довідка // Троян, М. В. Того дня зійшло сонце возз'єднання / М. В. Троян. – Ужгород : Карпати, 1979. – С. 134.

87. Лісун, Т. Співець людської долі : [про Ю. Гойду] / Т. Лісун // Молодь Закарпаття. – 1980. – 7 лют. – С. 4.
88. Троян, М. Поет – громадянин : [про Ю. Гойду] / М. Троян // Молодь Закарпаття. – 1980. – 14 черв. – С. 3. ; Те саме // Прапор перемоги. – 1979. – 31 жовт.
89. Чумак, В. Дорога до Верховини : [про Ю. Гойду] / В. Чумак // Закарпат. правда. – 1980. – 9 жовт. – С. 4.
90. Варваринець, Н. Музей у рідному селі : [про відкриття шк. музею Ю. Гойди у с. Зняцево Мукачів. р-ну] / Н. Варваринець // Закарпат. правда. – 1981. – 29 берез. – С. 3.
91. Фединишинець, В. Монолог : спогади дружини Ю. Гойди на 60-річчя свого чоловіка / В. Фединишинець // Молодь Закарпаття. – 1983. – 3 верес. – С. 3.
92. Ладижець, Володимир. Вулиця Гойди : [вірш] // Ладижець, В. Вибране : поезії. – Ужгород : Карпати, 1984. – С. 180-181.
93. Панця, О. В ім'я людського щастя : [про поета-антифашиста Ю. Гойду] / О. Панця // Ленін. правда. – 1984. – 2 жовт.
94. Fazekas, Iván. Iskolai Hojda-múzeum / I. Fazekas // Kalendárium '85/ – Uzshorod : Kárpáti Kiadó, 1984. – О. 88. – Текст. угор. мовою.
95. Пагиря, В. Співець Радянського Закарпаття : [про життя та діяльність Ю. Гойди у с. Зняцево Мукачів. р-ну] / В. Пагиря // Прапор перемоги. – 1988. – 16 серп. – С. 3.
96. Юрій Андрійович Гойда : до 70-річчя з дня народження : пам'ятка / уклад. М. Ю. Рушак. – Ужгород, 1989.
97. Поп, Василь. Слово – чисте, як совість / В. Поп // Гойда, Юрій. Вибране : вірші та поеми / Ю. Гойда. – К. : Дніпро, 1989. – С. 5-18.
98. Вароді, В. Юрій Гойда : [вірш] / В. Вароді // Молодь Закарпаття. – 1990. – 1 трав.
99. Кутинський, М. Некрополь України : [у т. ч. про Ю. А. Гойду] / М. Кутинський // Дніпро. – 1991. – № 1. – С. 203, 206.

100. Юрій Гойда // Пагирия, В. “Я світ узрів під Бескидом” / В. Пагирия. – Ужгород : Карпати, 1993. – С. 105-107.
101. Басараб, В. Поет залишається поетом : до 75-річчя з дня народж. Ю. Гойди / В. Басараб // Новини Закарпаття. – 1994. – 15 берез. – С. 6.
102. Поп, В. Талантом покликаний : [до 75-річчя Ю. Гойди] / В. Поп // Карпат. Україна. – 1994. – 31 берез.
103. Ференц, Надія. Юрій Гойда (15.03.1919–2.04.1955) : [до 75-річчя від дня народж.] / Н. Ференц // Календар “Просвіти” на 1994 рік. – Ужгород : Патент, 1994. – С. 63-65.
104. Юрій Гойда – полум’яний поет // Мукачево і Мукачівці. – Ужгород : Гражда, 1994. – С. 91-92.
105. З виступу закарпатського письменника Ю. Гойди на з’їзді Спілки письменників України (7 грудня 1948 р.) // Культурне життя в Україні. Західні землі : док. і матеріали. Т. 1. 1939–1953. – К. : Наук. думка, 1995. – С. 585-587.
106. Юрій Гойда : поет // Хланта, І. Літературне Закарпаття у ХХ столітті / І. Хланта. – Ужгород : Закарпаття, 1995. – С. 157-166. : портр.
107. Гойда Юрій Андрійович : (15.3.1919–2.6.1955) // Павленко, Г. Діячі історії, науки і культури Закарпаття : малий енциклопед. слов. – Ужгород : Патент, 1999. – С. 49-50. : портр.
108. Поп, В. Серце з вогню : до 80-річчя з дня народж. Ю. Гойди / В. Поп // Новини Закарпаття. – 1999. – 16 берез. – С. 6.
109. Ференц, Н. Я весь вогонь : штрихи до творчої спадщини Ю. Гойди / Н. Ференц // Погляд. – 1999. – 29 трав. – С. 6.
110. Гойда, Андрій. Юрій Андрійович Гойда : 85-річчя від дня народж. поета (1919–1955) / А. Гойда // Календар краєзнавчих пам’ятних дат на 2004 рік. – Ужгород : Вид-во В. Падяка, 2003. – С. 78-82.
111. Гойда Юрій: (1919–1955) // Закарпаття в енциклопедії українознавства. ТТ. 1-11. – Ужгород : Гражда, 2003. – С. 31.

112. Юрій Гойда (1919–1955) : [коротка біогр. довідка] // Жупанин, С. Верховиночка. – Кн. 1. / С. Жупанин. – К. : Рута, 2003. – С. 122. : портр.
113. Юрій Гойда : [коротка біогр. довідка] // Закарпатська література для дітей ХХ століття : антологія / упоряд., передм. та підгот. текстів Г. Малик. – Ужгород : Закарпаття, 2004. – С. 168-169. : портр.
114. Ференц, Н. Юрій Гойда : до 85-річчя від дня народж. / Н. Ференц // Карпат. Україна. – 2004. – 10 квіт. – С. 13.
115. Гойда Юрій : поет (1919–1955) // Дочинець, Мирослав. Енциклопедія Мукачєва в іменах / М. Дочинець, Василь Пагиря. – Мукачєво : Карпат.вежа, 2006. – С. 147. : портр.
116. Поп, Василь. Юрій Гойда : [життєвий і творчий шлях поета] / В. Поп // Письменники Срібної Землі. – Ужгород : Ужгород. міська друк., 2006. – С. 295-302. : портр.
117. Хланта, І. В. Гойда Юрій Андрійович : [псевд. І. Карпатський, Гойда-Карпатський] / І. В. Хланта // Енциклопедія Сучасної України. – Т. 6 : Го – Гю. – К., 2006. – С. 27. : портр. – Бібліогр. наприкінці ст.
118. Турянця, Ю. Співець рідного краю : [про поета Ю. А. Гойду] / Ю. Турянця // Ужгород. – 2007. – 26 трав. – С. 12.
119. Хланта, І. В. Гойда Юрій Андрійович / І. В. Хланта // Енциклопедія Закарпаття: визначні особи ХХ століття. – Ужгород : Гражда, 2007. – С. 95-96. : портр.
120. Федака, Сергій. Гойда Юрій Андрійович : (15.03.1919–2.06.1955) / С. Федака // Федака, С. Ужгород : роки і люди. – Ужгород : Поліграфцентр “Ліра”, 2013. – С. 66-67.

ЗМІСТ

Олександр ГАВРОШ ♦ «Поети помирають молодими...» <i>(Замість передмови)</i>	3
РОЗДІЛ I. Вибрані поезії Юрія Гойди	9
РОЗДІЛ II. На вічну згадку	53
Василь СОЧКА-БОРЖАВІН ♦ В Ужгородській гімназії <i>(Зі споминів русофіла)</i>	55
Лев ОЗЕРОВ ♦ Юрій Гойда і його пісня <i>(До 5-річчя з дня смерті)</i>	60
Василь ПОП ♦ І сонцем слово засіяло	66
Володимир ФЕДИНИШИНЕЦЬ ♦ Напившись серцем сонця: з нагоди 50-річчя від народження Юрія Гойди	76
Василь ПОП ♦ Школа майстерності	81
Михайло ТРОЯН ♦ Поет – громадянин	83
Надія ВАРВАРИНЕЦЬ ♦ Музей у рідному селі	85
Василь БАСАРАБ ♦ Поет лишається поетом	88
Семен ПАНЬКО ♦ До двадцятої річниці смерті Юрія Гойди	91
Надія ФЕРЕНЦ ♦ На ювілей Юрія Гойди	98
Юрій ШКРОБИНЕЦЬ ♦ Два рядки на добу...: Юрію Гойді [Сонет пам'яті]	102
Володимир ЛАДИЖЕЦЬ ♦ Вулиця Гойди [посвята]; Пам'яті Юрія Гойди	103
Іван ПОПОВИЧ ♦ Як створювався музей Юрія Гойди у Зняцеві	105
Маріанна МИГОВИЧ ♦ Етюд про маму	108
Микола В. РІШКО ♦ Нерозгаданий Андрій Гойда	114

Віктор ДРОГАЛЬЧУК, Борис КУШНІР ♦ Печальний художник сміху: про Андрія Гойду – єдиного сина поета	118
Володимир ГЛЮДАН ♦ На сторічні іменини видатного земляка	122
Георгій ГОРВАТ ♦ Люби своє!	126
РОЗДІЛ III. Чотири фрагменти про Юрія Гойду	129
Іван ЧЕНДЕЙ ♦ Із «Щоденника»	131
РОЗДІЛ IV. Мовою документів	153
Сидір КІРАЛЬ ♦ Документи про Юрія Гойду у фондах ЦДАМЛМ України	155
ДОДАТКИ	190
№1. Виступ Ю. Гойди на пленумі Спілки радянських письменників України 15 вересня 1947 р.	191
№2. Протокол № 80 Засідання Керівної Частини Спілки Радянських Письменників України від 2 жовтня 1948 року	198
№3. З виступу Ю. Гойди на з'їзді Спілки радянських письменників України 7 грудня 1948 р. (Стенограма II з'їзду СПУ, 6–10 грудня 1948, т. I)	200
№4, №5. Листи Ю. Гойди до П. Тичини (1949 р., 1951 р.)	205
№6. Виступ Ю. Гойди на IV пленумі СРПУ (10–13 листопада 1950 р.), присвяченому підготовці проведення декади українського мистецтва в Москві в травні 1950 р.	208
№7. Гойда Ю. Письменники Закарпаття між двома з'їздами Спілки радянських письменників України [виступ Ю. Гойди на засіданні Закарпатської філії СРПУ, 1953 р.]	211

<i>№8.</i> Лист Д.Кравченка до редактора газети «Советское Закарпатье» В.Фесенка (1953 р.)	231
<i>№9.</i> Лист редактора газети «Совесткое Закарпатье» В. Фесенка до Закарпатського відділення СПУ (1953 р.)	234
<i>№10.</i> Парти́йна характеристика Ю. Гойди (1954 р.)	235
<i>№11.</i> Внутрішня рецензія Ю. Гойди на ліричний цикл Т. Масенка «Під київським небом»	236
<i>№12.</i> Витяг із стенограми пленуму Закарпатського обкому Компартії України про дискредитацію місцевих кадрів (1953 р.)	239
РОЗДІЛ V. Вибрана бібліографія	241
Окремі видання	243
Публікації творів Ю. Гойди у періодичних виданнях та збірниках	244
Редакційна діяльність	246
Матеріали про життя та творчість Ю. Гойди	246

Г 59 Юрій Гойда: постскрипtum : Ювілейний збірник до сторіччя поета і громадського діяча / Закарпат. обл. універс. наук. б-ка ім. В. Потушняка ; Центр. держ. архів-музей літератури і мистецтва України; Нац. наук. б-ка України ім. В. І. Вернадського ; упоряд. О. Д. Гаврош, С.С. Кіраль. — Ужгород: Поліграфцентр “Ліра”, 2020. — 256 с.

ISBN 978-617-596-299-2

Юрій Гойда (псевд. І. Карпатський) (1919–1955), випускник природничо-географічного факультету Дебреценського університету, відповідальний секретар Закарпатського відділення Спілки письменників України (1947–1954), редактор альманаху «Радянське Закарпаття» (з 1953 р.), відомий поет, автор пісень, ораторій, кантат, громадський діяч. Його твори вийшли в перекладі різними мовами світу, лауреат премії ім. Д. Вакарова (посмертно, прожив лише 36 років).

Вихід збірника приурочено до століття від дня народження Ю. Гойди. Сюди ввійшли кращі вибрані поезії митця, матеріали про його творчість (В. Сочки-Боржавіна, Л. Озерова, В. Попа, В. Фединишинця, М. Трояна, Н. Варваринець, В. Басараба, С. Панька, С.С. Панька, Н. Ференц, І. Поповича, В. Глодана, Г. Горвата), поетичні присвяти Ю. Шкробинця й В. Ладижця, спогади дочки поета М. Мигович, есе В. Дрогальчука та Б. Кушніра про сина поета, художника А. Гойду, уривки зі «Щоденника» його сучасника, письменника І. Чендея (друкуються вперше у подачі О. Гавроша). Тут також розміщено архівні документи про Ю. Гойду (публікуються вперше) із фондів Центрального державного архіву-музею літератури і мистецтва України із супровідною статтею проф. С. Кіраля.

УДК 821.161.2.-1.09(477.87)

Науково-популярне видання

ЮРІЙ ГОЙДА: ПОСТСКРИПТУМ

Ювілейний збірник до сторіччя поета і громадського діяча

Упорядники: Олександр ГАВРОШ, Сидір КІРАЛЬ

Літературне редагування і коректура авторські
Комп’ютерна верстка ♦ Мирослава Токар
Дизайн обкладинки ♦ Маргарита Лавренюк
Технічний редактор ♦ Олена Кухарська

Підписано до друку 14 лютого 2020. Формат 64х90/16.
Папір офсет. Друк цифр. Гарнітура Times New Roman.
Ум. друк. арк. 17,12. Тираж 150 прим. Замов. № 0278.

Видано та віддруковано в ТОВ “Поліграфцентр “Ліра”:
88000, м. Ужгород, вул. Митрака, 25, www.lira-print.com

Свідцтво про внесення до Державного реєстру видавців,
виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції
Серія ЗТ №24 від 7 листопада 2005 року.